

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ SAVAŞLARINDAN BENÎ MUSTALİK
GAZVESİ VE İFK OLAYI

Danışman
Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

Hazırlayan
Recep ERKOCAASLAN

ŞANLIURFA

2008

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ danışmanlığında Recep ERKOCAASLAN'ın hazırladığı “Hz. Peygamber Dönemi Savaşlarından Benî Mustalik Gazvesi ve İfk Olayı” konulu bu çalışma 13 / 03 / 2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

Üye: Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Üye: Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN

Bu tezin, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda yapıldığı ve Enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onayladım.

Prof. Dr. Zuhal KARAHAN KARA

Enstitü Müdürü

Bu çalışma tarafından desteklenmiştir.

Proje no:

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	I
Kısaltmalar.....	III

GİRİŞ

I. Kaynaklar ve Araştırmalar.....	1
II. İslâm Kaynaklarında Savaşla İlgili Bazı Terimler.....	3
A. Gazve.....	3
B. Seriyye.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

BENÎ MUSTALİK GAZVESİ

I. Benî Mustalik Kabilesi.....	8
A. Huzâa.....	9
B. Ehâbîş.....	12
II. Benî Mustalik Gazvesinin Tarihi, Sebebi, Gelişimi ve Sonucu.....	13
A. Tarihi.....	13
B. Sebebi, Gelişimi ve Sonucu	14
III. Abdullah b. Ubey ve Münafıklar.....	19
IV. Ganimetler ve Esirler.....	25
V. İslâm Ordusunun Geri Dönüşü ve Teyemmüm Ayetinin İnmesi.....	26
VI. Hz. Peygamber'in Hz. Cuveyriye ile Evlenmesi ve Sonuçları.....	29
VII. Benî Mustalik Gazvesinin Tarihi ile İlgili Tartışmalar.....	34
VIII. Benî Mustalik Gazvesinin Sebebi ile İlgili Tartışmalar.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

İFK OLAYI

I. İfk Olayının Ortaya Çıkışı.....	42
------------------------------------	----

II. İfk Olayının Gelişimi ve Medine'deki Yankıları	45
III. Hz. Aişe'nin Masumiyetinin Ortaya Çıkması ve Sonuçları.....	49
IV. Kur'ân'da İfk Olayı.....	52
V. İfk Olayına İsmi Karışanlar.....	56
VI. Safvân b. Muattal'ın İfk Olayındaki Tavrı.....	58
VII. İfk Olayı Hakkında Yapılan Değerlendirmeler.....	59
Sonuç.....	62
Kaynakça.....	64
Özet.....	72
Abstract.....	73

ÖNSÖZ

Savaşlar dönüm noktalarına, dönüm noktaları savaşlara denk düşer. İnsanlık tarihi dikkatle incelendiğinde savaşların ne kadar önemli bir yekûn tuttuğu görülecektir. İnsanlar yaratılışlarından günümüze kadar birçok sebeplerle savaşmışlardır. Bu savaşların önemli bir kısmı din uğruna yapılan savaşlardır. Tebliğ ettikleri dini geniş halk kitlelerine yaymaya muvaffak olan bütün peygamberlerin de hayatlarında savaşlar önemli bir yer tutar.

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in hayatında da savaşlar geniş bir yer tutmaktadır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in hayatını tam manasıyla anlamak için onun savaşlarını ve bu savaşların neden ve sonuçlarını bilmemiz gerekmektedir. Hz. Peygamber bir hadis-i şerifinde: "Ben rahmet peygamberiyim, ben harp peygamberiyim." buyurmuştur. Kendisinin de vurguladığı gibi o, önce rahmet peygamberidir veya Kur'ân'ın tabiriyle âlemlere rahmettir. Onun savaşçı olma özelliği ikinci planda gelir. Hz. Peygamber'in peygamberlik görevinin önemli bir kısmını oluşturan Medine döneminin önemli bir kısmı savaşlarla geçmiştir. Fakat Hz. Peygamber'in bu savaşları dünya tarihinin en insancıl savaşlarıdır. Muhammed Hamîdullah'ın (ö. 1423/2002) da belirttiği gibi, Hz. Peygamber son nefesini verdiği sıralarda İslâm üç milyon kilometrekarelik bir alana yayılmıştı. Bu kadar büyük bir alanı fethetmek için öldürülen düşman sayısı ise sadece iki yüz elli kişi civarındaydı. Müslümanların kaybı ise on yıllık bir dönemde ayda bir şehitti. Hz. Peygamber yaptığı savaşlarda uyguladığı ilkelerle insanlığa savaşın da bir ahlakı ve gayesi olduğunu göstermiştir. Hz. Peygamber her konuda olduğu gibi bu konuda da bizler için "Üsve-i Hasene" yani en güzel örnek olmuştur.

Bu çalışmamız Hz. Peygamber'in hayatının on yıllık kısmını oluşturan Medine döneminin en önemli olaylarından ikisini konu edinecektir. Bunlardan ilki, insanlık tarihi boyunca kaçınılmaz bir gerçek olan savaştır ki Hz. Peygamber, genel kabule göre bazı kabilelerin İslâm devletine karşı bir savaş hazırlığında bulunduğunu haber alarak, tehlikeyi büyümeden önlemek amacıyla Benî Mustalik gazvesini tertip etmiştir. Bu gazveyle bağlantılı olan ikinci inceleme konumuz ise gazvenin bitiminde, Medine'ye dönüş esnasında yaşanan İfk olayıdır. Bu olayda Hz. Peygamber'in kıymetli eşlerinden, Hz. Ebû Bekir'in kızı, Hz. Aişe'ye münafıklar tarafından iftira edilmiştir.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Öncelikle giriş bölümünde konuyla ilgili kaynakları inceledikten sonra Hz. Peygamber'in savaşlarıyla ilgili olan iki önemli kavramı; gazve ve seriyye kavramlarını açıklayacağız. Birinci bölümde, Benî Mustalik gazvesinin tarihini, sebebini, gelişimini ve sonucunu inceleyerek Benî Mustalik gazvesinin

tartışmalı konularına açıklık getirmeye çalışacağız. İkinci bölümde ise, bu gazvenin dönüşünde meydana gelen İfk olayını bütün yönleriyle inceleyeceğiz.

Son olarak çalışmamızın hazırlanmasında emeği geçen, yapılan tercümelerde yardımlarını esirgemeyen hocam İbrahim Gülsatar'a, çalışmamızı inceleyerek eksikliklerimizin giderilmesinde yardımcı olan Prof. Dr. Adnan Demircan'a ve Doç. Dr. Kasım Şulul'a ve çalışmamızın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Murat Akgündüz'e teşekkürlerimi sunarım.

Recep Erkocaaslan

Şanlıurfa 2008

KISALTMALAR

<i>AÜİFD</i>	: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: Bin/İbn
bt.	: Binti
<i>BYASİ</i>	: Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm
<i>CÜİFD</i>	: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
çev.	: Çeviren/Çevirenler
der.	: Derleyen
<i>DGBİT</i>	: Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi
<i>DİA</i>	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
<i>HÜİFD</i>	: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Hz.	: Hazreti
<i>İA</i>	: Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
<i>İİGYA</i>	: İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi
<i>İSTEM</i>	: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi
sad.	: Sadeleştiren/Sadeleştirenler
<i>ŞİA</i>	: Şamil İslâm Ansiklopedisi
tah.	: Tahkik
ts.	: Tarihsiz

GİRİŞ

I. Kaynaklar ve Araştırmalar

Çalışmamızda Hz. Peygamber'in savaşlarından birisi incelendiği için bize bu konuda en fazla kaynaklık teşkil eden eserler Hz. Peygamber'in savaşlarını konu edinen megâzî kitapları ve Hz. Peygamber'in hayatını bütünüyle inceleyen siyer kaynakları oldu. Çalışmamızda öncelikle ilk dönem siyer kaynaklarını kullandık. Bunun yanı sıra konuyla ilgili çağdaş araştırmalardan, makalelerden ve ansiklopedilerden de imkân nispetinde faydalandık. Fakat İslâm literatürü bir bütün içinde kesin bir ayrıma tabi tutulamayacak kadar kompleks bir yapıya sahip olduğu için çalışmamızda sadece İslâm tarihi ile ilgili eserleri değil aynı zamanda tefsir, hadis, fıkıh ve akaid ile ilgili eserleri de taradık. Çalışmamızda kullandığımız bütün eserler kaynakça bölümünde gösterilmiş olup biz burada konumuz açısından önemli olan bazı kaynaklar hakkında bilgi vermeyi uygun buluyoruz.

Çalışmamızın her safhasında büyük fayda sağlayan ilk eserimiz Vâkidî'nin (ö. 207/822), *Kitâbu'l-Megâzî* isimli eseridir. Bu eseri önemli kılan sebep onun kaybolmadan bütünüyle elimize ulaşan ilk eser olmasıdır. Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyelerinin kronolojik bir yapıyla ele alındığı bu eserde rivayetler dağınık olarak verilmektedir. Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve Buhârî (ö. 256/870) gibi çok önemli hadisçiler tarafından zayıf olarak kabul edilmesine karşın bir kısım hadisçiler tarafından da güvenilir olarak kabul edilmiştir.¹ Bize göre Vâkidî günümüzdeki akademik anlayışa yakın bir şekilde kendisine ulaşan tüm rivayetleri eserine almış ve çoğu zaman doğru veya yanlış olduğunu düşündüğü rivayetleri belirtmiştir. Bu sebeplerle çalışmamızda hatırı sayılır birçoklukla kullanılmış olup, bu eserdeki yanlışlık ve eksiklikleri İbn Hişâm'ın, *es-Sîretu'n-Nebeviyye* isimli eseriyle mukayeseli bir şekilde gidermeye çalıştık.

İkinci başvuru kaynağımız ise İbn Hişâm'ın (ö. 218/833), *es-Sîretu'n-Nebeviyye* isimli eseridir. İbn Hişâm'ın önemi ise İmam Şâfi'nin (ö. 204/819): "Megâzîde derinleşmek isteyen kimse Muhammed b. İshâk'a muhtaçtır."² dediği İbn İshâk'ın, *Siretu İbn İshâk* adıyla meşhur olan *Kitâbu'l-Mübtede' ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî*'sini yeniden tertip etmiş olmasındadır. İbn Hişâm şöhretini bu esere borçludur. Eseri hazırlarken İbn İshâk'ın en meşhur ravilerinden olan Ziyâd b. Abdullah el-Bekkâî'nin (ö. 183/799) Kûfî-Bağdâdî adıyla meşhur olan nüshasını esas alarak eseri kısaltmış, bu arada bazı ilavelerde bulunmuştur. Kitap zamanla onun adıyla anılır olmuştur. Kıftî (ö. 646/1248), İbn Hallikân (ö. 681/1282), Zehebî (ö.

¹ Ramazan Şeşen, "Vâkidî", *İA*, XIII, 151.

² Mustafâ Fayda, "İbn İshak", *DİA*, XX, 94.

748/1347), İbn Kesîr (ö. 774/1373), Sehâvî (ö. 902/1497) ve İbnu'l-İmâd (ö. 1089/1679) gibi müellifler, bu eseri Hz. Peygamber'in hayatına dair en iyi siyer kitabı olarak kabul etmişlerdir.³ İbn İshâk'ın (ö. 218/833) eserinden günümüze ulaşan bazı parçaları bir araya getiren Hamîdullah'ın, *Siretu İbn İshâk el-Müsemma bi Kitâbi'l-Mubtede' ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî* isimli eserinin tercümesinden de faydalanmış bulunuyoruz. Fakat bu tercümenin oldukça kötü yapılmış olduğunu da belirtmek isteriz. Ayrıca İbn Hişâm'ın kitabına bir şerh yazan Süheylî'nin (ö. 581/1185), *Ravdu'l-Unuf fi Şerhi Sireti'n-Nebeviyye* isimli eserinden de oldukça faydalandık.

Bir diğer başvuru kaynağımız Vâkidî'nin talebesi İbn Sa'd'ın (ö. 230/845), *et-Tâbakatu'l-Kübra* adlı eseridir. Cerh ve ta'dil alimleri hocasına nispetle onu daha güvenilir kabul ederler.⁴ İbn Sa'd eserinde Hz. Peygamber'in hayatını ve sahabelerin biyografilerini inceler. Konumuz açısından değerlendirdiğimiz de özet mahiyetinde bilgi veren bu eser güvenilirlik ve kaynaklık teşkil etme yönünden çok büyük bir öneme sahiptir.

Başvuru kaynaklarımızın bir diğeri de Belâzurî'nin (ö. 279/892), *Ensâbu'l-Eşraf* ve *Futûhu'l-Buldân* isimli eserleridir. Sistemli umumi tarihçiliğin ilk örneğini veren kişi olarak nitelendirilen⁵ Belâzurî'nin özellikle *Ensâbu'l-Eşraf* isimli eseri çalışmamız açısından önemli bir eserdir. Hz. Peygamber'in hayatından ve sahabelerin biyografilerinden bahseden bu eserde Hz. Peygamber'in savaşları da özel bir bölüm halinde aktarılmıştır.

Önemli başvuru kaynaklarımız arasında Taberî'nin (ö. 310/923), *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk* ve *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vil Âyi'l-Kur'ân* adlı eserleri de vardır. Döneminin sayılı alimlerinden olan ve hemen hemen her alanda çağının en iyilerinden sayılan Taberî'nin⁶ söz konusu olan iki eseri de çalışmamızda dikkatle kullanılmıştır. Özellikle ilk eseri umumi bir tarih olup yaradılıştan başlayıp 302/915 yılına kadar olan olayları inceler. Hz. Peygamber'in hayatına ve savaşlarına da geniş yer ayırdığı için öncelikli kaynaklarımız arasında yer almıştır.

Diğer bir başvuru kaynağımız da Beyhakî'nin (ö. 458/1066), *Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ehvâli Sâhibi's-Şerî'a* adlı eseridir. Hz. Peygamber'in peygamberliğini ispat için kaleme alınan bu eserde Hz. Peygamber'in savaşlarına da özel bir kısım ayrıldığı için büyük önem arz etmektedir.

Ayrıca konumuz hakkında muhtasar bilgiler ihtiva eden Halîfe b. Hayyât'ın (ö. 240/855), *Târih*'i, İbn Habîb'in (ö. 245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*'i, İbn Kuteybe ed-

³ Mustafâ Fayda, "İbn Hişâm", *DİA*, XX, 71-72.

⁴ Mustafâ Fayda, "İbn Sa'd", *DİA*, XX, 295.

⁵ Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, Ankara 1991, s. 131.

⁶ Şemseddin Günaltay, *İslâm Tarihinin Kaynakları*, İstanbul 1991, s. 35.

Dîneverî'nin (ö. 276/886), *Me'ârif*'i, Ya'kûbî'nin (ö. 284/897), *Târîhu'l-Ya'kûbî*'si, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965), *Târîhu's-Sahâbe ellezîne Ruviye 'Anhumu'l-Ahbâr*'ı, İbn 'Abdilber'in (ö. 463/1071), *ed-Dürer fi İhtisari'l-Megâzî ve's-Siyer* ve *el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*'ı ve İbn Hazm'ın (ö. 469/1076), *Cevami'u Sîreti'n-Nebeviyye*'si çalışmamız açısından değerli bilgiler ihtiva etmektedirler.

İlk dönem kaynaklarından son olarak İbnu'l-Esîr'in (ö. 630/1233), *el-Kâmil fi't-Târîh*'i, Zehebî'nin (ö. 748/1347), *Târîhu'l-İslâm ve Tabakâtu'l-Meşâhîr ve'l-Alâm ve Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*'sı ve İbn Kesîr'in (ö. 774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'si çalışmamız açısından çok değerli kaynaklardır.

Ayrıca bu hususta özel bir çalışma yapan Kuraybî'nin, *Merviyyâtu Gazveti Benî'l-Mustalik* isimli eseri de sıkça başvurduğumuz bir eser olmakla beraber kaynaklardaki rivayetlerin bir tekrarı olmaktan öteye geçememiştir.

Türkçe eserlerden M. Asım Köksal'ın (ö. 1419/1998), *İslâm Tarihi* isimli çok büyük bir gayretin meyvesi olan eserinden ve Muhammed Hamîdullah'ın (ö. 1423/2002), *İslâm Peygamberi* adlı eserinden de oldukça faydalandık.

Son olarak *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi* ve *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* çalışmamızın her safhasında faydalandığımız çok kıymetli eserlerdir.

II. İslâm Kaynaklarında Savaşla İlgili Bazı Terimler

A. Gazve

Arapçada 'gazv' mastarı; istemek, arzu etmek, kastetmek, niyetlenmek gibi manaların yanı sıra düşmanla savaşmak anlamında da kullanılır. Bu kökten türemiş bir sözcük olan gazve ise; akın, saldırı, din uğruna yapılan savaş anlamlarına gelir.⁷

Bir İslâm tarihi tabiri olarak "gazve" kelimesi ise, biraz daha özel bir anlam ifade eder. İslâm tarihinde genellikle kabul edildiğine göre, bizzat Hz. Peygamber'in kendisinin katılarak ashâbına komutanlık ettiği seferlere gazve adı verilmiştir. Bu birliğin sayısı az da olsa, çok da olsa; hareketin gayesi bir çarpışmayı gerçekleştirmek de olsa, başka bir gaye ile de birlik çıksa ve neticede savaş yapılsa da yapılmasa da durum fark etmez. Hz. Peygamber'in bizzat katıldığı seferler böylece gazve olarak adlandırılmıştır.⁸

⁷ Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât*, çev. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu, İstanbul 2007, II, 280; Hüseyin Algül, "Gazve", *DİA*, XIII, 488; Elşad Mahmudov, *Sebepler ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005, s. 13.

⁸ Algül, "Gazve", *DİA*, XIII, 488; Ahmet Önkal, "Gaza", *ŞİA*, III, 31; Mahmudov, s. 13; Ali Çiftci, *İlke ve Amaçları Bakımından Kur'an'da Savaş*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993, s. 31.

Hız. Peygamber'in kaç gazve gerçekleştirdiği ihtilaflıdır. Bazı gazvelerin arka arkaya veya kısa aralıklarla meydana gelmiş olmasından dolayı bazı tarihçiler bunları birleştirerek bir savaş; diğerleri ise iki savaş kabul etmişlerdir.⁹ Bu sebeple Hz. Peygamber'in gazvelerinin sayısını yirmi altı,¹⁰ yirmi yedi¹¹ ve yirmi sekiz¹² olarak belirten yazarlar olmuştur. Vâkidî'ye göre, Hz. Peygamber'in emir ve kumandası altında yirmi yedi gazve gerçekleştirilmiştir.¹³ Bu gazveler şunlardır:

1. Ebvâ' (2/623)
2. Buvât (2/623)
3. Bedru'l-Ûlâ (2/623)
4. Zu'l-'Uşeyre (2/623)
5. Bedir (2/624)*
6. Benî Kaynukâ' (2/624)
7. Sevîk (2/624)
8. Karâratu'l-Kudr (3/624)
9. Gatafân (3/624)
10. Benî Suleym (3/625)
11. Uhud (3/625)*
12. Hamrâu'l-Esed (3/625)
13. Benî Nadîr (4/626)
14. Bedru'l-Mev'id (4/626)
15. Zâtu'r-Rikâ' (5/626)
16. Dûmetu'l-Cendel (5/626)
17. Benî Mustalik (5/626)*
18. Hendek (5/627)*
19. Benî Kureyza (5/627)*
20. Benî Lihyân (6/627)
21. Gâbe (6/627)
22. Hudeybiye (6/628)
23. Hayber (7/628)*
24. Mekke'nin Fethi (8/630)*

⁹ Mustafa Fayda, "Gazve", *İİGYA*, II, 596.

¹⁰ Kettânî, *et-Terâtibü'l-İdâriyye*, ev. Ahmet zel, İstanbul 2003, I, 483.

¹¹ Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, ev. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, İstanbul 1987, I, 144; Fayda, "Gazve", *İİGYA*, II, 596; Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihi İlk Dönem*, Ankara 2001, s. 301.

¹² Mahmut şit Hattâb, *Peygamber Ordusunun Tarihi*, ev. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul 1983, s. 43-63.

¹³ Vâkidî, *Kitâbu'l-Megâzi*, tah. Marsden Jones, Beyrut 1984, I, 7.

25. Huneyn (8/630)*
26. Tâif (8/630)*¹⁴
27. Tebûk (9/630)¹⁵

Araplar İslâm'dan önce çöl hayatının ağır şartlarını yağma ve baskınlar için bir sebep gibi görürler, bundan dolayı kabileler arasında sık sık savaşlar meydana gelir, kan döküldükten sonra da intikam duygularıyla kan davaları başlardı. Câhiliye devrinde yapılan savaşlarda Araplar çocuk, kadın, yaşlı, hasta demeden hasımlarına acımasızca saldırır, esirleri çok defa işkence ederek öldürür, çocukları ok atmak için hedef tahtası gibi kullanır, esirlerin organlarını gerdanlık yaparak kadınların boyunlarına iftiharla takarlardı.¹⁶ Hz. Peygamber bütün bu barbarca uygulamaları kaldırarak savaşların gayesini şu şekilde belirlemiştir: “Küfür ve batılın zulmünü ortadan kaldırmak, İslâmiyet'in yayılmasına engel taşıyan unsurların tahakkümüne son vermek, yeryüzünde hakkı yüceltmek, fitne ateşini söndürmek, insanları maddi ve manevi baskılardan kurtarmak ve İslâmi gerçekleri onlara duyurmak.”¹⁷

Muhammed Hamîdullah Hz. Peygamber'in savaşları hakkında şu değerlendirmede bulunur: “İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in yönettiği savaşlar, geçmişin ve günümüzün diğer birçok savaşı arasında en çarpıcı, en ileri ve en insani olanıdır. Kendi konuşlandırdığı asker sayısının üç katı, hatta kimi zaman on iki katı ve daha fazla sayıda düşmanla savaşmış ve her zaman fiilen zafer kazanmıştır.¹⁸ Onun 'imparatorluğu', küçük bir şehir-devletin kimi caddelerinden ibaret olarak başlamış, ortalama olarak günde sekiz yüz otuz kilometre karelik bir oranla genişlemiş ve on yıl süren siyasal çalışmadan sonra, son nefesini verdiği sırada üç milyon kilometre kareden fazla bir alana yayılmıştı. Bu alan Rusya hariç, Avrupa büyüklüğünde ve o zaman üzerinde milyonlarca insanın yaşadığı bir alandır ve fethi savaş alanında düşman saflarından iki yüz elliye yakın kişinin öldürülmesine mal olmuştur. Müslümanların kaybı, on yıllık bir dönemde ortalama ayda bir şehittir. İnsan hayatına verilen bu değer, insanlık tarihinde eşsizdir.”¹⁹

¹⁴ * İşaretiyle gösterdiğimiz dokuz gazvede savaş vuku bulmuştur. Ganimet ve toprak hukuku bakımından çok tartışılan Mekke fethinde, savaş olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Şâfîiler şehrin sulhen alındığını iddia ederlerken, Hanefîler şehrin savaşla fethedildiği görüşündedirler (Bkz. Fayda, “Gazve”, *İGYA*, II, 596-597).

¹⁵ Vâkidî, I-III. Yukarıda belirtilen bazı gazvelerin tarihlerinde ihtilaf vardır.

¹⁶ Algül, “Gazve”, *DİA*, XIII, 488.

¹⁷ Algül, “Gazve”, *DİA*, XIII, 488-489.

¹⁸ Objektif bir bakış açısıyla baktığımızda Uhud gazvesini bu hükmün dışında tutmamız gerekmektedir.

¹⁹ Muhammed Hamîdullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul ts, s. 12-13.

B. Seriyeye

İslâm tarihinde Hz. Peygamber'in bizzat iştirak etmediği, sahabelerden birisinin kumandası altında gönderdiği askeri birliklere "seriyeye" adı verilmiştir.²⁰

Seriyeye kelimesinin çoğulu "es-serâyâ" veya "es-serâvân" şeklindedir. Gizlice karanlıkta yürüyüp düşmana habersizce yaklaşıldığı için seriyeye denilmiştir.²¹

Seriyeyi oluşturan asker sayısı beş ila üç yüz kişi arasındadır.²² Ayrıca dört yüz atlıya da seriyeye denilir.²³ Ebû Yûsuf'a (ö. 182/798) göre seriyeye, dokuz veya daha çok askerin katıldığı askeri birliklerdir.²⁴ Günümüzde genel kabule göre asker sayısına bakılmaksızın Hz. Peygamber'in sefere katılıp katılmaması baz alınarak savaşlar ikiye ayrılmıştır. Hz. Peygamber'in katıldıkları gazve, katılmadıkları seriyeye olarak adlandırılmıştır. Bazı kaynaklarda seriyeye grubuna dahil edilebilecek bazı askeri hareketlere de gazve ismi verildiği olmuştur. Mesela Mu'te ve Zâtu's-Selâsil seriyeleri gazve olarak isimlendirilmiştir.²⁵ Normalde bu savaşlar asker sayısının çokluğu sebebiyle seriyeye grubuna dâhil edilmemekte, Hz. Peygamber katılmadığı için de gazve denilmemektedir.

Hz. Peygamber'in ilk seriyesi Kureyş kervanı üzerine gönderdiği Hamza b. 'Abdulmuttalib seriyesidir.²⁶ Hz. Peygamber'in gönderdiği son seriyeye ise Bizans üzerine gönderilen Usâme b. Zeyd seriyesi olup gidişlerini Hz. Peygamber görememiştir. Bu seriyeye Hz. Peygamber'in vefatından sonra gönderilmiştir.²⁷

Vâkidî'nin *Kitâbu'l-Megâzî* isimli eserinde Hz. Peygamber'in kırk sekiz seriyeye gönderdiği bildirilmiş ve bunlar hakkında bilgi verilmiştir.²⁸ Bu hususta doktora çalışması yapan Elşad Mahmudov, Hz. Peygamber'in doksan iki seriyeye gönderdiğini tespit etmiştir.²⁹

Biz burada tek tek seriyelerin ismini vermek yerine hangi amaçlarla seriyelerin sevk edildiğini basit bir tasnifle belirtmek istiyoruz. Seriyeler şu amaçlarla sevk edilmiştir:

- 1-) Kureyş kervanlarına karşı düzenlenen iktisadi ve siyasi amaçlı taciz seriyeleri.
- 2-) Güvenlik seriyeleri.
 - a-) Dış güvenlik seriyeleri.
 - b-) İç güvenlik seriyeleri.
- 3-) İstihbarat seriyeleri ile keşif ve öncü birlikleri.

²⁰ Mustafa Fayda, "Seriyeye", *İGYA*, IV, 1779.

²¹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, Beyrut 1999, VI, 253.

²² İbn Manzûr, VI, 253-254; Mahmûd Hamdî Zakzûk, *el-Mevsû'atu'l-İslâmiyye el-Âmme*, Kahire 2001, s. 750.

²³ İbn Manzûr, VI, 254.

²⁴ Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultaniyye*, çev. Ali Şafak, İstanbul 1994, s. 260.

²⁵ Vâkidî, II, 755/769.

²⁶ Vâkidî, I, 9-10.

²⁷ Vâkidî, III, 1117-1127.

²⁸ Vâkidî, I, 7.

²⁹ Mahmudov, s. 41-438.

4-) Özel görevli seriyyeler.

a-) İslâm'a davet seriyyeleri.

b-) Suikast seriyyeleri.

c-) Putları imha etmekle görevli seriyyeler.

d-) Düşmanı yanıltmakla görevli seriyyeler.

e-) Yardımcı kuvvet seriyyeleri.³⁰

³⁰ Serdar Özdemir, *Hz. Peygamber'in Seriyyeleri*, İstanbul 2001, s. 7-9.

BİRİNCİ BÖLÜM

BENÎ MUSTALİK GAZVESİ

I. Benî Mustalik Kabilesi

Benî Mustalik³¹ Huzâa kabilesinin bir koludur.³² Huzâa, başlangıçta Mekke civarında birlikte yaşadığı Cürhüm'e karşı 'Amr b. Luhay önderliğinde açtığı savaşı kazanarak Mekke ve Kâbe'nin idaresini ele geçirdikten sonra, Kureyş reisi Kusay b. Kilâb'a yenik düşüp şehri terk etmesi sırasında diğer bazı kollarla birlikte kuzeye doğru gitmiş ve Mekke-Medine yolu üzerindeki Kudeyd bölgesine yerleşmiştir. Medine'ye yaklaşık sekiz beridlik³³ (96 mil) mesafede bulunan Fur' bölgesi onlara aitti. Ayrıca Mekke ile Medine arasında önemli bir liman şehri olan Râbiğ civarında ve Usfân ile Râhatüferva'da oturuyorlardı. Mustalik'e ait en önemli su kaynakları Şühde ile Mureysi³⁴ idi. Ticari faaliyetlerini daha çok Ukâz panayırında gerçekleştiren kabile, Hübel'e ve onun yanı sıra İsfâ ve Nâile adlı putlara tapıyorlardı.³⁵

Câhiliye döneminde yapılan bir savaşta Mustalikoğulları, Huzeyl kabilesini mağlup etmiş ve reislerini öldürmüştü. Buna karşılık Müdlicoğulları ile müttefikti³⁶ ve Huzâa'nın diğer bir kolu olan Hayâ ile birlikte Ehâbîş arasında yer alıyordu. Bu ittifak çerçevesinde 'Abdumuttalib'in Mekke idaresi sırasında şehre hücum eden Benî Bekr b. 'Abdumenât'a karşı Zâtunekîf'teki savunma savaşına katılmış ve kazanılmasında önemli rol oynamıştı. Aynı şekilde hicretten sonra Müslümanlarla müşrikler arasında çatışma çıktığı zaman Huzâa'nın birçok kolu önceden Hâşimoğulları ile yaptığı bir dostluk antlaşması sebebiyle Hz. Peygamber'e yakın davranırken Mustalik yine Kureyş'in tarafını tutmuştu.³⁷

Yukarıda da görüldüğü gibi Benî Mustalik kabilesi akrabalık bağlarıyla Huzâa kabilesine, yaşadıkları çevre ve müttefiklik bağları açısından Ehâbîş kabilelerine bağlıdır. Bu sebeple Benî Mustalik kabilesini İslâm tarihi içindeki gerçek yerine oturtabilmek için bu kabilenin akrabalık bağlarını ve müttefiklerini incelememiz gerekmektedir. Bu durumda

³¹ Mustalik, Benî Mustalik kabilesinin atası olup asıl ismi Cezîme'dir. Gür ve güzel sesi olduğu için bu isim verilmiştir (Bkz. Süheylî, *Ravdu'l-Unuf fi Şerhi Sîreti'n-Nebeviyye*, Beyrut 2000, VII, 18). Ayrıca Mustalik, Huzâa kabilesinden ilk şarkı söyleyen kişidir (Bkz. Kalkaşendî, *Nihâyetu'l-Ereb fi Ma'rifeti Ensâbi'l-'Arab*, Beyrut 1984, s. 164).

³² Vâkidî, I, 404; İbn Sa'd, *et-Tâbakatu'l-Kübra*, tah. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ, Beyrut 1997, II, 48.

³³ Bir berid 12 mildir (Bkz. Ebû Yûsuf, *Kitâbu'l-Harâc*, çev. Muhammed Atâ'ullah Efendi, sad. İsmail Karakaya, Ankara 1982, s. 468; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, XII, 35).

³⁴ İbn Sa'd, II, 48; Kalkaşendî, s. 164; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Hamîs fi Ahvâli Enfesi Nefîs*, Beyrut ts, I, 470.

³⁵ Ahmet Önkâl, "Mustalik", *DİA*, XXXI, 360.

³⁶ Vâkidî, I, 404; İbn Sa'd, II, 48.

³⁷ Önkâl, "Mustalik", *DİA*, XXXI, 360-361.

Huzâa ve Ehâbîş kabilelerinin Hz. Peygamber döneminde İslâm'a karşı takındıkları tavrı hakkında kısaca bilgi vermemiz uygun olacaktır.

A. Huzâa

Huzâa kabilesinin soyu ve şeceresi üzerinde ihtilaf edilmiştir. Büyük çoğunluk menşeyini Güney Arabistan'daki Kahtânîler'e bağlarken, bazıları kabilenin Adnânîler'in bir kolu olduğunu ileri sürer. Huzâa'nın Kahtân soyundan olduğu görüşünü savunanlar genellikle şu şekilde bir şecere verirler: Huzâa b. 'Amr b. Luhay b. Hârise b. 'Amr Muzeykiyâ b. 'Âmir b. Hârise b. İmruu'l-Kays b. Sa'lebe b. Mâzin b. Ezd.³⁸ Kabilenin menşeyini Güney Arabistan'a bağlayanlara göre, yaklaşık V. yüzyılda San'a'daki Me'rib seddinin yıkılacağı anlaşılınca aralarında Huzâa'nın da bulunduğu Ezd kabileleri topluca kuzeye doğru göçmüşler, Mekke civarına geldiklerinde diğer kardeş kabileler daha kuzeye doğru yollarına devam ederken Huzâa burada onlardan ayrılıp "geride kalmış" (inhazea/tehadze) ve bundan dolayı o tarihten itibaren Huzâa adını almıştır.³⁹ Bu iki görüşü birleştirmeye çalışan tarihçiler de bulunmaktadır.⁴⁰

Huzâa kabilesi Güney Arabistan'dan göç ettiği sırada Mekke yakınlarındaki Merruzahrân'da geçici bir süre oturmak için o sıralarda Mekke'nin hâkimi olan Cürhümlüler'den geçici oturma izni istemişlerdi. Fakat bu isteğin reddedilmesi üzerine aralarında savaş meydana gelmiş ve bu savaşı Huzâalılar kazanmıştı.⁴¹

Bu savaşın ardından bir süre Huzâa ve Cürhüm kabileleri Mekke'de beraber ikamet ettiler daha sonra aralarında çıkan bazı anlaşmazlıklar sebebiyle iki kabile tekrar savaşmış ve Cürhümlüler ağır bir yenilgiden sonra şehri terk etmişlerdi. Bu savaşta tarafsız kalan İsmâiloğulları⁴² ise Huzâa ile birlikte Mekke'de yaşamaya devam etmişti.⁴³ Yaklaşık 300 yıl kadar Mekke'de Huzâa hâkimiyeti sürmüştür.⁴⁴

Mekke'de Huzâa hâkimiyetini kuran 'Amr b. Luhay, Hz. İsmail'in tebliğ ettiği tevhit dinini bozan kişidir. Bir iş⁴⁵ için gittiği Belkâ yöresindeki Meâb'da, Amâlîka kabilesinin putlara taptığını görmüş, ilk defa karşılaştığı bu manzara karşısında hayrete düşerek bunların mahiyetini sormuştu. Amâlîkalılar da bu putların insan şeklinde yapılmış ilahlar olduğunu ve

³⁸ Ahmet Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 431.

³⁹ Krenkow, "Huzâ'a", *İA*, V/I, 622-623; Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 431.

⁴⁰ Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, tah. Muhammed Hamîdullah, Kahire 1987, I, 35.

⁴¹ Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 2001, I, 452.

⁴² İsmâiloğulları'nın bu savaşta Huzâa ile birlikte hareket ettiği de rivayet edilmektedir (Bkz. İbnu'l-Kelbî, *Putlar Kitabı*, çev. Beyza Düşüngen, İstanbul 2003, s. 42; Abdülkerim Özaydın, "Amr b. Luhay", *DİA*, III, 87).

⁴³ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 431.

⁴⁴ Yaşar Çelikkol, *İslâm Öncesi Mekke*, Ankara 2003, s. 98.

⁴⁵ 'Amr b. Luhay'ın ağır bir hastalığa yakalanarak şifalı suları olan bu bölgeye tedavi için gittiği bildirilmektedir (Bkz. İbnu'l-Kelbî, s. 42).

bunlara taptıklarını söyleyince Arabistan'a götürmek üzere bir put istemişti. Bunun üzerine kendisine kırmızı akikten yapılmış Hübel adlı bir put verilmişti. 'Amr da bu putu Mekke'ye getirip Zemzem kuyusunun üst tarafına, Kâbe'ye yakın bir yere koymuş ve herkesi ona tapınmaya çağırmişti.⁴⁶ Hz. Peygamber, tevhit dinini bozan kişi olduğu için 'Amr b. Luhay'ı cehennemde bağırsaklarını sürürken gördüğünü haber vermiştir.⁴⁷

'Amr b. Luhay'ın ölümünden sonra Huzâa, Mekke'nin hâkimiyetini kanlı bir savaştan sonra Hz. Peygamber'in dedesi Kusay'a kaptırmıştı.⁴⁸ Bu olaydan sonra kabilenin büyük bir kısmı Hicaz'ın diğer yerlerine dağıldılar. Daha çok Merruzzahrân'dan Medine yakınlarındaki Hâşâ dağına kadar olan kesime yerleştiler. Acelân, Erâk ve Kudeyd en önemli bölgeleriydi. Bazı Huzâalılar ise Mekke'de oturmaya devam etmişlerdi.⁴⁹

Huzâa'nın kollarından Mustalik ve Hayâ, Kureyş ile ittifakı olan kabileler topluluğu içerisinde yer alıyordu. Birçok savaşta bu kabileler Mekkelilerin yanında yer almıştı.⁵⁰

'Abdulluttalib ile Huzâa arasında Kâbe'nin içinde yazılıp duvarına asıldığı söylenen özel bir ittifak antlaşması vardı.⁵¹ Huzâalılar daha sonra Hz. Peygamber'e bu antlaşmadan söz etmiş, hatta yazılı metnini göstermişlerdi. Hâşimoğulları ile Huzâa'nın bazı kolları arasında yapıldığı anlaşılan bu dostluk antlaşması dolayısıyla Huzâa'dan birçok kişi İslâm'a girmeden önce de Hz. Peygamber'e iyi davranmıştır.⁵²

Mekke ile yakın irtibatı bulunması sebebiyle Huzâa kabilesi, Hz. Peygamber'in İslâm'a davet faaliyetinden daha ilk anlarda haberdar olmuştu. Bu sebeple ilk Müslüman cemaati içinde bazı Huzâalılar da bulunmaktaydı.⁵³

Hz. Peygamber Tâif'ten döndüğünde şehre girebilmesi için gerekli olan emânı bulmak üzere bir Huzâalı'yı Mekke'ye göndermişti.⁵⁴

Hicret esnasında Huzâa'ya bağlı Eslemliler'in arazisinden geçerken bu kabilenin reisi Bureyde b. Husayb tarafından yolu kesilen Hz. Peygamber büyük bir tehlike atlattı. Fakat kısa bir konuşmanın ardından Bureyde ve adamları Müslüman olmuştu. Bureyde, Hz. Peygamber'in Medine'ye bayraksız girmesini uygun görmediği için kendi sarığını çözüp

⁴⁶ Said Ramazan el-Butî, *Fıkhu's-Sîre*, çev. Ali Nar-Orhan Aktepe, İstanbul 1992, s. 50; Özeydin, "Amr b. Luhay", *DİA*, III, 87; Adnan Demircan, "Son Peygamber'in Geldiği Coğrafya ve Toplum: Hicaz Bölgesi ve Câhiliye Arapları", *Câhiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri 13-15 Nisan 2007/Konya*, Ankara 2007, s. 54.

⁴⁷ Abdullah Fezi Kocaer, *Müttefekun Aleyh Hadisler*, Konya 2005, s. 760, Hadis no: 1888.

⁴⁸ Krenkow, "Huzâ'a", *İA*, V/I, 623; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 453; Ali Osman Ateş, "Kusay b. Kilâb", *DİA*, XXVI, 460.

⁴⁹ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 431-432.

⁵⁰ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

⁵¹ Antlaşmanın sebebi ve metni için (Bkz. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 454).

⁵² Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

⁵³ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

⁵⁴ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 455.

mızrağına bağladı ve arazilerinden çıkıncaya kadar onlara muhafızlık yaptı.⁵⁵ Bu olaydan sonra Bureyde vasıtasıyla İslâm, Eslem kabilesi arasında yayılmıştı.⁵⁶

Bedir gazvesinde Huzâalılar'dan bazılarının Kureyş'in safında yer aldığını gösteren bazı rivayetler bulunmaktadır.⁵⁷ Aynı zamanda Bedir şehitlerinin içerisinde Huzâalılar'dan Züşşimâleyn b. 'Abduamr da bulunmaktaydı.⁵⁸ Fakat bu durumu kabile bazında değil, kişiler bazında düşünmemiz uygun olacaktır.

Kureyş Uhud gazvesi için Mekke'den hareket ettiği zaman duruma şahit olan Huzâa'nın meşhur şairi 'Amr b. Sâlim, yanında kabilesinden bir grupla Medine'ye giderek durumu Hz. Peygamber'e bildirmiştir. Uhud'da şehit düşen ilk sahabe Huzâa'dan Muhammed b. Müslim olmuştur. Uhud gazvesinin ardından Ebû Süfyân'a Müslümanların büyük bir orduyla kendilerini takip ettiğini söyleyerek onların telaş içinde Mekke'ye dönmesini sağlayan da Ma'bed el-Huzâî olmuştur.⁵⁹

Özellikle Huzâa'dan Eslem kabilesi İslâm'a büyük hizmetlerde bulunmuş ve Hz. Peygamber'in duasına nail olmuşlardır.⁶⁰

Henek gazvesi öncesinde Hz. Peygamber'e Kureyş'in harekâtını bildiren haberci grubu da Huzâa'ya mensuptu.⁶¹

Hz. Peygamber'in 6/627 yılında gerçekleştirdiği Hudeybiye umresinde Kureyş'in Hz. Peygamber'i engellemesine karşı çıkan da yine bir Huzâalı reis olan Budeyl b. Verkâ idi. Hudeybiye'de yapılan antlaşmada Benî Bekr, Kureyş'in yanında yer alırken Huzâa'nın bazı kolları Müslümanlara bağlı taraf oldu.⁶²

Benî Bekr ile aralarında kan davası bulunan Huzâa kabilesine Mekkelilerin de yardımıyla bir gece baskını yapılması sonucunda Hudeybiye antlaşması bozulmuş ve Huzâalılar'ın Hz. Peygamber'den yardım istemeleriyle Mekke, Müslümanlar tarafından fethedilmişti. Bu savaşa Huzâalılar beş yüz kişilik bir kuvvetle katılmıştı.⁶³

⁵⁵ Ahmet Önkal, "Büreyde b. Husayb" *DİA*, VI, 492.

⁵⁶ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 457; Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

⁵⁷ Belâzurî, *Ensâb*, I, 322.

⁵⁸ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

⁵⁹ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

⁶⁰ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

⁶¹ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

⁶² Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 460.

⁶³ Önkal, "Huzâa", *DİA*, XVIII, 432.

B. Ehâbîş

Ehâbîş kelimesi Arapça'da "çeşitli kavimlere mensup insan topluluğu" anlamına gelen uhbûş veya uhbûşenin çoğuludur.⁶⁴ Mekke'nin kuzey ve güney bölgelerinde yaşayan Hâris b. 'Abdumenât b. Kinâne, Adel, Dîş, Duil, Hevn b. Huzeyme'den Kâre, Huzâa'dan Mustalik ve Hayâ kabilelerine Ehâbîş adı verilmiştir.⁶⁵ Bekr b. Abdumenât'tan olan Nufâse ve Câzîme kollarının da Ehâbîş'e dâhil olduğu tahmin edilmektedir.⁶⁶ Bazı kaynaklarda, Kureyşliler'le Mekke yakınlarındaki Hubşî dağı eteklerinde antlaşma yapmış olduklarından bu kabilelere Ehâbîş denildiği rivayet edilmektedir.⁶⁷ Mustalik ve Hayâ kabileleri hariç diğer kabileler kendi aralarında akraba durumundadırlar.⁶⁸

Ehâbîş kabileleri İsâf ve Nâile isimli putlara tapıyorlardı.⁶⁹ Bu iki putun birbirine âşık iki genç olduğu rivayet edilir. Kâbe'nin içinde cinsel ilişkiye girdikleri için taşla çevrilmişlerdi. Bu olaya tanık olan insanlar, ibret vesilesi olması için bunları Kâbe'nin yanına koymuşlardı. Fakat aradan geçen uzun seneler bu olayı unutturmuş ve insanlar bunlara da tapmaya başlamışlardı.⁷⁰

Ehâbîş'in Kusay b. Kilâb, 'Abdumenâf b. Kusay ve Muttalib b. 'Abdumenâf dönemlerinde Kureyşliler ile yaptığı ittifak İslâmiyet'ten sonra da devam etmiştir. Ehâbîşler, İslâm öncesinde Kureyş ve Kays Aylân kabileleri arasında meydana gelen Ficâr harbinde Kureyş'in safında yer almışlardı.⁷¹

Bu kabileler, Hz. Peygamber sebebiyle Hâşimoğulları'na karşı uygulanan boykotta yine Kureyşliler'in yanında yer almıştır.⁷²

Mekke çevresinde bedevi bir hayat süren Ehâbîş'in, Kureyş'in Hz. Peygamber ile yaptığı savaşlarda çok önemli rol oynadığına dair görüşler doğru değildir. Onlar da Kureyş'e yardım eden diğer kabileler gibi çeşitli vaatler karşılığında Kureyşi desteklemişlerdi.⁷³ Fakat Ehâbîşler basit paralı askerler statüsünde değil, tamamıyla Mekkeliler ile eşit haklara sahip müttefikler konumundaydılar.⁷⁴

⁶⁴ M. Ali Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 496; Çelikkol, s. 135.

⁶⁵ Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 496.

⁶⁶ Çelikkol, s. 137.

⁶⁷ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 279; Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 496.

⁶⁸ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 279-280.

⁶⁹ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 283.

⁷⁰ İbnu'l-Kelbî, s. 42.

⁷¹ Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 496-497.

⁷² Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 279-281; Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 497.

⁷³ Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 497.

⁷⁴ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 283.

Kureyşliler Müslümanlara karşı aceleyle çıktıkları ve Bedir savaşı ile son bulan hareketlerinde Ehâbîşliler'in bu orduya katılmalarını beklemediklerine pişman olmuşlardı.⁷⁵

Uhud gazvesine iki bin kişiyle katılan Ehâbîş'in reisi Huleys b. Zibbân, Kureyşliler'in savaş sonrası Müslüman şehitlere reva gördükleri saygısızlığı şiddetle kınamıştır.⁷⁶

Kureyş'in müttefiki olarak Hendek gazvesine de dört bin kişiyle katılmışlardı.⁷⁷ Fakat bu savaştan sonra Ehâbîşliler'in muhalefetlerini azalttıkları göze çarpmaktadır. Mesela Hz. Peygamber'in 6/627 yılında umre niyetiyle çıktığı seferde Kureyşliler tarafından Mekke'ye sokulmamasını doğru bulmamışlardı. Yine aynı olayda Hz. Peygamber'in elçisi olan Hırâş b. Umeyye'nin öldürülme teşebbüsünü engelleyen Ehâbîş'in lideri Huleys b. Alkame idi. Fakat yapılan antlaşma sonrasında Arap kabilelerinin Kureyş'i veya Müslümanları tercihte serbest bırakılmaları üzerine Ehâbîş yine Kureyşliler'in yanında yer almıştı.⁷⁸

Hudeybiye antlaşmasının bozulmasına sebep olan saldırı da yine bir Ehâbîş kabilesi olan Benî Bekr tarafından gerçekleştirilmişti. Bu saldırının ardından İslâm ordusu şehre girdiğinde tek direnen kabile yine Ehâbîşler olmuştur.⁷⁹ Ehâbîş Mekke'nin fethinden sonra müttefikleri Kureyş gibi Müslüman olmuştur.⁸⁰

II. Benî Mustalik Gazvesinin Tarihi, Sebebi, Gelişimi ve Sonucu

A. Tarihi

Kaynaklarda Müreysi' gazvesi diye de adlandırılan Benî Mustalik gazvesinin hangi tarihte gerçekleştiği hususunda çok ihtilaf vardır. Kaynaklarda Hz. Peygamber'in 5/626 yılında,⁸¹ Şaban 5/Aralık 626'da,⁸² 2 Şaban 5 Pazartesi/27 Aralık 626 Cumartesi günü,⁸³

⁷⁵ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 281.

⁷⁶ Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 497.

⁷⁷ Vâkidî, II, 443; Köksal, XII, 206.

⁷⁸ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 282; Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 497.

⁷⁹ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 282.

⁸⁰ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 283; Kapar, "Ehâbîş", *DİA*, X, 497.

⁸¹ Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ehvâli Sâhibu's-Şerî'a*, tah. 'Abdulmutî Kal'acî, Beyrut 1985, IV, 45; İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Eshâb*, tah. Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut 1992, IV, 1804; Semhudî, *Vefâu'l-Vefâ bi Hâberi Dâri'l-Mustafâ*, tah. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd, Beyrut ts, I, 314.

⁸² Belâzurî, *Ensâb*, I, 341; Beyhakî, IV, 44/45; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve Tabakâtu'l-Meşâhîr ve'l-Alâm*, tah. Muhammed Hamdân, Mısır 1985, I, 214; Şâmî, *Subulu'l-Hudâ ve'r-Reşâd fî Sireti Hayri'l-'İbâd*, çev. Halil İbrahim Kaçar, İstanbul 2003, IV, 363; Hudarî, *Nâru'l-Yakîn fî Sireti Seyyidi'l-Murselîn*, Beyrut ts, s. 143; 'Advânî, "el-Gazavâtu'n-Nebeviyye Senevâtuhe'l-Hicriyye ve Suhûruhe'l-Kameriyye", *el-Mevrid*, Bağdat 1980, IX/IV, 542; J. Marsden B. Jones, "İlk Kaynaklara Göre Peygamber'in Savaşlarının Kronolojisi", çev. Kasım Şulul, *HÜİFD*, Şanlıurfa 2001, VIII/II, 124.

⁸³ Vâkidî, I, 404; İbn Sa'd, II, 48-49; Beyhakî, IV, 45-46; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-'İbâd*, çev. Şükrü Özen-H. Ahmet Özdemir-Mustafa Erkekli, İstanbul 1989, III, 297; Kalkaşendî, s. 164.

6/627 yılında,⁸⁴ Şaban 6/Aralık 627'de,⁸⁵ 1 Şaban 6 Cumartesi/16 Aralık 627 Çarşamba günü,⁸⁶ 2 Şaban 6 Pazartesi/16 Kasım 627 Pazartesi günü⁸⁷ Benî Mustalik gazvesi için yola çıktığına dair rivayetler bulunmaktadır. Ayrıca Mûsa b. 'Ukbe'den gazvenin 4/625 yılında olduğuna dair bir rivayet kaynaklarda nakledilmektedir.⁸⁸ Fakat bunun yanlış olduğunda bütün kaynaklar ittifak halindedir. Gazvenin hangi tarihte yapıldığını bütün yönleriyle başka bir başlık altında inceleyeceğiz.

B. Sebebi, Gelişimi ve Sonucu

Gazvenin sebebi kaynaklarda şu şekilde belirtilir: Benî Mustalikler'in reisi olan el-Hâris b. Ebî Dırâr, kendi kavmi ve ikna edebildiği diğer Arap kabileleriyle birlikte Hz. Peygamber'le savaşmak için at ve silah tedarik ederek yola çıktı.⁸⁹ Hz. Peygamber o yönden gelen kervanlar sayesinde durumdan haberdar olunca olayı tahkik etmesi için Bureyde b. Husayb el-Eslemî'yi onlara gönderdi.⁹⁰ Bureyde b. Husayb el-Eslemî Hz. Peygamber'den gerçek olmayan bazı şeyleri söylemek için izin istedi. Rasûlullah ona bu izni verdikten sonra yola çıktı.⁹¹ Söylenenlerin doğru olduğunu gören Bureyde derhal Medine'ye geri dönerek Hz. Peygamber'e durumu bildirdi.⁹²

Bunun üzerine Hz. Peygamber halkı yanına çağırarak onlara derhal hazırlanmalarını bildirdi.⁹³ Hz. Peygamber yedi yüz⁹⁴ kişilik bir orduyla Medine'den ayrıldı.⁹⁵ Orduda on

⁸⁴ Halife b. Hayyât, *Târîh*, tah. Mustafa Necîb Fevâz-Hikmet Keşlî Fevâz, Beyrut 1995, s. 35; Beyhakî, IV, 47.

⁸⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, tah. Mustafa es-Sakâ-İbrahim el-Ebyârî-'Abdülhafız Şiblî, Beyrut ts. III, 317; İbn 'Abdilber, *ed-Dürer fî İhtisari'l-Megâzî ve's-Siyer*, tah. Şevkî Dayf, Kahire 2002, s. 200; İbn Hazm, *Cevâmî'u Sîreti'n-Nebeviyye*, Beyrut 1986, s. 161; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Târîh*, Beyrut 1979, II, 192; Enes Mustafa en-Neccar, "The Hostility With Banu al-Mustalîq" *Mecelletu'l-Ezher*, Kahire 1985, LVII/XI, 1910; Muhammed Ebû Zehra, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul 1993, III, 280; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2005, s. 193.

⁸⁶ İbn Habîb, *Kitâbu'l-Muhabber*, tah. İlse Lichtenstadter, Beyrut ts, s. 114-115.

⁸⁷ Mehmet Apaydın, *Resûlullah'ın Günlüğü*, İstanbul 1995, s. 121.

⁸⁸ İbn Seyyidinnâs, *'Uyûnu'l-Eser fî Funûni'l-Megazi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, tah. Muhyiddîn Mustû-Muhammed el-İd el-Hadrâvî, Beyrut 1996, II, 134; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n Nihâye*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul 1994, IV, 266; Makrîzî, *İmtâ'u'l-Esmâ'*, tah. Muhammed 'Abdulhamîd en-Numeysi, Beyrut 1999, I, 220; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, tah. 'Abdulazîz b. Abdullah b. Bâz-Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî, Kahire 1999, VII, 488; Kastallânî, *el-Mevâhibu'l-Ledunniyye*, tah. Muhammed 'Abdulazîz el-Hâlidî, Beyrut 1996, III, 4.

⁸⁹ Vâkidî, I, 404; İbn Hişâm, III, 317; İbn Sa'd, II, 48; Belâzurî, *Ensâb*, I, 341; Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, tah. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, Kahire 1969, III, 604.

⁹⁰ Vâkidî, I, 404; İbn Sa'd, II, 48; Beyhakî, IV, 47; Kastallânî, III, 5; M. Ali Kapar, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebetleri*, İstanbul 1993, s. 157-158.

⁹¹ Vâkidî, I, 404; Şâmî, IV, 347.

⁹² Vâkidî, I, 404-405; İbn Sa'd, II, 48; Kastallânî, III, 5.

⁹³ Vâkidî, I, 405; İbn Sa'd, II, 48.

⁹⁴ Bazı kaynaklarda İslâm ordusunun sayısı bin olarak verilmektedir (Bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, İstanbul ts, I, 153; Mahmut Şit Hattâb, *Komutan Peygamber*, çev. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1988, s. 141; Hüseyin Algül, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1997, I, 417).

⁹⁵ Beyhakî, IV, 46; Zehebî, *Târîh*, I, 214.

tanesi Muhâcirlerden,⁹⁶ yirmi tanesi de Ensârdan⁹⁷ olmak üzere toplam otuz süvari vardı.⁹⁸ Hz. Peygamber'in yanında ise Lizâz ve ez-Zarb isimli atları vardı.⁹⁹ Hz. Peygamber'in yanında hanımlarından Hz. Aişe ve Hz. Ümmü Seleme vardı.¹⁰⁰

İslâm ordusuna Târik el-Huzâ'î rehberlik ediyordu.¹⁰¹ Kaynaklarda Hz. Peygamber'in Medine'den ayrılırken yerine bıraktığı vekil hususunda da ihtilaf vardır. Medine'de bırakılan vekilin Ebû Zer el-Gifârî,¹⁰² Numeyle b. Abdullah el-Leysî¹⁰³ veya Zeyd b. Hârise olduğu rivayet edilir.¹⁰⁴

Bu büyük ordunun içerisinde daha önce hiçbir savaşta olmadığı kadar münafık bulunmaktaydı.¹⁰⁵ Bu insanların niyeti Allah yolunda savaşmak olmayıp gerçek niyetleri dünyalık bir şeyler elde etmektir. Sefer yapılacak yerin yakın olması onları bu konuda daha da isteklendirdi.¹⁰⁶

Hz. Peygamber yolculuk esnasında ilk olarak Halâik denilen mevkide bir mola verdi. Burada 'Abdulkays kabilesinden bir adam gelerek Hz. Peygamber'in huzurunda Müslüman oldu.¹⁰⁷

İslâm ordusu yoluna devam edip Bek'a' denilen mevkide durdukları zaman bir müşrik casusunu yakaladılar. Yakalanan casustan bilgi almak istediler. Casus inkâr yoluna giderek bilgisinin olmadığını söyledi. Ömer b. Hattâb onu öldürmekle tehdit edince casus, Benî Mustalik kabilesinden biri olduğunu ve el-Hâris b. Ebî Dırâr'ın büyük bir toplulukla birlikte kendilerine doğru geldiğini haber verdi. Kendisinin de Müslümanların Medine'den ayrılıp ayrılmadığını öğrenmek için gönderildiğini itiraf etti. Ömer b. Hattâb bu haberi Hz. Peygamber'e getirdiğinde, Hz. Peygamber casusa İslâm'a girmesini teklif etti. Fakat casus hemen İslâm'a giremeyeceğini eğer kabilesi İslâm'ı kabul ederse kendisinin de İslâm'ı kabul

⁹⁶ Atlı Muhâcirlerden bazıları, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Zübeyr, Abdurrahman b. 'Avf, Talha b. 'Ubeydullah, Mikdâd b. 'Amr'dır (Bkz. Vâkidî, I, 405; Köksal, XII, 36-37).

⁹⁷ Atlı Ensârlardan bazıları da, Sa'd b. Mu'az, Useyd b. Hudayr, Ebû 'Abs b. Cebr, Katâde b. Nu'man, 'Uveym b. Sâ'ide, Ma'n b. Adiy, Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî, el-Hâris b. Hazme, Mu'az b. Cebel, Ebû Katâde, Ubey b. Ka'b, Hubâb b. Münzir, Ziyâde b. Lebîd, Ferve b. 'Amr, Mu'az b. Rifâ'a b. Râfi'dir (Bkz. Vâkidî, I, 405; Köksal, XII, 36-37).

⁹⁸ Vâkidî, I, 405; İbn Sa'd, II, 48; İbn Seyyidinnâs, II, 134; Kalkaşendî, s. 164; Semhudî, I, 314; Zürkânî, *Şerh 'ale'l-Mevâhibu'l-Ledunniyye*, tah. 'Abdulazîz el-Hâlidî, Beyrut 1996, III, 5.

⁹⁹ İbn Sa'd, II, 49; İbn Seyyidinnâs, II, 134; Kalkaşendî, s. 164; Zürkânî, III, 5.

¹⁰⁰ Vâkidî, I, 407; İbn Sa'd, II, 49; Beyhakî, IV, 73; Kalkaşendî, s. 164; Sadık Albayrak, *Rahmet ve Savaş Peygamberi*, İstanbul 1983, s. 266.

¹⁰¹ Leone Caetani, *İslâm Târîhi*, trc. Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul 1925, IV, 146 (Diğer kaynaklarda bu bilgiye rastlayamadık).

¹⁰² İbn Hişâm, III, 317; İbn 'Abdilber, *Dürrer*, s. 200; İbn Hazm, s. 161; İbn Seyyidinnâs, II, 134.

¹⁰³ İbn Hişâm, III, 317; İbn 'Abdilber, *Dürrer*, s. 200; İbn Hazm, s. 161; İbn Seyyidinnâs, II, 134.

¹⁰⁴ İbn Sa'd, II, 49; Belâzurî, *Ensâb*, I, 342; Beyhakî, IV, 46; İbn Seyyidinnâs, II, 134; Kastallânî, III, 5; Hudarî, s. 143.

¹⁰⁵ Vâkidî, I, 405; İbn Sa'd, II, 48-49.

¹⁰⁶ Vâkidî, I, 405.

¹⁰⁷ Vâkidî, I, 405-406; Makrîzî, I, 204; Zürkânî, III, 6; Şâmî, IV, 348.

edeceğini aksi takdirde dinini değiştirmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer onu öldürmek için izin istedi. Hz. Peygamber bu izni verince casusa ölüm cezası verildi.¹⁰⁸

Casusunun öldürülmesi ve İslâm ordusunun yola çıktığı haberi Benî Mustalik kabilesine ulaştığı zaman el-Hâris b. Ebî Dırâr ve beraberindekiler çok korktu. Benî Mustalik kabilesinin anlaştığı kabilelerin tamamı bu haber üzerine onları terk etti.¹⁰⁹

Bundan sonra İslâm ordusu bir kuyu kenarındaki el-Mureysî^c bölgesine ulaştı. Mureysî^c, Kudeyd¹¹⁰ yakınlarında bir yer olup¹¹¹ Benî Mustalik kabilesinin su kaynaklarından biriydi.¹¹² Burada Hz. Peygamber için deriden bir çadır kuruldu.¹¹³

Müslümanlar kuyunun yanında toplandılar ve savaş için son hazırlıklarını yaptılar. Hz. Peygamber ashâbını saf şeklinde dizdi. Muhâcirlerin sancağını Hz. Ebu Bekir'e, Ensârın sancağını ise Sa'd b. 'Ubâde'ye verdi.¹¹⁴ Muhâcirlerin sancağını 'Ammâr b. Yâsir'e verdiği de rivayet edilir.¹¹⁵

Hz. Peygamber Hz. Ömer'e¹¹⁶ onları İslâm'a davet etmesini emretti. Hz. Ömer kendisine söyleneni yaptı. Fakat Benî Mustalik kabilesi bunu reddetti.¹¹⁷ İlk olarak savaşı başlatan oku onlardan biri attı. Karşılıklı olarak bir müddet ok atıldıktan sonra Hz. Peygamber Müslümanlara saldırma emri verdi. Saf sistemiyle savaşan Müslümanlar bir tek adamın saldırması gibi hep birlikte düşman üzerine saldırdılar.¹¹⁸ Kısa bir süre içinde Benî Mustalik kabilesinden on kişi öldürüldü ve kaçamayan bütün kabile mensupları esir edildi. Müslümanlar erkek, kadın ve çocuklardan çok sayıda esir aldılar. Ayrıca büyük baş ve küçükbaş birçok hayvan ganimet olarak alındı. Müslümanlardan sadece bir kişi yanlışlıkla, bir Müslüman tarafından öldürüldü.¹¹⁹ Bu savaşta Hz. Ali, Benî Mustalik kabilesinden Mâlik isminde birini ve Mâlik'in oğlunu öldürmüştü.¹²⁰ Abdurrahman b. 'Avf ise onların süvarilerinden Ahmer veya Uhaymir isminde birini öldürmüştü.¹²¹

¹⁰⁸ Vâkidî, I, 406.

¹⁰⁹ Vâkidî, I, 406; İbn Sa'd, II, 49; İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 297.

¹¹⁰ Kudeyd, Mekke yakınlarında bir köydür (Bkz. Halîfe b. Hayyât, s. 36).

¹¹¹ İbn Hişâm, III, 318; Halîfe b. Hayyât, s. 36; Taberî, *Târih*, III, 604.

¹¹² İbn Hişâm, III, 318; İbn Sa'd, II, 48; Halîfe b. Hayyât, s. 36; Belâzurî, *Ensâb*, I, 341.

¹¹³ Vâkidî, I, 407; İbn Sa'd, II, 49; Beyhakî, IV, 47.

¹¹⁴ Vâkidî, I, 407; İbn Sa'd, II, 49; Beyhakî, IV, 47-48; Kalkaşendî, s. 164-165; Muhammed Hüseyin Heykel, *Hz. Muhammed Mustafa*, çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1945, s. 343.

¹¹⁵ Vâkidî, I, 407; Beyhakî, IV, 48.

¹¹⁶ Hz. Ömer câhiliye döneminde de Sifâre (elçilik) vazifesini yürütmekteydi (Bkz. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, II, 847).

¹¹⁷ Vâkidî, I, 407; Belâzurî, *Ensâb*, I, 341; Beyhakî, IV, 48; Zehebî, *Târih*, I, 215; Makrîzî, I, 204; Mahmudov, s. 264.

¹¹⁸ Vâkidî, I, 407; İbn Sa'd, II, 49; Beyhakî, IV, 48; Zehebî, *Târih*, I, 215; Kalkaşendî, s. 165; Makrîzî, I, 204; Kastallânî, III, 7.

¹¹⁹ Vâkidî, I, 407; İbn Hişâm, III, 318; İbn Sa'd, II, 49; Beyhakî, IV, 48.

¹²⁰ İbn Hişâm, III, 322; Taberî, *Târih*, III, 609; İbn Seyyidinnâs, II, 138; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 270.

¹²¹ İbn Hişâm, III, 322.

Savaş günü müşriklerin sancağını Safvân Zuşşukr taşıyordu.¹²² Bu şahsın ismi bazı kaynaklarda Safvân Zuşşefr olarak da geçmektedir.¹²³

Savaş günü Müslümanların parolası “Ya Mansûr! Emit! Emit!”¹²⁴ idi.¹²⁵

Bu savaşa katılmış olan İbn Ömer’den gelen başka bir rivayette ise, İslâm ordusunun Benî Mustalik kabilesine hayvanlarını suladıkları sırada baskın yaptığı bildirilmektedir.¹²⁶ Bazı kaynaklarda baskının gece yapıldığı¹²⁷ şeklinde ifadeler geçmekle birlikte orijinal metinlerde gece ifadesine rastlanılmamaktadır. Arapça metinlerde geçen “غرون” ifadesine bu mana atfedilmiş olabilir. Fakat görebildiğimiz kadarıyla bu ifade “gafil olmak” manasına gelmektedir.

İbn ‘Avn’dan gelen benzer bir rivayette, savaş başlamadan önce hasımları İslâm’a davet etmenin hükmünün Nâfi’e sorulduğu belirtilmektedir. Nâfi ise buna gerek olmadığı Hz. Peygamber’in Benî Mustalik kabilesine onlar habersizken ve hayvanlarını suladıkları sırada saldırdığını bildirmektedir.¹²⁸

Ebû Yûsuf da, *Kitâbu’l-Harâc* isimli eserinde bu hususla ilgili: “Hz. Peygamber’in düşman gaflette iken üzerine hücum eylediği sabittir. Hatta Benî Mustalik kabilesi, gafil bulunduğu bir sırada bazıları su kenarında sürü ve hayvanlarını sulamakta iken onlara hücum etmiştir.”¹²⁹ demektedir.

Bazı kaynaklarda Hz. Peygamber’in ansızın baskın yaptığını belirten rivayetin daha doğru olduğu ifade edilirken¹³⁰ bazılarında ise ilk rivayetin daha doğru olduğu belirtilmektedir.¹³¹ Nitekim Mevlânâ Şiblî (ö. 1333/1914), ani baskın yapıldığı yolundaki rivayeti Buhârî ve Müslim’de (ö. 261/875) geçmesine rağmen senedinin munkatı¹³² olduğu gerekçesiyle kabul etmemektedir.¹³³ Fakat Müslümanlardan sadece bir kişinin yanlışlıkla öldürülmesi baskın yapıldığı yolundaki rivayetleri güçlendirmektedir. Eğer kaynaklarda

¹²² Vâkidî, I, 407; Şâmî, IV, 349.

¹²³ Beyhakî, IV, 48.

¹²⁴ “Ey yardım olunmuş öldür, öldür.” manasına gelmektedir.

¹²⁵ Vâkidî, I, 407; İbn Hişâm, III, 322; Beyhakî, IV, 48; İbn Hazm, s. 162; Mustafa Ağırman, *Hz. Peygamber’in Savaş Stratejisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992, s. 157.

¹²⁶ Vâkidî, I, 407; İbn Sa’d, II, 49; İbn Kuteybe, *Me’ârif*, tah. Muhammed Alî Beydûn, Beyrut 2003, s. 82; İbn ‘Abdilber, *Dürrer*, s. 200; İbn Hazm, s. 161; Makrîzî, I, 204; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 488; Kastallânî, III, 8; Diyârbekrî, I, 470; Kocaer, s. 467, Hadis no: 1177.

¹²⁷ Kamil Miras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, Ankara 1972, VII, 453, Hadis no: 1117; Köksal, XII, 39; Ahmet Yaman, *İslâm Devletler Hukukunda Savaş*, İstanbul 1998, s. 142.

¹²⁸ Belâzurî, *Ensâb*, I, 342; Beyhakî, IV, 47; İbn Seyyidinnâs, II, 135; Zehebî, *Târîh*, I, 215; Şâmî, IV, 364.

¹²⁹ Ebû Yûsuf, s. 394.

¹³⁰ İbn ‘Abdilber, *Dürrer*, s. 200; İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 297.

¹³¹ Vâkidî, I, 407; İbn Sa’d, II, 49; Makrîzî, I, 204.

¹³² Hadis terimi olarak munkatı‘ umumiyetle ne şekilde olursa olsun, isnadında ittisal bulunmayan hadislere denir. Isnadda ittisalın olmayışı ya ravinin düşmesiyle veya müphem şekilde ifade edilmesiyle meydana gelir (Bkz. Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s. 270).

¹³³ Mevlânâ Şiblî Nu’mânî, *İslâm Tarihi-Asrı Saadet*, trc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1921, I, 396.

belirtildiği gibi bir müddet ok atışı yapılmış olsaydı, en azından birkaç kişinin yaralanması veya ölmesi gerekirdi. Çünkü o dönemde Araplar arasında kendilerini koruyacak güçlü zırhlar ve kalkanlar çok az bulunmaktaydı. Fakat kaynaklarda bir yaralanmadan dahi bahsedilmemektedir. Ayrıca baskın yapıldığını belirten rivayetler daha güvenilir kaynaklardan gelmektedir.

Savaş bitiminde Hz. Peygamber, Medine'ye müjdeci olarak Ebû Nadle et-Tâi'yi göndermişti.¹³⁴

Müslümanların bu savaştaki tek şehidi olan Hişâm b. Subâbe çıkan kargaşada Ensârdan olan 'Ubâde b. Sâmit'in arkadaşlarından biri tarafından düşman zannedilerek öldürülmüştü.¹³⁵ Hişâm b. Subâbe'yi yanlışlıkla öldüren kişinin Ubâde b. Sâmit'in arkadaşlarından Evs isminde biri olduğu rivayet edilir.¹³⁶

Bunun üzerine Hişâm b. Subâbe'nin kardeşi Mikyas b. Subâbe kardeşinin diyetini talep etmek için Müslüman olmuş görünerek Medine'ye geldi. Hz. Peygamber ashâbına Mikyas'a kardeşinin diyetinin verilmesini emretti. Fakat Mikyas diyeti almasına rağmen kardeşinin katilini öldürerek mürted olarak Mekke'ye kaçtı.¹³⁷ Mikyas Mekke'de kardeşinin katilinden aldığı diyeti ve intikamı öven, ayrıca Müslüman olduktan sonra putlara ilk dönen kimse olarak övünen bir şiir söylemiştir.¹³⁸ Mikyas Mekke'nin fethinde Hz. Peygamber'in affedilmeyecek olanlar listesine alınmış¹³⁹ ve Numeyle tarafından öldürülmüştür.¹⁴⁰

Kaynaklarda Hz. Cuveyriye'ye atfedilen bir rivayete göre o, Müslüman olduktan sonra şöyle demiştir: "Rasûlullah, biz Mureysi' kuyusunun yanında bize geldi. Babamın: 'Güç yetiremeyeceğimiz bir şekilde bize geldi.' dediğini duydum. Orada çokluğunu vafedemeyeceğim süvariler gördüm. Müslüman olup Rasûlullah ile evlenip Medine'ye geldiğimde Müslümanlara baktım ve onların ilk gördüğüm zamanki gibi olmadıklarını gördüm. Ben bildim ki bu, Allah tarafından müşriklerin kalbine verilen bir korkudur."¹⁴¹

Yine benzer bir rivayette savaşın ardından Müslüman olan birinin şöyle dediği rivayet edilir: "Biz alacalı atlar üzerinde beyaz adamlar gördük ki, onları ne önce ne de sonra bir daha görmedim."¹⁴²

¹³⁴ Diyârbekrî, I, 470.

¹³⁵ İbn Hişâm, III, 318; Taberî, *Târîh*, III, 604; İbn 'Abdilber, *Dürrer*, s. 201; İbn Hazm, s. 161; İbnu'l-Esîr, II, 192.

¹³⁶ Vâkidî, I, 407-408; Makrîzî, I, 204; Şâmî, IV, 349.

¹³⁷ Vâkidî, I, 408; İbn Hişâm, III, 321; Taberî, *Târîh*, III, 609; İbn 'Abdilber, *Dürrer*, s. 203; İbn Hazm, s. 162; İbnu'l-Esîr, II, 194.

¹³⁸ Vâkidî, I, 408; İbn Hişâm, III, 321; İbnu'l-Esîr, II, 194; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 267.

¹³⁹ Vâkidî, I, 408; İbn 'Abdilber, *Dürrer*, s. 203; İbn Hazm, s. 162; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 267; Makrîzî, I, 205.

¹⁴⁰ Vâkidî, I, 408; Makrîzî, I, 205.

¹⁴¹ Vâkidî, I, 408-409; Beyhakî, IV, 47; Zehebî, *Târîh*, I, 215; Şâmî, IV, 349.

¹⁴² Vâkidî, I, 409; Beyhakî, IV, 47; Zehebî, *Târîh*, I, 215; Şâmî, IV, 349.

III. Abdullah b. Ubey ve Münafıklar

Bu gazve esnasında İslâm ordusunun içerisinde daha önce hiçbir savaşta olmadığı kadar münafık bulunmaktaydı.¹⁴³ Münafıklar ellerine geçen her fırsatı Hz. Peygamber'in aleyhine kullanmaya çalışıyorlardı. Münafıkların ilk arabozuculuk faaliyetleri, savaşın hemen bitiminde su sebebiyle çıkan bir kavgayı büyütmeye çalışmak şeklinde olmuştur. Ayrıntılarını aşağıda göreceğimiz bu çatışmanın çıkma sebebi hakkında farklı rivayetler mevcuttur.

Savaş bittikten sonra Müslümanlar suyu az olan Mureysi' kuyusunun başında kendilerinin ve hayvanlarının su ihtiyacını gidermek için toplanmışlardı. Benî Sâlim¹⁴⁴ kabilesinin müttefiki olan Sinân b. Veber el-Cuhenî, Benî Sâlim kabilesinden bir genç ile birlikte su çekmek için kuyunun başına geldi. Hz. Ömer'in yardımcılığını yapan Cehcâh b. Saîd el-Gıfârî de¹⁴⁵ su çekmek için kuyunun yanına geldi. Sinân ve Cehcâh su çekmek için kovalarını kuyuya sarkıttıklarında iki kova birbirine dolandı ve kuyudan yalnız Sinân'ın kovası çıktı. İkisi de kovanın kendisine ait olduğunu iddia ederek tartışmaya başladılar. Tartışma büyüdü ve Cehcâh, Sinân'a eliyle vurarak kan akıttı. Bunun üzerine Sinân, Ensârı yardıma çağırdı. Cehcâh da Muhâcirleri yardıma çağırınca ortalık karıştı ve silahlar kınından çekildi. Fakat Muhâcirlerin büyükleri olaya el atarak Sinân'dan hakkını terk etmesini rica ettiler. Sinân hakkından vazgeçince ortalık yatıştı.¹⁴⁶

Câbir b. Abdullah'tan gelen benzer bir rivayete göre; Muhâcirlerin çoğunlukta olduğu, ismi belirtilmeyen bir gazve esnasında Muhâcirlerden birisi, Ensârdan birisine el veya ayakla şaka yapmıştı. Ensârînin buna çok sinirlenmesi üzerine tartışmaya başlamışlar. Olayın büyümesi üzerine ikisi de kavimlerini yardıma çağırmışlardı. Bunu duyan Hz. Peygamber oraya gelerek: "Kokuşmuş câhiliye âdetiyle birbirinizi yardıma çağırarak da ne demek oluyor." diyerek onlara kızdı. Hz. Peygamber'e Muhâcirlerden olan kimsenin yaptığı şaka yüzünden bu olayın yaşandığı bildirilince: "Böyle şakaları terk edin. Çünkü bu çirkin bir iştir." dedi.¹⁴⁷

Zeyd b. Erkam'dan gelen başka bir rivayet ise şöyledir: "Bir gazvede Rasûlullah ile beraberdik. Bizimle birlikte diğer kabilelerden birçok insan vardı. Herkes su için yarışlıyordu. Bir Arabî bizi geçerek arkadaşlarının su ihtiyaçlarını gidermek için taşları dizerek bir havuz

¹⁴³ Vâkidî, I, 405; İbn Sa'd, II, 48-49.

¹⁴⁴ Bazı kaynaklarda bu isim Benî 'Avf b. Hazrec olarak geçmektedir (Bkz. İbn Hişâm, III, 318; Taberî, *Târîh*, III, 605).

¹⁴⁵ Bazı kaynaklarda bu isim Cehcâh b. Mes'ûd el-Gıfârî olarak geçmektedir (Bkz. İbn Hişâm, III, 318; Taberî, *Târîh*, III, 605).

¹⁴⁶ Vâkidî, II, 415; İbn Hişâm, III, 318; İbn Sa'd, II, 49-50; Taberî, *Târîh*, III, 605; Beyhakî, IV, 52.

¹⁴⁷ Beyhakî, IV, 53-54; Süheylî, VII, 19; Zehebî, *Târîh*, I, 219; Huda'î, s. 144; Kocaer, s. 688-689, Hadis no: 1734.

hazırladı. Ensârdan birisi gelerek devesinin yularını bıraktı. Deve suyu içerken Arabî'nin yaptığı havuzu yıktı. Bunun üzerine Arabî yerden bir odun alarak Ensârînin başına vurup onu yaraladı.”¹⁴⁸

Yukarıda verdiğimiz rivayetler arasında büyük farklar olmasına rağmen hepsi Muhâcirler ve Ensâr arasında çıkan bir kavgayı ifade etme bakımından aynıdır. Yedi yüz kişilik bir ordunun içerisinde tüm Müslümanların olayı tam manasıyla idrak edebilmesi zordur. Çıkan kavganın sebebi kişiler arasındaki iletişim sırasında değişmiş olabilir. Fakat sebep ne olursa olsun iki kişi arasında bir kavga çıkmış ve bunu bir fırsat olarak değerlendirmek isteyen Abdullah b. Ubey¹⁴⁹ olayı büyötmeye çalışmıştır.

İbn Ubey bu olay meydana geldiği sırada Mâlik, Dâ'is, Suveyd, Evs b. Kayzî, Muattib b. Kuşeyr (Kays), Zeyd b. Lusayt (Salt), Abdullah b. Nebtel gibi münafıkların da aralarında bulunduğu bir grubun içinde oturuyordu. Bu grubun içinde henüz çocuk denilebilecek yaşta olan Zeyd b. Erkam da bulunuyordu.¹⁵⁰

Abdullah b. Ubey'e, Sinân ve Cehcâh'ın durumları ulaşınca oldukça sinirlendi ve: “Vallahi! Ben böyle bir rezalet görmedim. Ben bu durumu zaten istemiyordum. Fakat kavmim bana karşı geldi. Biz kendi beldemizde hiç kimseye muhtaç olmayacak kadar büyük bir topluluktuk. Fakat Kureş'in Celâbîbleri¹⁵¹ bize galip geldiler. Onlarla bizim durumumuz eskilerin söylediği; ‘Semirt köpeğini, yesin seni.’ sözü gibidir. Vallahi! *Eğer Medine'ye dönersek aziz olan zelil olanı mutlaka oradan çıkaracaktır.*”¹⁵² dedi.¹⁵³

Daha sonra kavminden bir topluluğa dönerek: “Bunu kendinize siz yaptınız. Onları beldenize ve evlerinize soktunuz, mallarınıza ortak ettiniz ve sonunda zengin oldular. Fakat bunu yapmasaydınız başka bir beldeye gideceklerdi. Sizler onların uğrunda savaşıp

¹⁴⁸ Beyhakî, IV, 54.

¹⁴⁹ Babasının annesine nispetle İbn Selûl diye de anılan Abdullah b. Ubey, Hazrec kabilesinin reislerindendi. Hz. Peygamber Medine'ye gelmeden evvel kral olmak üzereydi. Fakat Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesi ile bu teşebbüs sonuçlandırılmamıştı. Bu sebeple Abdullah, Hz. Peygamber'e derin bir kin duymaktaydı. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra uzun bir süre Müslüman olmamıştı. Abdullah İslâm'ın akıbetinin ne olacağını görmek için bekliyordu. Müslümanların Bedir savaşından galip çıkmasının ardından başka bir çaresi olmadığı için mecburen Müslüman olmuş, fakat bunu hiçbir zaman kalpten istememişti. 9/630 yılında Tebûk gazvesi dönüşünde ölmüş, defin işleriyle Hz. Peygamber, Hz. Ömer'in muhalefetine rağmen bizzat ilgilenmişti. Hz. Peygamber'in Abdullah'ın cenaze namazını kıldırması üzerine Tevbe sûresinin 84. ayeti: “*Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.*” nazil olmuştur (Bkz. A. Schaade, “Abdullah b. Ubey”, *İA*, I, 43; Talat Koçyiğit, “Abdullah b. Ubey b. Selul”, *DİA*, I, 139-140; Adnan Demircan, *Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar*, İstanbul 1996, s. 41-44; Abdullah Yıldız, *Hz. Peygamber ve Gizli Düşmanları Münafıklar*, İstanbul 2000, s. 226-227).

¹⁵⁰ Vâkidî, II, 416; Şâmî, IV, 353; Köksal, XII, 44.

¹⁵¹ Müşriklerin, Muhâcirlere taktıkları lakaptır. Muhâcirler geniş elbiseler giydikleri için bu lakabı takmışlardır (Bkz. İbn Hişâm, III, 318, 4. Dipnot; Taberî, *Târîh*, III, 605, 7. Dipnot).

¹⁵² Münâfikûn 63/8.

¹⁵³ Vâkidî, II, 416; İbn Hişâm, III, 318-319; Taberî, *Târîh*, III, 605; Beyhakî, IV, 52.

evlatlarınızı yetim bıraktınız ve azaldınız, onlar ise çoğaldı.¹⁵⁴ Muhammed’in yanındakilere hiçbir şey vermeyin, böylelikle onun etrafından dağılsınlar.”¹⁵⁵ demiştir.

Abdullah b. ‘Ubey’in bu sözlerini işiten Zeyd b. Erkam Hz. Peygamber’in yanında Muhâcir ve Ensârdan Ebû Bekir, Osman, Sa’d, Muhammed b. Mesleme, Evs b. Havlî ve ‘Abbâd b. Bişr de bulunurken, Abdullah b. Ubey’in bu sözlerini ona haber verdi.¹⁵⁶ Hz. Peygamber bu durumdan hoşlanmadı ve yüzünün rengi değişti.¹⁵⁷ Çünkü Abdullah b. Ubey’in söylediği bu sözler etrafa yayılmadan küçük bir grubun içinde kalacak ve kimse bu sözleri duymayacaktı. Zaten Abdullah bu söylediklerini yapacak durumda değildi. Fakat Zeyd’in bu durumu Hz. Peygamber’e bildirmesiyle kısa bir süre içerisinde bu söz askerinin arasında yayıldı. Artık herkes bunu konuşuyordu.¹⁵⁸ Tam bu sırada Zeyd’in kendisini şikâyet ettiğini duyan Abdullah b. Ubey ve beraberindekiler Hz. Peygamber’e gelerek Abdullah’ın böyle bir şey söylemediğine yemin ettiler. Rasûlullah da şahidi bulunmayan Zeyd’i haksız buldu.¹⁵⁹ Gerçi Hz. Peygamber de Zeyd’in haklı olduğunu biliyordu. Fakat o an için yapılması en uygun olan şey bu konuyu burada kapatmaktı. Çünkü kavmi içinde önemli bir mevkie sahip olan Abdullah b. Ubey’i cezalandırmak ters bir tepkiye yol açabilirdi.

Bazı rivayetlerde Zeyd b. Erkam’ın Abdullah b. Ubey’in söylediklerini Hz. Peygamber’e haber verdiğinde Rasûlullah’ın yanında bulunan Hz. Ömer: “Ya Rasûlallah! ‘Abbâd b. Bişr’e söyle onun başını sana getirsin.” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Ya Ömer! İnsanlar: ‘Muhammed arkadaşlarını öldürüyor.’ derler. Fakat sen insanlara yolculuk için hazırlanmalarını ilan et.” demiştir.¹⁶⁰

Hz. Peygamber devesi Kasvâ’ya binene kadar sahabeler hiçbir şey anlamadı. Henüz hava çok sıcaktı ve Rasûlullah hava serinleyene dek yola çıkmazdı.¹⁶¹

Hz. Peygamber’i ilk olarak Useyd b. Hudayr karşıladı. Hz. Peygamber’e selam verip, niçin bu saatte hareket ettiğini sordu. Hz. Peygamber: “Arkadaşının haberi sana ulaşmadı mı?” şeklinde mukabele edip, İbn ‘Ubey’in söylediklerini Useyd b. Hudayr’a nakletti. Bunun üzerine Useyd b. Hudayr: “Dilersen sen onu Medine’den çıkarırsın. Sen azizsin, o ise zelildir. Ya Rasûlallah! Ona merhamet et. Muhakkak Allah onu senin yoluna getirecek. Sen gelmeden önce halkımız ona krallık tacı hazırlıyordu. Onu başlarına kral yapacaklardı. Fakat Allah seni

¹⁵⁴ Vâkidî, II, 416-417; İbn Hişâm, III, 318; İbn Sa’d, II, 50; Taberî, *Târîh*, III, 605; Beyhakî, IV, 52-53.

¹⁵⁵ Beyhakî, IV, 54-55; Zehebî, *Târîh*, I, 219.

¹⁵⁶ Kaynaklarda Zeyd’in bu olayı amcasının da Rasûlullah’a anlattığı şeklinde rivayetler de bulunmaktadır (Bkz. Kocaer, s. 740, Hadis no: 1836).

¹⁵⁷ Vâkidî, II, 417.

¹⁵⁸ Vâkidî, II, 417.

¹⁵⁹ Taberî, *Târîh*, III, 607-608; Beyhakî, IV, 56; Kocaer, s. 740, Hadis no: 1836.

¹⁶⁰ İbn Hişâm, III, 319; Taberî, *Târîh*, III, 605-606; Beyhakî, IV, 53; Zehebî, *Târîh*, I, 218; İbrahim Muhammed Kutub, *Allah Rasûlü’nün Mali Siyaseti*, çev. Mustafa Sızan-Enver Özkan, İstanbul ts, s. 196.

¹⁶¹ Vâkidî, II, 419; Şâmî, IV, 355.

bize gönderince durum değişti. Senin onun hakkı olan krallığı ondan aldığını düşünüyor.”¹⁶² dedi.

Hz. Peygamber bütün gün ve gece hiç mola vermeden yolculuğa devam etti. Kırbacıyla hayvanını dürtüyor, hayvanını acele gitmesi için zorluyordu. Hiç kimse namaz kılmak veya acil bir ihtiyacını gidermek haricinde hayvanından inemiyordu. Sonunda sabah oldu fakat Rasûlullah güneş yükselene kadar yolculuğa devam etti.¹⁶³

Hz. Peygamber insanları böyle yorucu bir yolculuğa İbn Ubey’in sözleri hakkında konuşmamaları için sevk etti. Nitekim ordu mola vermek için durduğu anda herkes kendisini derin bir uykuda buldu.¹⁶⁴

Ordu tekrar yolculuğa başladığında Zeyd b. Erkam bir gelişme olup olmadığını öğrenmek için Hz. Peygamber’in yakınlarında dolaşıyordu. Fakat Hz. Peygamber ona teveccüh etmiyordu. Zeyd, Rasûlullah’ı izlediği bir sırada birden vahiy hali Hz. Peygamber’de belirmeye başladı, titriyor ve alnından terler akıyordu, ayrıca hayvanının ayakları neredeyse yürüyemeyecek kadar ağırlaşmıştı. Bu hali gören Zeyd b. Erkam kendisini doğrulayan bir vahyin gelmesini ümit ediyordu. Hz. Peygamber’in üzerinden vahyin ağırlığı kalktığı an hayvanının üzerinde kendisine çok yakın olan Zeyd’in kulağından tuttu ve onu bir miktar havaya kaldırdı. Sonra Rasûlullah: “Ey çocuk! Senin kulağın gerçeği duydu ve Allah seni tasdik etti.” dedi. Bu sırada İbn Ubey hakkında Münâfikûn sûresinin ilgili ayetleri¹⁶⁵ indi.¹⁶⁶

Kendisini yalanlayan bir vahiy indiği için Müslümanlar, Abdullah b. Ubey’e selam vermemeye başladılar. Bunun üzerine bazı arkadaşları gidip Rasûlullah’tan bağışlanma dilemesini tavsiye ettiler. Fakat o gurura kapılarak bu söylediklerinden asla dönmeyeceğini söyledi.¹⁶⁷

Abdullah b. Abdullah b. Ubey, babası hakkında Ömer b. Hattâb’ın: “Ya Rasûlallah! Muhammed b. Mesleme’ye emret onu öldürsün.” sözünü işitince: “Ya Rasûlallah! Eğer babamın öldürölmesini istiyorsan bana emret sen daha buradan ayrılmadan onun başını sana getireyim. Vallahi! Hazrec kabilesi içinde babasına karşı benden daha çok saygı gösteren yoktur. Ya Rasûlallah! Benden başka birine babamın öldürölmesi görevini vermenden

¹⁶² Vâkidî, II, 419; İbn Hişâm, III, 320; Taberî, *Târîh*, III, 606; Beyhakî, IV, 53; İbnu’l-Esîr, II, 193.

¹⁶³ Vâkidî, II, 422; İbn Hişâm, III, 319; Taberî, *Târîh*, III, 606-607; Beyhakî, IV, 53; Makrîzî, I, 210.

¹⁶⁴ Vâkidî, II, 422; İbn Hişâm, III, 320; Taberî, *Târîh*, III, 606-607.

¹⁶⁵ Onlar: “Allah’ın elçisinin yanında bulunanlara (muhâcirlere) bir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler.” diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah’ındır. Fakat münafiklar (bunu) anlamazlar. Onlar: “Andolsun, eğer Medine’ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.” diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah’ın, Peygamberinin ve mü’minlerindir. Fakat münafiklar (bunu) bilmezler (Münâfikûn 63/7-8).

¹⁶⁶ Vâkidî, II, 419-420; İbn Hişâm, III, 320; Taberî, *Târîh*, III, 606.

¹⁶⁷ Vâkidî, II, 420.

korkuyorum. İnsanların içinde babamın katilinin gezdiğini görürsem bu bana ağır gelip onu öldürürüm ve cehenneme girerim. Ama onu affetmen ve iyilik etmen daha güzeldir. ” dedi. Hz. Peygamber: “Ya Abdallah! Ben onu öldürmek istemiyorum ve böyle bir şey emretmedim. O aramızda olduğu sürece onunla iyi geçineceğiz.”¹⁶⁸ dedi.

Abdullah Hz. Peygamber’in yanından ayrıldığında Rasûlullah’ın onun öldürülmesi için emir vermeyeceğini anladı. Daha sonra Rasûlullah kendisiyle istişare etmediği halde, kendisine vahiy gelen Rasûlullah’a fikir verdiği için Ömer b. Hattâb’ı hicveden bir şiir söylemiştir.¹⁶⁹

Bu olaydan sonra Abdullah b. Ubey bir söz söylediğinde kimse onu dikkate almıyordu. Müslümanlar tarafından tersleniyor, azarlanıyordu.¹⁷⁰ O derece itibarı azalmıştı ki artık oğlu bile kendisine karşı tavır almıştı.¹⁷¹ Hatta Medine’ye dönüşte babasının önüne geçerek Rasûlullah izin verene dek onu şehre sokmamıştı.¹⁷² Rasûlullah bu durum hakkında Hz. Ömer’e: “Ya Ömer! Eğer senin Abdullah b. Ubey’i öldürtmemi söylediğin zaman bunu yapsaydım, burun kıvrıran çok olurdu. Ama şimdi bunu emretsem kolayca yapılır.” dedi. Hz. Ömer: “Ben anladım ki, Rasûlullah’ın kararları benimkilerden çok daha isabetlidir.” demiştir.¹⁷³

İslâm ordusu geri dönerken en-Nakî‘ bölgesinin üst tarafındaki Bek‘â‘¹⁷⁴ kuyusunun yanında insanlara zorluk çıkaran şiddetli bir rüzgâr estiği ve bu sebeple Müslümanların korktuğu¹⁷⁵ rivayet edilir. Hz. Peygamber onlara korkmalarına gerek olmadığını, bu rüzgârın büyük bir kâfirin ölümü sebebiyle estiğini haber vermiştir. Müslümanlar Medine’ye döndüklerinde Rifâ‘a b. Zeyd b. et-Tâbût’un öldüğü haberini aldılar. Bu kişi Benî Kaynukâ‘ Yahudilerinden biri olup münafıklara yardım ediyordu.¹⁷⁶

‘Ubâde b. Sâbit, Abdullah b. Ubey’e Rifâ‘a b. Zeyd b. et-Tâbût’un öldüğünü Hz. Peygamber’in haber verdiğini söyleyince Abdullah üzüntü içinde dizlerinin üzerine çöke kalmıştı.¹⁷⁷ Münafıklar açısından işler yolunda gitmiyordu. Hem sevdikleri bir müttetiklerini

¹⁶⁸ Vâkidî, II, 420-421; İbn Hişâm, III, 320-321; Taberî, *Târîh*, III, 608; Beyhakî, IV, 62; İbn ‘Abdilber, *Dürer*, s. 202; İbn Hazm, s. 162; Talat Koçyiğit, “Abdullah b. Abdullah”, *DİA*, I, 80; Yusuf Ziya Keskin, *Nebevi Hoşgörüsü*, İstanbul 1997, s. 71-72.

¹⁶⁹ Vâkidî, II, 421-422.

¹⁷⁰ Taberî, *Târîh*, III, 608; İbn Seyyidinnâs, II, 137; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 270.

¹⁷¹ İbn Sa‘d, II, 50.

¹⁷² İbn ‘Abdilber, *Dürer*, s. 202; İbn Hazm, s. 162; Semhudî, I, 315.

¹⁷³ Taberî, *Târîh*, III, 608-609; İbnü’l-Esîr, II, 194; İbn Seyyidinnâs, II, 137; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 270.

¹⁷⁴ Bek‘â‘ Medine’ye yirmi dört mil mesafe uzaklıkta bir yerdir (Bkz. Zehebî, *Târîh*, I, 221).

¹⁷⁵ Müslümanlar bu rüzgârın düşmanları olan ‘Uyeyne b. Hısn’ın kadın ve çocuklardan başka kimsenin kalmadığı Medine’ye saldırmamasının bir işareti olduğunu düşünerek korkmuşlardı. Müslümanların korkularını haber alan Hz. Peygamber onlara Medine’nin her geçitinde meleklerin beklediğini düşmanların onları geçip Medine’ye saldıramayacağını haber verdi (Bkz. Vâkidî, II, 422).

¹⁷⁶ İbn Hişâm, III, 320; Taberî, *Târîh*, III, 607; Beyhakî, IV, 61; Zehebî, *Târîh*, I, 221.

¹⁷⁷ Vâkidî, II, 423.

kaybetmişlerdi, hem de inen ayetlerle birlikte elebaşları olan Abdullah b. Ubey halk arasındaki itibarını iyice kaybetmişti. Fakat münafıklar hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar ve içlerindeki kini her fırsatta ortaya döküyorlardı.

Münafıkların bir diğer girişimi geri dönüş yolunda Hz. Peygamber'in dışı devesi Kasvâ'nın kaybolmasıyla ortaya çıktı. Müslümanlar her tarafta kaybolan deveyi aramaya başladılar. Münafıklardan Zeyd b. el-Lusayt, Ensârdan 'Abbâd b. Bısr b. Vakaş, Seleme b. Selâme b. Vakaş ve Useyd b. Hudayr'ın da aralarında bulunduğu bir grubun içindeyken insanların niçin böyle her tarafa gittiklerini sormuş, Rasûlullah'ın devesinin kaybolduğu ve insanların da onu aradığı kendisine haber verilince: "Muhammed semanın haberlerini veriyor. Fakat kaybolan devesinin yerini bilmiyor." demiştir. Bunun üzerine orada bulunan Müslümanlar ona kızmaya başladılar. Durumun kötüye gittiğini gören Zeyd b. el-Lusayt, öldürülmekten korkarak hızla kaçmaya başladı. Hz. Peygamber'in ashâbından kaçmak için Hz. Peygamber'i sığınak yaparak yanına oturdu. Hz. Peygamber'e vahiyle bu durum haber verilince, yanında Zeyd b. el-Lusayt oturduğu halde: "Muhakkak ki, münafıklardan biri, devemin kaybolmasına sevinerek yaygara koparıyor ve: 'Allah niçin Muhammed'e devesinin yerini bildirmiyor, hâlbuki Muhammed bundan çok daha büyük şeyleri haber veriyor.' diyor. Gaybı ancak Allah bilir. Şu anda Allah onun yerini bana haber verdi. Deve karşınızdaki vadide, onun yuları bir ağaca takılmış durumda, haydi getirin." dedi. Ashâb deveyi getirmek için gittiğinde, Rasûlullah'ın tarif ettiği şekilde onu bularak getirdiler.¹⁷⁸ Bu durumu gören Zeyd b. el-Lusayt, hızla az önce konuşma yaptığı topluluğa geri döndü. Arkadaşları onu görünce ayağa kalkmadılar ve: "Bize yaklaşma." dediler. Konuşmak için geldiğini söyledi ve: "Allah için söyleyin, sizden biri Muhammed'e gelip, benim söylediklerimi haber verdi mi?" dedi. Onlar: "Vallahi! Bizden hiç kimse yerinden ayrılmadı." dediler. Daha sonra Zeyd b. el-Lusayt, Hz. Peygamber'in kendisinin söylediği sözleri ashâba haber verdiğini ve devenin bulunduğunu bildirerek: "Bugüne kadar iman etmemiştim ve Muhammed'in durumundan şüphe içindeydim. Şimdi şahadet ediyorum ki o, Allah'ın Rasûlü'dür." dedi. Arkadaşları kendisine Hz. Peygamber'e gidip, kendisi için bağışlanma dilemesini tavsiye edince, Rasûlullah'ın yanına giderek, bağışlanma diledi ve suçunu itiraf etti.¹⁷⁹

Kaynaklarda olay bu şekilde aktarılmaktadır. Fakat aynı olayın Tebûk gazvesinde aynı kişi tarafından tekrarlandığı da haber verilmektedir.¹⁸⁰ Böyle bir olayın aynı kişi tarafından iki defa tekrarlanmasının imkânsızlığı ortadadır. Bize göre daha sağlam kaynaklardan geldiği

¹⁷⁸ Vâkidî, II, 423-424; Beyhakî, IV, 59-60; Makrîzî, I, 211; Şâmî, IV, 358-359.

¹⁷⁹ Vâkidî, II, 423-425; Beyhakî, IV, 59-60; Şâmî, IV, 359.

¹⁸⁰ Vâkidî, III, 1009-1010; İbn Hişâm, IV, 176-177.

için Tebûk gazvesi sırasında böyle bir olay yaşanmış olabilir. Fakat Benî Mustalik gazvesi esnasında bu olayın olması mümkün gözükmemektedir.

Münafıkların bu savaştaki en tehlikeli faaliyetleri Hz. Aişe'ye iftira atmalarıydı. Bu konuyu özel bir bölüm halinde ileride inceleyeceğiz.

IV. Ganimetler ve Esirler

Müslümanlar açısından oldukça kârlı geçen bu savaşta birçok esir ve ganimet ele geçirilmiştir. Müslümanlar iki bin deve ve beş bin küçükbaş hayvanı ganimet olarak, iki yüz ev halkı (600-700 kişi) insanı da esir olarak aldılar.¹⁸¹

Hz. Peygamber esirlerin ellerinin bağlanmasını emrettikten sonra onları muhafaza etme görevini Bureyde b. Husayb'a verdi. Eşya, silah ve hayvanlardan oluşan ganimetler de bir araya getirilerek Hz. Peygamber'in azatlısı Şukrân'ın muhafazasına verildi. Esir edilen çocuklar da bir araya getirildi. Ganimetlerin beşte birini ve mücahitlerin hisselerini koruma görevi ise Mahmiye b. Cez' ez-Zubeydî'ye verildi.¹⁸²

Hz. Peygamber ganimetler dağıtılmadan önce köle, cariye, at veya kalkan gibi beğendiği bir ganimet olursa ordu komutanı olması hasebiyle alırdı.¹⁸³ Hz. Peygamber bu hakkını aldıktan sonra esirler ve ganimet malları mücahitler arasında taksim edildi. Bir deve on küçükbaş hayvana denk tutuldu. Süvarilere biri at diğeri de kendisi için olmak üzere iki hisse verildi. Piyadelere ise sadece bir hisse verildi.¹⁸⁴ Ganimetler Medine'ye gelmeden önce yolda mücahitlere dağıtılmıştı.¹⁸⁵

Benî Mustalik kabilesinden alınan esirler mücahitlere dağıtıldıktan sonra bazı mücahitler paylarına düşen kadın esirlere karşı şehvet hissetmişlerdi. Fakat esir kadınların hamile kalması mücahitlerin fidye almasına engel olacaktı. Bu sebeple mücahitler 'azil¹⁸⁶ yapmak istediler. Bu durumu Hz. Peygamber'e sorduklarında: “ ‘Azil yapmanızda bir sakınca yok. Fakat kıyamet gününe kadar meydana gelecek her nefis mutlaka meydana gelecektir.” buyurmuştur.¹⁸⁷ Günümüz bakış açısıyla bakıldığında esirlere tecavüz şeklinde

¹⁸¹ Vâkidî, I, 410; İbn Sa'd, II, 49; Halife b. Hayyât, s. 36; Ya'kûbî, *Târîhu'l Ya'kûbî*, Beyrut 2002, II, 35; Taberî, *Târîh*, III, 610; Beyhakî, IV, 49; İbn Seyyidinnâs, II, 135; Makrîzî, I, 205.

¹⁸² Vâkidî, I, 410; İbn Sa'd, II, 49; İbn Seyyidinnâs, II, 135; Makrîzî, I, 205.

¹⁸³ Belâzurî, *Ensâb*, I, 342.

¹⁸⁴ Vâkidî, I, 410; İbn Sa'd, II, 49; Makrîzî, I, 205.

¹⁸⁵ Ebû Yûsuf, s. 403; Muhammed Hamîdullah, *İslâm'da Devlet İdaresi*, çev. Hamdi Aktaş, İstanbul 1998, s. 305.

¹⁸⁶ 'Azil, gebeliği önleyici bir usul olarak, cinsi münasebet esnasında meninin rahim dışına akıtılmasına denir (Bkz. Fahrettin Atar, "Azil", *DİA*, IV, 327).

¹⁸⁷ Vâkidî, I, 413; Kocaer, s. 374, Hadis no: 947.

değerlendirilebilecek bu durum o günün şartları altında gayet normaldi. Çünkü o dönemde kölelik müessesesi mevcuttu ve sahibinin köle üzerinde bazı hakları vardı.¹⁸⁸

V. İslâm Ordusunun Geri Dönüşü ve Teyemmüm Ayetinin İnmesi

Hz. Peygamber bir topluluğa galip geldiğinde o bölgeden üç gün ayrılmazdı.¹⁸⁹ Fakat yukarıda belirttiğimiz gibi Abdullah b. Ubey'in su yüzünden çıkan tartışmayı büyütmesi Hz. Peygamber'in yolculuk için acele etmesine sebep oldu. Müslümanlar ilk olarak yorucu bir yolculuğun ardından ismi belirtilmeyen bir yerde mola verdiler. Daha sonra en-Nakî bölgesinin üst tarafındaki Bek'â' kuyusunun yanında bir mola verdiler. Bu bölgede verdikleri mola sırasında yukarıda belirttiğimiz gibi şiddetli bir fırtına meydana geldi. Bu fırtına sırasında Hz. Peygamber'in dişi devesi Kasvâ diğer develerin arasından ayrılarak kaybolmuştu. Devenin bulunmasından sonra Nakî bölgesinin havasının güzel, suyunun yeterli ve bölgenin yeşillik olduğu Hz. Peygamber'e haber verildi. Hz. Peygamber oranın suyunu sorduğunda, sahabeler yaz geldiğinde suyunun kurduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hâtıb b. Ebî Belte'a'ya buraya kuyu kazmasını emretti. Ayrıca bu bölgenin korunmasını istedi ve bu işle Bilâl b. Hâris el-Muzenî'yi görevlendirdi. Hz. Peygamber, Bilâl'den bir dağ göstererek gür sesli bir adamın bu dağın üzerinden bağırdığında sesinin ulaştığı yere kadar korumasını istedi. Hz. Peygamber, burasının Müslümanların savaşta kullandıkları atları ve develeri için korunmasını istemişti. Hz. Peygamber buradan sadece, zayıf erkeklerin ve kadınların maişetlerini temin etmek için besledikleri hayvanlarının otlamasına izin vermiştir.¹⁹⁰ Bu bölge Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında da aynı şekilde korunmuştur.¹⁹¹

Hz. Peygamber'in o gün ismi geçen bölgede atları ve develeri yarıştırdığı rivayet edilir. Binicisi Bilâl olan Kasvâ develeri yarışta geçti. O gün Hz. Peygamber'in yanında ez-Zarb ve Lizâz isimli iki atı vardı. Binicisi Ebû Useyd es-Sâ'idî olan ez-Zarb diğer atları yarışta geçti.¹⁹²

Bazı kaynaklarda Teyemmüm ayetinin bu gazvenin dönüşü esnasında indirildiği anlatılmaktadır. Vâkidî yer belirtmeksizin Hz. Aişe'nin bir mola yerinde gerdanlığını

¹⁸⁸ Esir kadınlarla cinsi ilişkiyi İslâm'ın tamamen mukabele bilmisil esasına göre uygulamak zorunda kalması ve o günkü uluslararası şartlarda bile tek taraflı ve çok sıkı sınırlamalar getirmesine karşılık Batı'da ancak savaş örf ve hukukuna dair 1907 Lahey sözleşmesinde ek nizamnamede (md. 46) aile şerefi ve haklarına saygı gösterileceği belirtilmiş sivillerin durumuyla ilgili 1949 Cenevre IV. sözleşmesiyle (md. 27) kadınların tecavüz ve fuhşa zorlanmaya karşı himayesi uluslararası bir belgede yer almıştır (Bkz. Ahmet Özel, *İslâm Devletler Hukukunda Savaş Esirleri*, Ankara 1996, s. 66).

¹⁸⁹ Ebû Dâvûd, *Sünen*, çev. İbrahim Koçuşlu, İstanbul 1983, III, 556, Hadis no: 2695.

¹⁹⁰ Vâkidî, II, 425; Makrîzî, I, 212; Şâmî, IV, 359-360.

¹⁹¹ Vâkidî, II, 425-426.

¹⁹² Vâkidî, II, 426; Makrîzî, I, 212; Şâmî, IV, 360.

düşürdüğünü, bunu aramak için Hz. Peygamber'in mola verdiğini ve Müslümanların suyu olmayan bu yerde sabahlamalarının akabinde özellikle Hz. Ebû Bekir olmak üzere bütün Müslümanların Hz. Aişe'ye sinirlendiğini rivayet eder. Ordunun susuz olarak sabahlamasının akabinde ise Teyemmüm ayetinin nazil olduğunu¹⁹³ bildirir.¹⁹⁴ Bazı kaynaklarda bu rivayetin aynısı kaydedilmekle birlikte Müslümanların zorunlu olarak ikamet ettikleri bu yerin Beydâ' veya Zâtülceyş olduğu bildirilir.¹⁹⁵

Konuyla ilgili 'Ammar b. Yâsir'den gelen başka bir rivayet şöyledir: "Aişe'nin gerdanlığı yüzünden Zâtülceyş'te hapis olduğumuzda Rasûlullah'ın yanındaydık. Neredeyse güneş doğmak üzereydi. Teyemmüm ayeti nazil olduğunda ellerimizle toprağı mesh ettik, sonra kollarımızı mesh ettik. Bu seferimizde iki namazı birleştirerek kılıyorduk."¹⁹⁶

Bu ruhsatın gelmesini müteakip Useyd b. Hudayr: "Ey Ebû Bekir ailesi, bu sizin sayenizde gelen ilk hayırlı iş değildir." demiştir.¹⁹⁷

Teyemmüm hadisesinin bu gazvede olup olmadığı ihtilafıdır. Bazı kaynaklarda, rivayetlerde geçen Beydâ' ve Zâtülceyş bölgelerinin Mekke ile Hayber arasında olduğu bildirilmektedir.¹⁹⁸ Bu güzergâhın ise Müslümanların Benî Mustalik gazvesi esnasında kullandığı güzergah olamayacağını, bu sebeple Teyemmüm ayetinin bu gazve esnasında indirilmediğini ifade ederler.

Ebû 'Ubeyd el-Bekrî (ö. 487/1094) ise Beydâ' ve Zâtülceyş bölgelerinin Hayber yolu üzerinde değil Mekke yolu üzerinde olduğunu iddia ederler.¹⁹⁹

Teyemmüm hadisesinin Zâtu'r-Rikâ' gazvesinde veya Mekke'nin fethi esnasında olduğunu söyleyenler de olmuştur.²⁰⁰ Bazıları ise Ebû Hureyre'nin: "Teyemmümün nasıl alınacağını bilmiyordum." şeklindeki ifadesinden hareketle bu olayın Benî Mustalik gazvesi esnasında olmadığı sonucunu çıkarmışlardır. Çünkü Ebû Hureyre 7/628 yılında Müslüman olmuştu.²⁰¹

Teyemmüm ile ilgili olarak Kur'ân'da iki ayet bulunmaktadır. Bunlardan ilki: "*Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk*

¹⁹³ Caetani: "Muhammed Müslümanların memnuniyetsizliğini izale etmek için teyemmüme dair ayetleri tebliğ etti." şeklinde bir ifade ile Hz. Peygamber'in ortama binaen ayetleri kendisinin vazettiğini imalı bir biçimde iddia etmektedir (Bkz. Caetani, IV, 155).

¹⁹⁴ Vâkidî, II, 426-427; Makrîzî, I, 212-213.

¹⁹⁵ İbn Seyyidinnâs, II, 147-148; Şâmî, XII, 84.

¹⁹⁶ Vâkidî, II, 435.

¹⁹⁷ Vâkidî, II, 427; İbn Sa'd, II, 50; İbn Seyyidinnâs, II, 148.

¹⁹⁸ Kastallânî, III, 11.

¹⁹⁹ Kastallânî, III, 11-12; Şâmî, XII, 84.

²⁰⁰ Kastallânî, III, 13; Mustafa Fayda, "Âişe", *DİA*, II, 202.

²⁰¹ Kastallânî, III, 13; Şâmî, XII, 84.

üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.” ayetidir.²⁰² Konuyla ilgili ikinci ayet ise: “Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı meshedip topuklara kadar ayaklarınızı da (yıkayın). Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Hasta, yahut biriniz tuvaletten gelirse, yahut da kadınlara dokunmuşsanız (cinsi birleşme yapmışsanız) ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve (dirseklere kadar) ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi temiz kılmak ve size (ihسان ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz.”²⁰³ ayetidir.

Hız. Aişe'den rivayet edilen olayda hangi ayetin nazil olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir.²⁰⁴ Nisâ sûresindeki ayet mevzubahis edilirse yukarıda görüldüğü üzere içkiliyken namaza yaklaşılmamasından bahsetmektedir ki, o halde bu ayetin bir bütün olarak nazil olduğu düşünülürse, bu ayet kesinlikle 4/625 yılından önce nazil olmuştur. Çünkü içkiyi kesin olarak yasaklayan ayet genel kabule göre Rebûlevvel 4/Ağustos 625'te²⁰⁵ nazil olmuştur. Fakat ayetin parçalar halinde indirilmiş olabileceği ihtimalini de göz önünde tutarak kesin bir şey söylemek mümkün gözükmemektedir.

Bize göre Teyemmüm ayetinin Benî Mustalik gazvesi esnasında nazil olduğu görüşü doğru değildir. Çünkü bu gazve esnasında gerdanlığın iki kere düşmüş olması uzak bir ihtimaldir. Ayrıca böyle bir olay iki kere zuhur etmiş olsaydı rivayetlerde güçlü şekilde buna atıfta bulunulurdu.

Medine'ye dönüş esnasında Hız. Aişe'nin bildirdiğine göre İslâm ordusu yumuşak kumlu, güzel misvak ağaçları olan bir bölgede istirahatata çekilmişti. Burada Rasûlullah ile Hız. Aişe yarış yapmış; Hız. Peygamber Hız. Aişe'yi bu yarışta geçmiş ve: “Bu, önceki yarışın rövanşını.” demiştir. Daha sonra yine böyle bir yarışta Hız. Aişe, Rasûlullah'ı yine geçmiştir.²⁰⁶

Müslümanlar bu moladan sonra ismi belirtilmeyen bir yerde daha mola verdiler. Burada İfk olayına sebep olan gelişmeler yaşandı.

Bu gazvede Hız. Peygamber ve ashâbı Medine'ye girmeden önce son olarak ‘Akîk’²⁰⁷ vadisinde mola vermişlerdi.²⁰⁸

²⁰² Nisâ 4/43.

²⁰³ Mâide 5/6.

²⁰⁴ Hayrettin Karaman ve diğerleri, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara 2006, II, 71.

²⁰⁵ Kasım Şulul, *Hız. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul 2003, s. 257.

²⁰⁶ Vâkidî, II, 427; Makrîzî, I, 213.

²⁰⁷ Medine'nin güneybatısında bulunan bir vadidir (Bkz. İdris Bostan, “Akîk”, *DİA*, II, 263).

²⁰⁸ Vâkidî, II, 439-440.

Hız. Peygamber Benî Mustalik gazvesinde Medine'den yirmi sekiz gün uzak kaldı. Bazı kaynaklarda Ramazan 5/Ocak 627 ayının hilali görüldüğünde geri döndüğü,²⁰⁹ bazılarında ise Şaban 6/Ocak 628 tarihinde geri döndüğü bildirilir.²¹⁰ 30 Şaban 6 Pazartesi/14 Aralık 627 Pazartesi²¹¹ günü Hz. Peygamber'in Medine'ye döndüğü de rivayet edilir.

VI. Hz. Peygamber'in Hz. Cuveyriye ile Evlenmesi ve Sonuçları

Cuveyriye bt. Hâris b. Ebî Dırâr b. Hubeyb b. 'Âiz b. Mâlik b. Cezîme b. el-Mustalik, Hz. Peygamber'in hanımı olmadan önce amcasının oğlu Musâfi' b. Safvân Züşşefr b. Serh b. Mâlik b. Cezîme ile evliydi.²¹² Kocası Benî Mustalik gazvesinde öldürülmüştü.²¹³ Bazı kaynaklarda Hz. Cuveyriye'nin babasının da bu gazve esnasında öldürüldüğü kaydedilir.²¹⁴ Fakat bu bilgi aşağıda göreceğimiz üzere bazı rivayetlere aykırıdır.

Hız. Cuveyriye Benî Mustalik gazvesi esnasında dağa kaçmış ve orada yakalanarak esir edilmişti.²¹⁵ Cuveyriye bt. Hâris'in esirlerin paylaşımı sırasında kimin hissesine düştüğü ihtilaflıdır. Bazı yazarlar, Sâbit b. Kays ve amcasının oğlunun hissesine düştüğünü kaydederler.²¹⁶ Bazıları Sâbit b. Kays veya Sâbit'in amcasının oğlunun hissesine düştüğünü kaydederler.²¹⁷ Bazıları ise sadece Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Ensârî'nin hissesine düştüğünü kaydederler.²¹⁸ Hz. Cuveyriye onlarla dokuz ukiyye²¹⁹ altın karşılığında mükâtebe²²⁰ yaptı.²²¹

Hız. Aişe'nin bildirdiğine göre Hz. Cuveyriye çok tatlı ve çekici bir kadındı. Kendisini gören herkes onu almak isterdi. Hz. Peygamber savaş bittikten ve esirler dağıtıldıktan bir müddet sonra ashâbı ile birlikteyken Hz. Cuveyriye kendisine gelip yaptığı mükâtebede kendisine yardım etmesini istemişti. Hız. Aişe, Hz. Cuveyriye'yi gördüğü zaman bu durumdan

²⁰⁹ Vâkidî, I, 404; İbn Sa'd, II, 50; İbn Seyyidinnâs, II, 135; Kalkaşendî, s. 165; Makrîzî, I, 220; Kastallânî, III, 17.

²¹⁰ İbn Habîb, s. 114-115.

²¹¹ Apaydın, s. 121.

²¹² İbn İshâk, *Siretu İbn İshâk*, tah. Muhammed Hamîdullah, çev. Sezai Özel, İstanbul 1991, s. 322; İbn Sa'd, VIII, 92; İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, IV, 1804; Süheyli, VII, 30; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, tah. Hüseyin el-'Affânî-Hayrî Sa'id, Kahire ts., III, 507.

²¹³ İbn Sa'd, VIII, 92.

²¹⁴ Ya'kûbî, II, 35; Rûdânî, *Cem'u'l-Fevâid min Câmi'i'l-'Usul ve Mecma'i'z-Zevâid*, çev. Naim Erdoğan, İstanbul 2005, VII, 113-114, Hadis no: 6603.

²¹⁵ Ebû Yûsuf, s. 394.

²¹⁶ Vâkidî, I, 410-411; İbn Sa'd, II, 49.

²¹⁷ İbn Hişâm, III, 322; Halîfe b. Hayyât, s. 36; Taberî, *Târîh*, III, 610; Beyhakî, IV, 49; İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, IV, 1804; İbn Sa'd, VIII, 92; Ya'kûbî, II, 35; İbn 'Abdilber, *Dürer*, s. 200; İbn Hazm, s. 161.

²¹⁸ İbn Sa'd, VIII, 92; Ya'kûbî, II, 35; İbn 'Abdilber, *Dürer*, s. 200; İbn Hazm, s. 161.

²¹⁹ Ukiyye, 40 dirhem yani 118,8 gramdır (Bkz. Halil Sahillioğlu, "Dirhem", *DİA*, IX, 369). Bu durumda Hz. Cuveyriye 118,8x9=1069,2 gr. altın karşılığında mükâtebe yapmıştı.

²²⁰ Sözlükte "yazmak" anlamındaki ketb(kitâbet) kökünden türeyen mükâtebe "yazışmak" anlamına gelir. Fıkıh terimi olarak köle veya cariyesinin bir bedel karşılığında hürriyetini elde edebilmesi için efendisiyle anlaşmasını ifade eder. Tercih edilen görüşe göre daha çok yazılı bir metin halinde düzenlenmesi adet haline geldiğinden bu sözleşmeye mükâtebe adı verilmiştir (Fahrettin Atar, "Mükatebe", *DİA*, XXXI, 531).

²²¹ Vâkidî, I, 411; İbn Sa'd, II, 49; Kalkaşendî, s. 165; Makrîzî, I, 206.

hoşlanmamış ve kendi gördüğü güzelliği²²² Rasûlullah'ın da görüp onunla evlenmek isteyeceğini düşünmüştü. Hz. Cuveyriye, Hz. Peygamber'in yanına girdiğinde: “Ya Rasûlallah! Ben Cuveyriye bt. Hâris b. Ebî Dırâr'ım. Kavmimin efendisiyim. Senin de bildiğin durum bize ulaştı. Ben Sâbit b. Kays'ın²²³ hissesine düştüm. Sâbit bana kaldıramayacağım bir yük yükledi. Bana yardım et.” dedi. Hz. Peygamber: “Sana bundan daha hayırlısını söyleyeyim mi?” dedi. Hz. Cuveyriye: “Ya Rasûlallah! O nedir?” diye sorunca Hz. Peygamber: “Ben senin borcunu ödeyeyim ve seninle evleneyim.” dedi. Hz. Cuveyriye bu teklifi kabul etti.²²⁴

Bazı kaynaklarda Hz. Cuveyriye'nin yardım istemeden önce Rasûlullah'ın huzurunda Müslüman olduğuna dair bir rivayet bulunmaktadır.²²⁵

Bunun üzerine Hz. Peygamber Sâbit'e bir haberci göndererek bu durumu bildirdi. Sâbit de: “Ya Rasûlallah! Anam, babam sana feda olsun.” cevabını verdi. Hz. Peygamber Sâbit'e gerekli miktarı ödedikten sonra Hz. Cuveyriye'yi azat edip onunla evlendi.²²⁶ Hz. Cuveyriye Hz. Peygamber ile evlendiğinde 20 yaşındaydı.²²⁷

Hz. Peygamber'in Hz. Cuveyriye ile evlendiği²²⁸ haberi insanlara ulaştığında ellerinde bulunan cariye konumuna sokulmuş Benî Mustalik esirleri Hz. Peygamber'in akrabaları olduğu için serbest bırakıldı. Hz. Aişe'ye atfedilen bir rivayete göre yüz aile halkı insan o gün azat edilmiştir. Hz. Aişe: “Akrabalarına bu derece faydası ve bereketi dokunan başka bir kadın bilmem.” demiştir.²²⁹

Kaynaklarda Hz. Cuveyriye'nin Hz. Peygamber ile evlenişi genellikle bu şekilde geçmektedir. Fakat o kadar değişik rivayetler bulunmaktadır ki bunların hepsini kabul etmeye veya birleştirmeye imkân bulunmamaktadır.

²²² Bazı kaynaklarda Hz. Peygamber'in, Hz. Cuveyriye ile evlenmesinin asıl sebebinin, Hz. Aişe'nin zannettiği gibi Hz. Cuveyriye'nin güzelliği ile alakalı olmadığı, Rasûlullah'ın asıl muradının, Müslümanların ellerindeki esirleri serbest bırakmalarını sağlayarak bu kabileyi İslâm'a ısındırmak olduğu kaydedilir (Bkz. Sadreddin Gümüş, “Rasûlullah'ın Aile Hayatı ile İlgili Ayetlerin Toplu Değerlendirmesi”, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, İstanbul 1988, s. 158-159; Ziya Kazıcı, *Hz. Muhammed'in Eşleri ve Aile Hayatı*, İstanbul 1991, s. 255; Ali Osman Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber ile İlgili İddialarına Cevaplar*, İstanbul 1996, s. 144-145; Adnan Demircan, “Câhiliyye ve Hz. Peygamber Döneminde Çok Kadımla Evlilik”, *İSTEM*, Konya 2003, II, 26-27).

²²³ Vâkidî'nin rivayetinde: “Ben Sâbit b. Kays ve amcasının oğlunun hissesine düştüm.” şeklindedir. Fakat kaynakların genelinde sadece Sâbit b. Kays'ın ismi verilir. Yukarıda konuyla ilgili tartışmayı belirtmiş bulunuyoruz.

²²⁴ Vâkidî, I, 411; İbn Hişâm, III, 322-323; İbn Sa'd, VIII, 92; Taberî, *Târîh*, III, 610; Beyhakî, IV, 50; İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, IV, 1804; Zehebî, *Târîh*, I, 217; Rıza Savaş, “Asr-ı Saadet'te Hz. Peygamber'in Aile Hayatı ve Evlilikleri”, *BYASİ*, I, 304.

²²⁵ Vâkidî, I, 411; Makrîzî, I, 206.

²²⁶ Vâkidî, I, 411; İbn 'Abdilber, *Dürer*, s. 200; Şâmî, IV, 351.

²²⁷ İbn Sa'd, VIII, 95; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, III, 507.

²²⁸ Caetani zifafın Mureysi' kuyusunun yanında Hz. Peygamber için kurulan çadırdaki gerçekleştiğini iddia eder (Bkz. Caetani, IV, 148). Fakat kaynaklarda böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Zifafın Medine'de gerçekleşmiş olması daha makul görünmektedir.

²²⁹ İbn İshâk, s. 322; Vâkidî, I, 411; İbn Hişâm, III, 323; İbn Sa'd, VIII, 92-93; Taberî, *Târîh*, III, 610; Beyhakî, IV, 50; İbn 'Abdilber, *Dürer*, s. 200; İbn Hazm, s. 162; İbnü'l-Esîr, II, 192.

Konuyla ilgili bir rivayet şöyledir: Hâris b. Ebî Dırâr, kızının serbest bırakılması için bir miktar malla birlikte Medine'ye gelmişti. Fakat 'Akîk mevkiine geldiğinde iki deve çok hoşuna gitti ve onları vermemek için orada bir vadiye develeri gizledi. Sonra Hz. Peygamber'e gelerek kızının fidyesi olarak elindeki malların kabul edilmesini ve kızının serbest bırakılmasını istedi. Hz. Peygamber, 'Akîk mevkiinde sakladığı iki deveyi kendisine haber verince Hâris bu olayı kendisinin ve Allah'ın dışında kimsenin bilmediğini söyleyerek yanında bulunan iki oğluyla birlikte Müslüman oldular. Hâris'in kabilesinden bazıları gizlediği develeri getirerek Hz. Peygamber'e verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hz. Cuveyriye'nin kendilerine verilmesini emretti. Sonra da Hâris'ten kızını isteyerek onunla evlendi. Hz. Peygamber, Hz. Cuveyriye'ye mehir olarak dört yüz dirhem verdi.²³⁰

Yine başka bir rivayette Hâris b. Ebî Dırâr, Hz. Peygamber'e gelerek ne istiyorlarsa vereceğini ancak kızının serbest bırakılmasını istediğini söylemiştir. Rasûlullah ise Cuveyriye'nin buna kendisinin karar vermesinin daha uygun olacağını söylemiştir. Bunun üzerine babası Hz. Cuveyriye'ye gelerek kendisinin muhayyer bırakıldığını, kesinlikle kendilerini utandırmaması gerektiğini söylemiştir. Hz. Cuveyriye, Rasûlullah'ın yanında kalmayı isteyince Hâris kızına: "Bizi utandırdın." demiştir.²³¹

Bazı kaynaklarda Hz. Cuveyriye'nin bir esir durumundayken azat edilip Hz. Peygamber'in kendisiyle evlenmiş olduğunu belirten rivayet çeşitli gerekçelerle kabul edilmemektedir.²³² Fakat Hz. Ömer divan defterlerini tanzim ederken ilk sırayı Hz. Peygamber'in hanımlarına ayırmış ve kendilerine on iki bin dirhem tahsis etmişti. Fakat Hz. Cuveyriye ile Hz. Safiyye'ye altı bin dirhem vermişti.²³³ Daha sonra onlara da Hz. Peygamber'in diğer hanımları gibi on iki bin dirhem tahsis etmişti. Hz. Cuveyriye ile Hz. Safiyye'ye altı bin dirhem verilmesinin sebebi onların savaş esiri olmasıydı.²³⁴ Yani onlar Hz. Ömer tarafından, Hz. Peygamber'in diğer eşlerinden ayrı tutulmuşlardı. Gerçekten Hz. Peygamber Hâris'ten kızını isteyip de evlenseydi, Hz. Ömer onu böyle bir ayrıma tabi tutmazdı.

Hz. Peygamber'in Hz. Cuveyriye'nin mehiri olarak bütün Benî Mustalik esirlerini serbest bıraktığı²³⁵ veya Benî Mustalik kabilesinden kırk kişiyi serbest bıraktığına dair rivayetler de vardır.²³⁶

²³⁰ İbn Hişâm, III, 323-324; Şâmî, IV, 361; Ebû Zehra, III, 287.

²³¹ İbn Sa'd, VIII, 93; Halife b. Hayyât, s. 36.

²³² Nu'mânî, I, 398; Ebû Zehra, III, 288.

²³³ Belâzurî, *Futûhu'l-Buldân*, çev. Mustafa Fayda, Ankara 2002, s. 664.

²³⁴ Belâzurî, *Futûhu'l-Buldân*, s. 665.

²³⁵ Vâkidî, I, 412; İbn Sa'd, II, 49; İbn Hibbân, *Târîhu's-Sahâbe ellezîne Ruviye 'Anhumul-Ahbâr*, tah. Bûrân Dannâvî, Beyrut 1988, s. 64-65.

²³⁶ Vâkidî, I, 412; İbn Sa'd, II, 49; Beyhakî, IV, 50.

Bazı rivayetlerde ise esirlerin bir kısmının fidye alınmaksızın azat edildiği, bazı esirlerden ise fidye alındığı haber verilmektedir.²³⁷

Başka bir rivayette ise; Benî Mustalik elçilerinin gelerek esirlerin fidyesini verip ailelerini kurtardıkları belirtilmektedir.²³⁸

Vâkidî, Hz. Aişe'den gelen: "Onu azat etti ve onunla evlendi." şeklindeki rivayeti doğru kabul ederek diğer rivayetleri reddetmiştir.²³⁹ İbn İshâk ise Hz. Cuveyriye'nin Mülkü'l-Yemîn²⁴⁰ olduğunu Rasûlullah'ın onu azat ederek onunla evlendiğini bildirir.²⁴¹ Ya'kûbî de, Hz. Cuveyriye'nin mehrinin onun azat edilmesi olduğunu bildirir.²⁴²

Olayı şu şekilde toparlayabiliriz. Hz. Peygamber, Hz. Cuveyriye'yi azat ederek onunla evlenmiştir. Bu olay üzerine bazı sahabeler Rasûlullah'ın akrabalarını köle olarak tutmayı uygun görmeyerek onları azat etmişlerdir. Bazı sahabeler ise fidye mukabilinde ellerindeki esirleri serbest bıraktılar. Bizce esirlerin serbest bırakılması sahabelerin inisiyatifinde olan bir olaydı. Hz. Peygamber'in buna bir müdahalesi olmamıştı. Kesin olan bir husus da esirlerin tamamının ailelerine geri döndüğüdür.²⁴³

Hz. Cuveyriye'ye de Hz. Peygamber'in diğer hanımları gibi Hicâb ayeti gereği örtünme kuralları uygulandı. Rasûlullah diğer hanımlarına taksim ettiği gibi kendisine de bir gün taksim etti.²⁴⁴

Hz. Cuveyriye'den aktarılan bir rivayette, Hz. Peygamber kendilerine gelmeden önce Hz. Cuveyriye Ay'ın Yesrib'in üzerinde uçtuğunu ve ardından kucağına düştüğünü görmüştür. Yine kendisine atfedilen ifadelere göre o bu durumu insanlara bildirmeyi uygun görmemiştir. Hz. Peygamber gelip kendilerini esir ettiğinde rüyasının gerçek olmasını temenni etmiş, nitekim Hz. Peygamber kendisini azat etmiş ve onunla evlenmiştir. Hz. Cuveyriye kavmi Müslüman olana dek bunu kimseye haber vermemiştir.²⁴⁵ Hayber gazvesi sırasında esir alınıp Hz. Peygamber ile evlenen Hz. Safiyye hakkında da benzer bir rivayet vardır.²⁴⁶

²³⁷ Vâkidî, I, 412.

²³⁸ Vâkidî, I, 412.

²³⁹ Vâkidî, I, 412.

²⁴⁰ *Ancak eşleri, yahut ellerinin sahip olduğu (meleket eymânuhum) hariç. (Bunlarla ilişkilerinden dolayı da) onlar kınanmazlar* (Mü'minûn 23/6, ayette geçen bu ifade cariye manasına gelmektedir).

²⁴¹ İbn Sa'd, VIII, 93.

²⁴² Ya'kûbî, II, 35.

²⁴³ Vâkidî, I, 412; İbn Sa'd, II, 49; Ya'kûbî, II, 35.

²⁴⁴ İbn Sa'd, VIII, 94; İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, IV, 1805.

²⁴⁵ Vâkidî, I, 412; Beyhakî, IV, 50; Şâmi, IV, 351-352.

²⁴⁶ Köksal, XIV, 207.

Hız. Cuveyriye'nin gerçek ismi Berre'idi. Fakat hayırlı, iyi gibi manalara gelen bu isim Hız. Peygamber kck carıye manasına gelen Cuveyriye ile değiştirmiştir.²⁴⁷ Bu isim değişikliğinin sebebi bazı kaynaklarda şöyle açıklanır: "Cuveyriye'nin Müslüman olmadan önceki adı "sliha, hayırlı kadın" anlamında Berre idi. Böyle adlar almayı insanın kendi kendini temize çıkarması olarak değerlendiren ve bunu hoş karşılamayan Hız. Peygamber ona "kck kız" anlamında Cuveyriye adını verdi."²⁴⁸

Hız. Peygamber'in Hız. Cuveyriye ile evlenmesi İslâm ve Müslümanlar açısından büyük kazanç olmuştu. Bu sayede düşman bir kabilenin tamamına yakını Müslüman olmuştu.

Beni Mustalik kabilesi Müslüman olduktan sonra 8/629 veya 9/630 yılında²⁴⁹ Hız. Peygamber zekatlarını tahsil etmek üzere kendilerine Velid b. 'Ukbe b. Eb'i Mu'ayt'ı gönderdi. Beni Mustalik kabilesi Hız. Peygamber'in elçisinin kendilerine gelmekte olduğunu haber alınca onu karşılamak üzere yola ıktılar. Fakat Velid b. 'Ukbe b. Eb'i Mu'ayt onların kendisini öldürmek için geldiklerini zannederek oradan katı. Medine'ye geri döndüğünde Rasûlullah'a, Beni Mustaliklerin zekatı vermek istemediklerini ve kendisini öldürmeye kastettiklerini söyledi. Bunun zerine Hız. Peygamber ve Müslümanlar savaş için hazırlanmaya başladılar. Bu sırada Beni Mustalik kabilesinin elçileri gelerek Hız. Peygamber'in elçisinin kendilerine geldiğini fakat onu karşılamak için çıktıklarında elçinin korkarak kaçtığını haber verdiler. Ayrıca zekttan üzerlerine düşeni severek vereceklerini beyan ettiler. Bunun zerine: "*Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınız pişman olursunuz.*"²⁵⁰ ayeti indirilmiştir.²⁵¹ Konuyla ilgili başka bir rivayette Velid b. 'Ukbe b. Eb'i Mu'ayt, bu kabilenin irtidad ettiğini Hız. Peygamber'e haber verdiğinde Hız. Peygamber'in, olayı tahkik etmesi için Hâlid b. Velid kumandasında askeri bir birliği bu bölgeye gönderdiği bildirilir. Birlik bu bölgeye ulaştığında Hâlid b. Velid'in gönderdiği casuslar sayesinde kabile mensuplarının ezan okuyup namaz kıldıkları tespit edilmiş, durumun sanıldığı gibi olmadığı anlaşılmıştır. Bunun zerine Hâlid b. Velid ve Mustalik heyeti Medine'ye beraber gitmişlerdir.²⁵² Bu olaydan sonra Hız. Peygamber zektlarını tahsil etmesi ve onlara İslâm'ı öğretmesi için 'Abbâd b. Biş'i gelen heyetle birlikte gönderdi.²⁵³

²⁴⁷ Vkid'i, I, 412; İbn Sa'd, VIII, 94; Belzur'i, *Ensâb*, I, 341; İbn 'Abdilber, *el-İsti'b*, IV, 1805.

²⁴⁸ Rıza Savaş, "Cüveyriye bint Hâris", *DA*, VIII, 146.

²⁴⁹ nkal, "Mustalik", *DA*, XXXI, 361.

²⁵⁰ Hucurt 49/6.

²⁵¹ Vkid'i, III, 980-981; İbn Hişâm, III, 324; Ya'kbi, II, 35; İbn Hazm, s. 162-163.

²⁵² Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velid*, İstanbul 1992, s. 212-214; nkal, "Mustalik", *DA*, XXXI, 361.

²⁵³ Vkid'i, III, 981.

Hiz. Cuveyriye, Mu'âviye'nin hilafeti döneminde Rebîulevvel 56/Şubat 676 tarihinde Medine'de vefat etti.²⁵⁴ Cenaze namazını Mervân b. Hakem kıldırdı.²⁵⁵ Hiz. Cuveyriye'nin 65 yaşındayken 50/670 yılında vefat ettiğine dair rivayetler de bulunmaktadır.²⁵⁶ Hiz. Cuveyriye'den yedi hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan bir tanesini Buhârî, iki tanesini de Müslim rivayet etmiştir.²⁵⁷

VII. Benî Mustalik Gazvesinin Tarihi ile İlgili Tartışmalar

Benî Mustalik gazvesinin hangi tarihte gerçekleştiği hususunda kaynaklarda büyük ihtilaf vardır. Kaynaklarda Hiz. Peygamber'in 5/626 yılında,²⁵⁸ Şaban 5/Aralık 626'da,²⁵⁹ 2 Şaban 5 Pazartesi/27 Aralık 626 Cumartesi günü,²⁶⁰ 6/627 yılında,²⁶¹ Şaban 6/Aralık 627'de,²⁶² 1 Şaban 6 Cumartesi/16 Aralık 627 Çarşamba günü,²⁶³ 2 Şaban 6 Pazartesi/16 Kasım 627 Pazartesi günü²⁶⁴ Benî Mustalik gazvesi için yola çıktığına dair rivayetler bulunmaktadır. Ayrıca Mûsa b. 'Ukbe'den gazvenin 4/625 yılında olduğuna dair bir rivayet nakledilmektedir.²⁶⁵ Fakat bunun yanlış olduğunda bütün kaynaklar ittifak halindedir.

Tarih hususundaki ihtilafı en çarpıcı şekilde İbn 'Abdilber'de görmekteyiz. Öyle ki bu yazar iki farklı eserinde iki farklı tarih vermiştir. *el-İstî'âb* adlı eserinde tarih olarak 5/626 yılını verirken, kîle (denildi ki) lafzıyla 6/627 yılının da belirtildiğini gösterir.²⁶⁶ Fakat *ed-Dürer* adlı eserinde tarihi Şaban 6/Aralık 627 olarak vermekle kalmaz 5/626 olarak verilen tarihin yanlışlığını ispata çalışır.²⁶⁷

Yukarıda da görüldüğü gibi tarih hususundaki ihtilaf 5/626 ile 6/627 yılında yoğunlaşmıştır. Kaynaklardaki ihtilafın ana sebebi ileride göreceğimiz İfk hadisesinde geçen bir rivayete dayanmaktadır. Bu rivayette Sa'd b. Mu'az'ın Sa'd b. 'Ubade ile tartışması delil olarak gösterilerek gazvenin 5/626 yılında olduğu iddia edilmektedir. Bu görüşü savunanlara göre Sa'd b. Mu'az Şevval 5/Şubat 627'de başlayan Hendek gazvesinde aldığı bir ok yarasıyla, Hendek gazvesinden hemen sonra başlayan Benî Kureyza gazvesinde yaptığı hakemlikten sonra vefat etmiştir. Bu durumda 5/626 yılında vefat eden bir sahabe nasıl olur

²⁵⁴ İbn Sa'd, VIII, 95; İbn Kuteybe, s. 82; İbn Hibbân, s. 65; İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, IV, 1805.

²⁵⁵ İbn Sa'd, VIII, 95; İbn Hibbân, s. 65.

²⁵⁶ İbn Sa'd, VIII, 95.

²⁵⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, III, 507.

²⁵⁸ Beyhakî, IV, 45; İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb* IV, 1804; Semhudî, I, 314.

²⁵⁹ Belâzurî, *Ensâb*, I, 341; Beyhakî, IV, 44/45; Zehebî, *Târîh*, I, 214; Şâmî, IV, 363; Hudarî, s. 143.

²⁶⁰ Vâkidî, I, 404; İbn Sa'd, II, 48-49; Beyhakî, IV, 45-46; Kalkaşendî, s. 164.

²⁶¹ Halife b. Hayyât, s. 35; Beyhakî, IV, 47.

²⁶² İbn Hişâm, III, 317; İbn 'Abdilber, *Dürer*, s. 200; İbn Hazm, s. 161; İbnü'l-Esîr, II, 192.

²⁶³ İbn Habîb, s. 114-115.

²⁶⁴ Apaydın, s. 121.

²⁶⁵ İbn Seyyidinnâs, II, 134; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 266; Makrîzî, I, 220.

²⁶⁶ İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb* IV, 1804.

²⁶⁷ İbn 'Abdilber, *Dürer*, s. 200.

da 6/627 yılında yapılan bir savaşta hazır bulunur, diyerek 6/627 yılı rivayetini reddederler. 6/627 yılı rivayetini kabul edenler ise Sa'd b. Mu'az'ın zikredildiği rivayetin yanlış olduğunu, zira orada Sa'd b. 'Ubade ile tartışan sahabenin Useyd b. Hudayr olduğunu zikrederler.

Gazvenin tarihiyle ilgili ihtilafın çıkış kaynağı bu rivayettir. Şimdi biz bunu biraz daha detaylı olarak inceleyelim. Sa'd b. Mu'az'ın ismi bu gazvede ve bu gazveyi takip eden İfk hadisesinde üç defa geçmektedir. Savaşa katılan süvarilerin isimleri arasında,²⁶⁸ İfk hadisesinde Sa'd b. 'Ubade ile aralarında geçen tartışmada²⁶⁹ ve verilen barış yemeklerinde²⁷⁰ Sa'd b. Mu'az'ın ismi geçmektedir. Fakat bu rivayetlerin geçtiği kaynaklar arasında 6/627 yılını gazvenin tarihi olarak verenler bulunmamaktadır. Konunun daha iyi görülebilmesi için İfk hadisesinde geçen ve tartışmanın kaynağını oluşturan bu rivayetleri inceleyelim.

Vâkidî ve takipçilerinde Hz. Peygamber'in ashâbından kendisi ve ailesi hakkında dedikodu edenlere karşı yardım istemesi üzerine olayların şu şekilde geliştiği rivayet edilir: "Sa'd b. Mu'az ayağa kalkarak: 'Ya Rasûlallah! Seni ondan ben kurtarırım. Eğer bu kişi Evs kabilesinden ise onun başını sana getireyim. Eğer kardeşlerimiz Hazrec kabilesinden ise emret gereğini yerine getirelim.' dedi. Bunun üzerine Sa'd b. 'Ubade öfkeyle ayağa kalkarak: 'Vallahi! Yalan söylüyorsun, senin onu öldürmeye gücün yetmez. Eğer bu iftiracıların kendi kabilenden olduğunu bilsen bunu söylemezdin, ancak biliyorsun ki onlar Hazrec'tendir.' dedi. Bunun üzerine Useyd b. Hudayr ayağa kalkarak: 'Vallahi! Sen yalan söylüyorsun burnu yere sürtülesi, onu kesinlikle öldüreceğim. Sen münafıksın ki onlar adına hareket ediyorsun. Vallahi! Rasûlullah'ın kimi kastettiğini bilsek kendi kabilemizden dahi olsa onun başını getiririz. Fakat ben Rasûlullah'ın kimi kastettiğini bilmiyorum.' dedi. Bunun üzerine Sa'd b. 'Ubâde: 'Yapamazsınız. Allah aramızdaki düşmanlıkları sildiği halde eğer câhiliye döneminde olduğu gibi düşmanlık ederseniz, son savaşımızda kimin galip olduğunu biliyorsunuz.' dedi. Useyd b. Hudayr'ın tekrar karşılık vermesi üzerine iki kabile üyeleri arasında sesler yükselmeye başladı."²⁷¹

İbn İshâk kanalından gelen rivayetlerde ise olay şu şekilde anlatılmaktadır: "Bunun üzerine Useyd b. Hudayr ayağa kalkarak: 'Ya Rasûlallah! Eğer bu kişi Evs kabilesinden ise biz ona kâfi geliriz. Eğer kardeşlerimiz Hazrec kabilesinden ise emret gereğini yerine getirelim. Vallahi! Bu insanların boyunlarının vurulması haktır.' dedi. Bunun üzerine Sa'd b.

²⁶⁸ Vâkidî, I, 405.

²⁶⁹ Vâkidî, II, 431-432; Beyhakî, IV, 69-70; İbn Seyyidinnâs, II, 142; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, çev. Bekir Karlığa-Bedreddin Çetiner, İstanbul 1996, XI, 5794-5795; Makrîzî, I, 214-215; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 491-492; Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, çev. Komisyon, İstanbul 2005, IX, 418-419.

²⁷⁰ Vâkidî, II, 435; Makrîzî, I, 216.

²⁷¹ Vâkidî, II, 431-432; Beyhakî, IV, 69-70; İbn Seyyidinnâs, II, 142; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5794-5795; Makrîzî, I, 214-215; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 491-492; Miras, VIII, 85-87, Hadis no: 1151; Zuhaylî, IX, 418-419; Kocaer, s. 737, Hadis no: 1834.

‘Ubade kabile asabiyetinin verdiği öfkeyle ayağa kalkarak: ‘Vallahi! Yalan söylüyorsun, senin onu öldürmeye gücün yetmez. Eğer bu iftiracıların kendi kabilenden olduğunu bilsen bunu söylemezdin, ancak biliyorsun ki onlar Hazrec’tendir.’ dedi. Useyd b. Hudayr ayağa kalkarak: ‘Vallahi! Sen yalan söylüyorsun. Sen münafıksın ki onlar adına hareket ediyorsun.’ dedi. Bu konuşmalardan sonra iki kabile üyeleri arasında sesler yükselmeye başladı.”²⁷²

Bize göre gazvenin tarihini Şaban 6/Aralık 627 olarak verenlerin görüşü daha kuvvetlidir. Çünkü yukarıda bahsettiğimiz gibi Sa’d b. Mu‘az’ın ismi üç yerde geçmektedir. Fakat Vâkidî bu rivayet haricindeki iki rivayette yalnız kalmıştır. Diğer kaynaklarda süvarilerin isimlerinden ve barış yemeğinden bahsedilmemektedir. Bu rivayete gelince Vâkidî kanalından gelen rivayette Sa’d b. Mu‘az’ın ismi bir defa zikredildikten sonra bir daha geçmemekte ve tartışmayı Useyd b. Hudayr’ın devam ettirdiği görülmektedir. Yani olayın başkahramanı yine Useyd b. Hudayr’dır. İfk hadisinin usul bakımından sahih olduğu bir gerçektir.²⁷³ Fakat bu gazvenin 6/627 yılında olduğunu destekleyen başka delillerimiz de bulunmaktadır.

Benî Mustalik gazvesinin dönüşünde meydana geldiği bütün kaynaklar tarafından kabul edilen İfk hadisesinde bu olayın Hicâb ayetinden sonra olduğu vurgulanmaktadır.²⁷⁴ Hicâb ayeti ise genel kabule göre Hz. Peygamber’in Hz. Zeyneb ile evliliğinin sabahında inmiştir. Bu olay ise 1 Zilkade 5/24 Mart 627 tarihinde meydana gelmiştir.²⁷⁵ Yani Hicâb ayeti gazveye Şaban 5/Aralık 626 tarihini verenlerin iddialarından iki ay sonra nazil olmuştur. Fakat yaptığımız araştırmalar neticesinde büyük bir çoğunluk tarafından kabul edilen bu tarihin Hendek gazvesi²⁷⁶ ile aynı tarihe isabet etmesi bu olayı delil olarak göstermemize engel olmaktadır.

Fakat daha önce hiçbir yazarın dikkatini çekmeyen bir şey daha var. İfk hadisesinde, Safvân b. Mu‘attal’ın, Hassân b. Sâbit’e iftiracılarla birlik olduğu ve kendisini şiirleriyle

²⁷² İbn Hişâm, III, 328-329; Taberî, *Târîh*, III, 614-615; İbnu’l-Esîr, II, 197; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 275-276.

²⁷³ Miras, VIII, 92.

²⁷⁴ Vâkidî, II, 427; İbn Hişâm, III, 326; Miras, VIII, 80-81, Hadis no: 1151; Ramazan Balcı, *En Sevgilinin Sevgilisi Hz. Aişe*, İstanbul 2005, s. 44.

²⁷⁵ İbn Kayyım el-Cevziyye, III, 304; Makrîzî, I, 220; Şulul, s. 275-276.

²⁷⁶ Kaynaklarda Şevval 5/Şubat 627 tarihinde kuşatmanın başladığı, kuşatmanın on beş, yirmi üç veya yirmi dört gün sürdüğü belirtilmektedir. Bu savaşın hemen akabinde Benî Kureyza gazvesi başlamış olup on beş veya yirmi beş günde bu kuşatma devam ettirilmiştir. Buna göre Hendek ve devamındaki Benî Kureyza gazveleri 7 Şevval 5/1 Mart 627 tarihinde başlayıp 24 Zilkade 5/16 Nisan 627 tarihinde sona ermiştir. Zilkade 5/Nisan 627 tarihi tamamıyla savaşla geçmiş olup Hz. Peygamber’in böyle bir ortamda evlenmiş olması imkânsız görülmektedir (Bkz. M. Abdülkadir Ulusoy, *Büyük Peygamberimiz Hz. Muhammed’in Gazveleri*, İstanbul 1948, s. 42; Fayda, s. 106; Abdullah Reşid, *İslâm’da Ordu ve Komutan*, çev. Enver Günenç-Seraceddin Emre, İstanbul 1996, s. 177; Apaydın, s. 121-122; Muhammed Hamîdullah, “Hendek Gazvesi”, *DİA*, XVII, 194; Casim Avcı, “Kurayza”, *DİA*, XXVI, 431-432). Bu sebeple bazı kaynaklarda verilen 3/624 tarihi akla daha uygun görülmektedir (Bkz. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, II, 683; Salih Tuğ, “Rasûlullah Muhammed’in Evliliklerinde Kronolojik Yapı”, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, İstanbul 1988, s. 147).

hicvettiği için kızarak Hassân b. Sâbit'e saldırdığı rivayeti bulunmaktadır.²⁷⁷ Bu olayda Safvân b. Mu'attal kılıcıyla Hassân b. Sâbit'i yaralamıştı. Bunun üzerine Hassân b. Sâbit, Hz. Peygamber'in ricası üzerine kendisine kısas uygulanması gereken Safvân b. Mu'attal'ı affedince Hz. Peygamber kendisine Sîrîn isimli cariye hediye etmişti.²⁷⁸ Sîrîn Muharrem 7/Mayıs 628 tarihinde Mukavkıs tarafından gönderilen hediyeler arasındaydı.²⁷⁹ Bu durumda İfk hadisesinin Şaban 5/Aralık 626 tarihinde olduğunu kabul edersek arada takriben on altı aylık bir süre geçmektedir. Fakat Şaban 6/Aralık 627 tarihini kabul edersek arada takriben dört aylık bir süre geçmektedir. Bu dört aylık süre ise başından yaralanan Hassân b. Sâbit'in iyileşmesi için gereken süredir. Bize göre birçok kaynakta birbiriyle bağlantılı olarak ifade edilen yani Hassân'ın, Safvân'ı affetmesi sonucu Hz. Peygamber'in Hassân'a Sîrîn'i vermesi, bu iki olayın yakın bir zaman aralığında meydana geldiğini göstermektedir. Bunun tersi olsa yani aradan on altı ay geçmiş olsaydı. İkisi arasında bu kadar sağlam bir irtibat kurulamazdı.

Ayrıca Câbir b. Abdullah'tan gelen bir rivayette su yüzünden çıkan kavgadan bahsedilirken Muhâcirlerin çoğunlukta olduğu belirtilmektedir.²⁸⁰ Muhâcirlerin ise çoğunlukta olması İslâm'ın güçlendiği bir dönemi göstermektedir. Bilindiği üzere İslâm Medine'de güçlendikçe diğer Arap kabilelerinden Muhâcirler gelip Medine'ye yerleşmişlerdi. İslâm'ın ise ciddi manada gücünü gösterdiği dönem Hendek gazvesinden sonraki dönemdir.

Ayrıca Mehmet Apaydın'ın bu gazvenin tarihiyle ilgili tespitleri de oldukça isabetli görünmektedir: "Bu gazvede iki bin deve, beş bin koyun ele geçirildiği açıklanmaktadır. Eğer bir deveyi on koyun kabul edersek, yirmi beş bin koyun ganimet alınmış olup bunlardan beş bin koyun humus olarak Rasûlullah'a düşmüş demektir. Yukarıda belirtildiği gibi bu gazveden Ramazan ayının hilalinde dönülmüştür. Eğer bu gazve söylendiği gibi Hendek gazvesinden önce olsa idi Şevval ayının ilk günlerinde hendek kazmaya başlayan Rasûlullah ve ashâbının açlıktan karınlarına taş bağlamaları, az hurmalarla yetinmeleri ve Câbir b. Abdullah'ın bütün Hendek ashâbını doyurmak için bir oğlak yedirmesi nasıl açıklanabilir? Rasûlullah binlerce koyunu saklayıp insanları aç bırakacak değildi.

Bilindiği gibi bu gazvede İfk hadisesi meydana gelmişti. Rasûlullah Medine'ye döndüğünde Hz. Aişe annemize iftira etmişler ve en az bir ay vahiy gelmemişti. Daha sonra vahiy gelince Rasûlullah iftiracıları had vurdurdu. Bu olayın hendek kazarken meydana gelmesi gerekirdi. Hâlbuki böyle bir olay olsaydı tarihçilerin ve hadisçilerin susması

²⁷⁷ Vâkidî, II, 436; İbn Hişâm, III, 333; Taberî, *Târîh*, III, 618; Beyhakî, IV, 75.

²⁷⁸ İbn Hişâm, III, 333-334; Taberî, *Târîh*, III, 618-619; Beyhakî, IV, 75; İbnü'l-Esîr, II, 199; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 279; Carl Brockelmann, *İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi*, çev. Neşet Çağatay, Ankara 2002, s. 23.

²⁷⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 394; Şulul, s. 312; Aynur Uraler, "Mâriye", *DİA*, XXVIII, 63.

²⁸⁰ Beyhakî, IV, 53-54; Süheylî, VII, 19; Zehebî, *Târîh*, I, 219; Hudarî, s. 144; Kocaer, s. 688-689, Hadis no: 1734.

düşünülemezdi.”²⁸¹ Görüldüğü gibi gazvenin tarihinin Şaban 6/Aralık 627 olması daha muhtemel gözükmemektedir.

VIII. Benî Mustalik Gazvesinin Sebebi ile İlgili Tartışmalar

Yukarıda geçtiği üzere bu gazvenin sebebi Hâris b. Ebî Dırâr’ın Müslümanlarla savaşmak üzere hazırlık yapmasıdır. Fakat Hâris b. Ebî Dırâr’ın niçin böyle bir hazırlığa başladığı ilk dönem kaynaklarında belirtilmemektedir. Çağdaş siyer yazarlarından bazıları Mekkelilerin kışkırtmalarıyla böyle bir savaşa hazırlandıklarını beyan etmektedirler.²⁸² Fakat bu durumda şöyle bir problem karşımıza çıkmaktadır. Tarihi 5/626 yılı olarak kabul edersek Mekke müşriklerin müttefiki olan bu kabilenin Hendek savaşı için hazırlıkları başlamış olan büyük orduya katılarak bu şekilde Müslümanlarla savaşmaları gerekmez miydi? Nitekim Uhud gazvesinde Mekkeliler’le birlikte hareket etmişlerdi.²⁸³ Fakat tarihi 6/627 yılı olarak kabul edersek yine şöyle bir problemle karşı karşıya kalırız. Hendek savaşında on bin kişilik bir ordunun elini boş döndüren Müslümanlar ile Benî Mustalik kabilesi gibi küçük bir kabilenin savaşmaya cesaret edebilmesi mümkün olabilir miydi?²⁸⁴

Bu konuda özel bir çalışma yapan Kuraybî bu gazvenin sebeplerini şöyle sıralamaktadır.

1-) Bu kabile Müslümanlara karşı Uhud savaşında Kureyşliler ile beraber yer almıştı.

2-) Bu kabile Mekke yolu üzerinde bulunuyordu ve Müslümanların Mekke’ye nüfuz edebilmelerini engelliyordu.

3-) Bu gazvenin en önemli sebebi Mustalik kabilesinin Hz. Peygamber ile savaşmak için asker toplamasıydı. Onlara bu hususta cesaret veren şey okçuların hatası sebebiyle kaybedilen Uhud gazvesi idi.²⁸⁵

Hamîdullah ise savaşın sebebi hususunda şöyle bir açılım yapmaktadır. Ona göre Benî Mustalik kabilesinin yaptığı savaş hazırlıkları Hendek gazvesi için hazırlanan orduya iştirak etmek içindi. Fakat Hz. Peygamber bu durumu erken haber aldı ve onları kısıvrak yakaladı.²⁸⁶

²⁸¹ Apaydın, s. 120.

²⁸² Şulul, s. 272-273; Martin Lings, *Hz. Muhammed’in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İstanbul 2004, s. 329; Sevim Asımgil, *Resul’ün Hümeyrası Hz. Aişe*, İstanbul 1997, s. 58.

²⁸³ Hudaî, s. 143.

²⁸⁴ Konuyla ilgili Hamîdullah gazvenin tarihinin 6/627 yılı olmasının imkânsızlığını göstermek için şu tespiti yapmıştır: “10.000 kadar müttefik saldırganın başarı gösteremediği 5/626 yılında cereyan eden Hendek gazvesinin akabinde yani 6/627 yılında birkaç yüz kişilik Benî Mustalik kuvveti Medine’ye tek başlarına yeni bir saldırıya geçmeye asla cesaret edemezlerdi.” (Bkz. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 459).

²⁸⁵ İbrahim b. İbrahim Kuraybî, *Merviyâtü Gazvetü Benî’l-Mustalik*, Medine ts, s. 89.

²⁸⁶ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 243; Hamîdullah, *Allah’ın Elçisi Hz. Muhammed*, çev. Ülkü Zeynep Babacan, İstanbul 2002, s. 227; Önkal, “Mustalik”, *DİA*, XXXI, 361.

Fakat bu tespitte yeterli gözükmemektedir. Çünkü kaynaklarda Hz. Peygamber'in Benî Mustalikler'in casusunu öldürmesinin ardından bunu haber alan müttefik kabilelerin Hâris b. Ebî Dırâr'ın etrafından dağıldığı bildirilmektedir. Kaynaklarda Ehâbîş kabilelerinin Hendek gazvesinde dört bin kişiyle hazır buldukları rivayet edilmektedir.²⁸⁷ Yani rivayetlerde söz konusu olan İslâm ordusundan kaçış gerçekleşmemiştir. Ayrıca dört bin kişilik bir kuvveti destek olarak Kureyşliler'e gönderebilen bir kabileler topluluğunun kendi bölgelerinde olan bir savaşta kaç kişilik bir ordu çıkarabileceği düşünülmelidir. Bu durumda bu kabilelerin Hz. Peygamber'in yedi yüz kişilik ordusundan kaçmaları düşünülemez.

Bize göre bu savaşın gerçek sebebi ne ilk dönem kaynaklarında verilen bilgidir ne de çağdaş siyer yazarlarının yorumlarıdır. İlk olarak savaşın geçtiği yere dikkat çekmek istiyoruz. Savaş Mureysî' adı verilen bir kuyunun yanında gerçekleşmiştir. Mureysî' ise tüm kaynaklarda ihtilafsız bir şekilde onların su kaynaklarından biri olarak belirtilir.²⁸⁸ Bu durumda: "Benî Mustalik'lerin reisi olan el-Hâris b. Ebî Dırâr kendi kavmi ve ikna edebildiği diğer Arap kabileleriyle birlikte, Hz. Peygamber ile savaşmak için at ve silah tedarik ederek yola çıktılar."²⁸⁹ şeklinde geçen rivayet manasız olmaktadır. Çünkü rivayetlerde Benî Mustalik ve müttefiklerinin yola çıktığı bildirilmektedir. Fakat görüldüğü gibi savaş onların bölgelerinde meydana gelmişti.

Hemen bir hususa daha dikkat çekelim. Kaynaklarda Hz. Peygamber'in Benî Mustalik kabilesine ani baskın yaptığı belirtilmektedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu rivayet diğerlerinden daha sahihtir ve akla uygundur. Savaşa hazırlanan, Hz. Peygamber'in kendilerine gelmekte olduğunu öğrenen, bu sebeple anlaşıkaları diğer kabileler etraflarından dağılan bir kabileye Hz. Peygamber'in ani baskın yapması mümkün olabilir mi? Savaş halinde olan bir kabilenin en azından gözcüleri olması ve düşmanın yaklaşıp yaklaşmadığını kontrol etmesi gerekirdi. Hz. Peygamber'in ordusunun tamamı süvarilerden oluşsa böyle bir baskın mantıklı gelebilirdi. Fakat tamamına yakını piyade olan bir ordu için bu imkânsız gözükmektedir. Tabi bu baskının bir savaş ortamında gerçekleştiğini söylersek. Eğer gerçekten kaynaklarda aktarıldığı gibi Hz. Peygamber'in kendilerine geldiğini haber alsalar ve müttefikleri onları terk etseydi, bu durumda zaten bedevi²⁹⁰ olan bu kabilenin hızla kaçması gerekirdi.

Bu gazvenin tarihinin 6/627 yılı olduğunu ve Hendek gazvesinden sonra olduğunu yukarıda gösterdik. Bu durumda Hendek savaşında on bin kişilik bir ordunun elini boş

²⁸⁷ Vâkidî, II, 443; Köksal, XII, 206.

²⁸⁸ İbn Hişâm, III, 318; İbn Sa'd, II, 48; Halife b. Hayyât, s. 36; Belâzurî, *Ensâb*, I, 341.

²⁸⁹ Vâkidî, I, 404; İbn Hişâm, III, 317; İbn Sa'd, II, 48; Belâzurî, *Ensâb*, I, 341; Taberî, *Târîh*, III, 604; Beyhakî, IV, 46; İbnü'l-Esîr, II, 192.

²⁹⁰ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 243.

döndüren Müslümanlarla Benî Mustalik kabilesi gibi küçük bir kabilenin savaşmaya cesaret edebilmesi mümkün değildir.

Bize göre, Şaban 6/Aralık 627 tarihinde gerçekleşen bu savaşın asıl sebebini Hendek gazvesinde aramak gerekir. Hendek gazvesi ile ilgili şöyle bir rivayet kaynaklarda zikredilmektedir. Hendek gazvesi için Kureyş ile birlikte Ehâbîş kabilelerinden dört bin kişilik bir ordu yola çıkmıştı.²⁹¹ Giriş bölümünde bilgi verdiğimiz gibi Hâris b. ‘Abdumenât b. Kinâne, Adel, Dîş, Duil, Hevn b. Huzeyme’den Kâre, Huzâa’dan Mustalik ve Hayâ kabilelerine Ehâbîş adı verilmiştir.²⁹² Görüldüğü gibi Benî Mustalik kabilesi, Hendek gazvesi sırasında Mekkeliler’e dört bin kişiyle yardıma gelen Ehâbîş kabilelerindedir. Ayrıca bu kabileler Uhud gazvesinde de iki bin kişiyle Mekkeliler’e yardım etmişlerdir.²⁹³ Bu durumda Hz. Peygamber’in Benî Mustalik gazvesine çıkış sebebi her fırsatta düşmanlarına destek veren Ehâbîş kabilelerinin bir üyesi olan Benî Mustalikler’i cezalandırmaktı. Bu kabile Hz. Peygamber’in Medine’den ayrıldığını ve kendi üstlerine geldiğini bilmiyordu. Bu sebeple Hz. Peygamber onlara ani baskın yapabildi.

Ayrıca kaynaklarda: “Bu büyük ordunun içerisinde daha önce hiçbir savaşta olmadığı kadar münafık bulunmaktaydı.²⁹⁴ Bu insanların niyeti Allah yolunda savaşmak olmayıp gerçek niyetleri dünyalık bir şeyler elde etmektir. Sefer yapılacak yerin yakın olması onları bu konuda daha da isteklendirdi.”²⁹⁵ şeklinde bir rivayet geçmektedir. Fakat bu rivayetin doğru olmadığını düşünüyoruz. Çünkü Hz. Peygamber genel savaş stratejisi gereği kendi katıldığı askeri birliklerde sefer yapılacak yeri çoğu zaman askerlerine bildirmiyordu. Zira içerisinde düşmanla beraber hareket edebilecek çok sayıda münafığın bulunduğu bir şehirde bu şekilde hareket etmek en doğru yoldu. Nitekim Vâkidî’nin 1948 tarihli baskısında Hz. Peygamber’in önce Şam tarafına doğru yöneldiği bir gün boyunca bu yöne gidip sonra Tihâme tarafına yönelerek süratle yol almaya başladığı bilgisi kaydedilmektedir.²⁹⁶ Bu rivayete göre ordudakiler savaş yapılacak bölgenin neresi olduğunu bilmiyorlardı. Fakat münafıklar gidilecek yeri bilmemelerine rağmen hem Müslümanlar arasındaki itibarlarını zedelememek hem de son zamanlarda büyük başarılar elde edilen savaşlardan kazanç sağlamak ümidiyle bu savaşta hazır bulundular.

²⁹¹ Vâkidî, II, 443; Köksal, XII, 206.

²⁹² Kapar, “Ehâbîş”, *DİA*, X, 496.

²⁹³ Kapar, “Ehâbîş”, *DİA*, X, 497.

²⁹⁴ Vâkidî, I, 405; İbn Sa’d, II, 48-49.

²⁹⁵ Vâkidî, I, 405.

²⁹⁶ Köksal, XII, 37; Şulul, s. 273; Ahmet Sezikli, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara 1994, s. 110.

Konuyu şu şekilde özetleyebiliriz. Ehâbîş kabileler topluluğunun bir yesi olan Benî Mustalik kabilesi Uhud ve Hendek savaşlarında Kureyşliler'in safında yer alarak Müslümanlara karşı düşmanca bir tavır sergilemişlerdi. Hz. Peygamber bu kabileyi etkisiz hale getirmek için şaban 6/Aralık 627 tarihinde bu kabileye anı bir baskın düzenlemiştir. Düzenlenen bu baskında Benî Mustalik kabilesinden on kişi öldürülmüş, kadın ve çocuklardan oluşan büyük bir toplulukta esir edilmiştir. Bu esirler arasında kabile reisi Hâris b. Ebî Dırâr'ın kızı Cuveyriye bt. Hâris'te bulunmaktaydı. Hz. Cuveyriye yapılan taksimde Sâbit b. Kays'ın hissesine düşmüştü. Hz. Peygamber Sâbit'e Hz. Cuveyriye'nin kurtuluş fidyelerini ödeyerek onu azat etmiş ve onunla evlenmişti. Bunun zerine bazı sahabeler Hz. Cuveyriye'nin akrabası oldukları için esirleri serbest bırakmışlardı. Bazı esirler ise akrabaları tarafından kurtuluş fidyeleri ödenerek kurtarılmıştı. Bu olumlu gelişmeler zerine Benî Mustalik kabilesi arasında İslam hızla yayılmaya başladı. Bu gazveye çok sayıda mnafıkta katılmıştı. Münafıklar bu gazve esnasında ellerine geçen her fırsatı Müslümanların aleyhine kullanmaya çalışmışlardı. Münafıkların ilk arabozuculuk faaliyeti gazvenin hemen bitiminde çıkan bir tartışmayı bytmeye çalışmak şeklinde olmuştur. Hz. Peygamberin ve sahabelerin araya girmesiyle bu olay büyümeden engellenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

İFK OLAYI

I. İfk Olayının Ortaya Çıkışı

İfk, kaynaklarda Hz. Aişe'ye iftira edilmesi olayına verilen isimdir. Asıl ve esasından çevrilmiş, gerçeği değiştirilmiş söz demektir.²⁹⁷ Kişiye ansızın ulaşıncaya kadar, kendisinin bile hiç hissetmediği bir bühtan olduğu da söylenmiştir.²⁹⁸

Kaynakların ittifakla bildirdiğine göre İfk olayı Benî Mustalik gazvesinin dönüşünde meydana gelmiştir. Bunun tek istisnası 'Abdulvâhid b. Hamza'dan gelen bir rivayettir. Bu rivayette İfk olayının Kaza umresi sırasında olduğu bildirilmektedir.²⁹⁹

Hz. Peygamber sefere çıkmak istediği zaman hanımları arasında kura çekerdi. Kurada hangi hanımı çıkarsa sefere onu da götürürdü. Hz. Peygamber Benî Mustalik gazvesinde de aynı şekilde kura çekti. Kura bu sefer Hz. Aişe'ye çıkmıştı. Rasûlullah bu sefere Hz. Aişe ile birlikte çıktı.³⁰⁰ Bazı kaynaklarda Benî Mustalik gazvesinde Hz. Peygamber'in yanında Hz. Aişe ile birlikte Hz. Ümmü Seleme'nin de olduğu ifade edilir.³⁰¹ Bu gazve Hicâb ayetinin³⁰² inmesinden sonra meydana gelmişti.³⁰³

Bu gazve esnasında Hz. Peygamber, hanımlarının yolculuğu ile iki kişiyi görevlendirmişti. Bunlardan biri Rasûlullah'ın kölesi Ebû Mevhibe'ydi.³⁰⁴

Hz. Aişe veya Hz. Ümmü Seleme hevdece³⁰⁵ oturduğu zaman hevdeci kaldırıp devenin üzerine koyuyorlardı. Daha sonra iplerle hevdeci sıkıca bağlayıp, devenin yularını alarak götürüyorlardı.³⁰⁶

²⁹⁷ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam-Emin Işık-Nusrettin Bolelli-Abdullah Yücel, İstanbul 1992, V, 557.

²⁹⁸ İsmet Ersöz, "Kur'an'da İfk Olayı", *Diyanet Dergisi*, Ankara 1988, XXIV/I, 47; Seyfullah Kara, "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", *AÜİFD*, Erzurum 2001, XV, 343.

²⁹⁹ Taberî, *Târîh*, III, 619.

³⁰⁰ İbn Hişâm, III, 325; Taberî, *Târîh*, III, 611; Beyhakî, IV, 63; İbnü'l-Esîr, II, 195; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 490; Diyârbekrî, I, 475.

³⁰¹ Vâkidî, I, 407; Beyhakî, IV, 73.

³⁰² "Ey iman edenler! Siz, bir yemeğe çağrılmadıkça, zamanını gözetmeksizin, Peygamber'in evlerine girmeyin. Ancak davet edildiğiniz vakit girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılın, sohbeta dalmayın. Çünkü bu davranışınız Peygamber'i üzmemekte, fakat o (size bunu söylemekten) utanmaktadır. Ama Allah, gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın Rasûlünü üzmeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikâhlanmanız ebediyen söz konusu olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük (bir günah) tür" (Ahzâb 33/53).

³⁰³ Vâkidî, II, 427; İbn Hişâm, III, 326; Balcı, s. 44; Asımgil, s. 58.

³⁰⁴ Vâkidî, II, 427; Makrîzî, I, 213.

³⁰⁵ Deve üzerine konulan üstü ve çevresi kapalı tahtirevan.

³⁰⁶ Vâkidî, II, 427; İbn Hişâm, III, 325; Taberî, *Târîh*, III, 611-612.

Hız. Peygamber'in hanımları karargâhın kenarında ikamet ediyorlardı ve oraya hiç kimse yaklaştırmıyordu. Rasûlullah bazen Hız. Aişe'nin, bazen Hız. Ümmü Seleme'nin yanına geliyordu.³⁰⁷

Ordu Medine'ye yaklaştığında Rasûlullah bir yerde³⁰⁸ mola verdi ve gece olunca insanlara hareket etmeleri için emir verdi. Hız. Aişe bir ihtiyacı için hevdecinden çıkmış ve karargâhtan uzaklaşmıştı.³⁰⁹

Hız. Aişe'nin boynunda Rasûlullah ile evlendiği zaman annesinin taktığı bir gerdanlık vardı.³¹⁰ Hız. Aişe'nin bu kolyeyi kız kardeşinden ödünç aldığı da rivayet edilmektedir.³¹¹

Hız. Aişe ihtiyacını giderip karargâha geri döndüğünde boynundaki kolyenin düştüğünü fark etti. Daha önceden gitmiş olduğu yerlerden dönerek gerdanlığı aramaya başladı. Bu sırada ordu hareket etmiş, çevrede sadece birkaç deve kalmıştı. Hız. Aişe orada bir ay kalsa dahi yardımcılarının onu almadan gitmeyeceğini düşünüyordu. Hız. Aişe uzun bir aramadan sonra gerdanlığı bulmayı başarmıştı. Fakat yardımcıları Hız. Aişe'nin hevdecin içinde olduğunu zannederek, hevdecin deveye yüklemişler ve yolculuğa başlamışlardı.³¹² Hız. Aişe karargâha geri döndüğünde orada hiç kimsenin kalmadığını gördü. Kendisinin yokluğunu fark edince nasıl olsa dönerler deyip elbisesine bürünüp oraya uzandı.³¹³

Ordunun artçılığını yapan, yani askeri geriden takip ederek unutulmuş eşyaları vs. alan³¹⁴ Safvân b. Mu'attal es-Sülemi³¹⁵ sabaha yakın Hız. Aişe'yi fark etti. Hicâb ayetinin nazil olmasından önce Hız. Aişe'yi görmüş olduğu için onu tanıdı. Safvân b. Mu'attal es-

³⁰⁷ Vâkidî, II, 427-428.

³⁰⁸ Bazı kaynaklarda mola verilen bu yerin Nahrüzahîra olduğu kaydedilir (Bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 299).

³⁰⁹ Vâkidî, II, 428; İbn Hişâm, III, 325-326; Taberî, *Târîh*, III, 612; Beyhakî, IV, 65; İbnü'l-Esîr, II, 195; Hudarî, s. 146; Kocaer, s. 735, Hadis no: 1834.

³¹⁰ Vâkidî, II, 428.

³¹¹ İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 298; *DGBİT*, İstanbul 1986, I, 483; Madni Abbasî, *Hız. Peygamber'in Aile Hayatı*, çev. Ali Zengin, İstanbul 2000, s. 161-162; Seyyid Süleyman Nedvî, *Hazreti Aişe*, çev. Ahmet Karataş, İstanbul 2004, s. 98.

³¹² Hız. Aişe'nin bi'setten dört yıl sonra doğduğu kabul edilirse İfk olayının yaşandığı sırada henüz 15 yaşlarında genç bir hanımdı (Bkz. Fayda, "Âişe", *DİA*, II, 201; Suzan Yıldırım, "Hız. Aişe'nin Evlilik Yaşı Etrafındaki Tartışmalar", *İSTEM*, Konya 2004, IV, 239). Ayrıca Hız. Aişe o dönemde kadınların genel olarak zayıf olduklarını dolayısıyla kendisinin de zayıf olduğunu bildirmektedir. Bu sebeple Hız. Aişe'nin yardımcıları hevdecin hafifliğinden onun içinde olmadığını anlayamamışlardı (Bkz. Vâkidî, II, 427; İbn Hişâm, III, 325; Taberî, *Târîh*, III, 611).

³¹³ Vâkidî, II, 428; İbn Hişâm, III, 326; Taberî, *Târîh*, III, 612; Beyhakî, IV, 65; Kocaer, s. 736, Hadis no: 1834.

³¹⁴ Süheylî, Safvân'ın askerin gerisinde kalmasının iki sebebinin olabileceğini ifade eder. Birinci ihtimal, orduyu geriden takip ederek unutulmuş eşyaları sahiplerine teslim etmektir. İkinci ihtimal ise, onun uykusunun ağır olmasıdır. Öyle ki Safvân, Hız. Peygamber'e uykusunun ağır olduğunu şikâyet ederek sabah namazlarına kalkamadığını bildirmiştir. Hız. Peygamber ise ona uyanınca kılmasını söylemiştir (Bkz. Süheylî, VII, 32; İbn Seyyidinnâs, II, 144-145; Seyfullah Kara, "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", *AÜİFD*, XV, 373).

³¹⁵ Safvân b. Mu'attal b. Rebî'a b. Huzâa b. Muhârib b. Mürre b. Fâlic b. Zekvân b. Sa'lebe b. Süleym, Hendek gazvesinden önce Müslüman olmuştur. Müslüman olduktan sonra Hız. Peygamber'in katıldığı tüm savaşlara iştirak etmiştir (Bkz. İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, II, 725).

Sülemi orada olduğunu duyurmak için istircâ³¹⁶ çekti. Hz. Aişe onu fark edince hemen yüzünü örtmüştü. Hz. Aişe, Safvân b. Mu‘attal’dan istircâ’dan başka hiçbir söz işitmedi.³¹⁷ Hemen Safvân devesini çöktürüp Hz. Aişe’ye sırtını döndü. Hz. Aişe deveye bindikten sonra hızlı bir şekilde askerlere yetişmek için yolculuğa başladılar. Karargâha³¹⁸ vardıklarında öğleye yakındı. İşte tam bu sırada karargâhta bir uğultu koptu. Başlarını Abdullah b. ‘Ubey’in çektiği bir grup Hz. Aişe hakkında iftira³¹⁹ tohumlarını ekmeye başladılar. Fakat Hz. Aişe bu olup bitenlerden haberdar değildi.³²⁰

Abdullah b. Ubey iftiranın ilk tohumlarını burada atmıştı. Abdullah b. Ubey, Hz. Aişe’nin Safvân b. Mu‘attal’ın devesi üzerinde geldiğini görünce yanındakilere gelenlerin kimler olduğunu sordu. Bunların Hz. Aişe ve Safvân b. Mu‘attal olduğunu öğrenince: “Vallahi! Ne o ondan, ne de o diğerinden kurtulur. Demek Peygamberinizin ailesi, bir adamla gecelemiş, sonra da devesinin yularından tutup yanınıza gelmiş.” dedi.³²¹

Abdullah b. Ubey’in şöyle dediği de rivayet edilmiştir: “Safvân güzel ve genç olduğuna göre, Aişe elbette onu Peygamber’e tercih eder.”³²² Fakat şunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bazı yazarlar kendi söylemek istedikleri şeyleri tarihi şahsiyetlere söylättirerek hiç ahlaki olmayan bir yolla okuyucunun kafasında soru işaretleri bırakmak istiyorlar. Baktığımız onlarca kaynak arasında buna uzaktan yakından benzeyen bir rivayet görmedik. Aynı zihniyette olan bazı yazarlar da (bu rivayeti esas aldıklarını düşünüyoruz) Safvân b. Mu‘attal’ın yakışıklı olduğunu eserlerinde kaydetmiş bulunmaktalar.³²³ Hatta ne acıdır ki, aynı hataya Müslüman yazarlar da düşmüştür.³²⁴ Bu yolla tarihi gerçeklerle uzaktan yakından alakası olmayan bir bilgi kaynaklara sokulmuş olmaktadır.

³¹⁶ *İnnâ Lillâhi ve İnnâ İleyhi Râciûn* (Biz Allah’ın kullarıyız ve biz Allah’a döneceğiz) (Bakara 2/156).

³¹⁷ Bazı kaynaklarda Safvân b. Mu‘attal’ın, Hz. Aişe’yi gördüğü zaman: “*İnnâ Lillâhi ve İnnâ İleyhi Râciûn*. Rasûlullah’ın hanımı! Allah sana rahmet etsin. Niçin burada kaldın?” dediği, fakat Hz. Aişe’nin kendisine karşılık vermediği rivayeti vardır (Bkz. İbn Hişâm, III, 326; Taberî, *Târîh*, III, 612; İbnü’l-Esîr, II, 195-196; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 274).

³¹⁸ Bazı kaynaklarda Hz. Aişe ile Safvân’ın orduya Medine’de ulaştığı kaydedilmektedir (Bkz. Kazıcı, s. 147). Fakat kaynakların genelinde Medine’ye ulaşıldığı belirtilmemektedir. Vâkidî’de Hz. Aişe’nin: “Kuşluk vakti karargâha geldik.” dediği kaydedilmektedir. İbn Hişâm’da ise Hz. Aişe’nin: “Ordu istirahate çekildiği bir sırada insanlara yetiştik.” dediği kaydedilir (Bkz. Vâkidî, II, 429; İbn Hişâm, III, 326).

³¹⁹ Bazı yazarlar İfk olayının siyasi boyutunu görmezlikten gelerek bu durumun o günün sosyal şartlarından doğmuş olan bir vakıa olduğunu, o dönemde bir kadın ile bir erkeğin yalnız kalmasının insanlarda cinselliği çağrıştırdığını iddia etmektedirler (Bkz. Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslâm Geleneğindeki İz Düşümleri*, Ankara 2001, s. 193-194).

³²⁰ Vâkidî, II, 428-429; İbn Hişâm, III, 326; Taberî, *Târîh*, III, 612-613; Beyhakî, IV, 65-66; Hudarî, s. 146-147; Kocaer, s. 736, Hadis no: 1834.

³²¹ Diyârbekrî, I, 475; Köksal, XII, 64; Sezikli, s. 119-120.

³²² Seligsohn, “Aişe”, *İA*, I, 229; Nabia Abbott, *Hz. Muhammed’in Sevgili Eşi Ayşe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir, Ankara 1999, s. 47.

³²³ Maxime Rodinson, *Hazreti Muhammed*, çev. Atilla Tokatlı, İstanbul 1980, s. 143; W. Montgomery Watt, *Peygamber ve Devlet Adamı Hz. Muhammed*, çev. Nazife Şişman, İstanbul 2001, s. 172.

³²⁴ Heykel, s. 347.

II. İfk Olayının Gelişimi ve Medine'deki Yankıları

İslâm ordusu Medine'ye döndüğü sıralarda Hz. Aişe ağır bir hastalığa yakalandı. Hz. Aişe olup bitenlerden haberdar değildi. Hz. Peygamber'in ve Hz. Aişe'nin anne ve babasının kulağına bu dedikodular ulaşmıştı. Hiç kimse Hz. Aişe'ye bu konuyla ilgili bir şey söylemiyordu. Fakat eskiden hastalandığında Hz. Peygamber kendisine gösterdiği şefkati artık göstermiyordu. Rasûlullah, Hz. Aişe'nin yanına girip selam veriyor ve sadece: "Nasılısınız?" diyordu.³²⁵ Hz. Aişe bunun kendi hatası olduğunu düşünmüş ve Rasûlullah'ın kendisine küstüğünü sanmıştı.³²⁶

İbn Hişâm rivayetinde Hz. Aişe'nin yanında hasta olan kızına bakması için Hz. Aişe'nin annesi Ümmü Rumân'ın olduğu ve Rasûlullah'ın bu sırada Hz. Aişe'nin yanına gelerek: "Nasılısınız?" şeklinde gayet resmi olarak Hz. Aişe'nin hatırını sorduğu belirtilir.³²⁷

O dönem Arap toplumunda evlerde tuvalet yoktu. Özellikle kadınlar, tuvalet ihtiyaçlarını, gece şehirdeki boş arazilere giderek görüyorlardı. Bir gece Hz. Aişe tuvalet ihtiyacı için Ümmü Mistah³²⁸ ile beraber giderken, Ümmü Mistah muhtemelen fazla uzun olan elbisesine takılarak tökezledi ve gayri ihtiyari bir şekilde Allah Mistah'ı³²⁹ kahretsin dedi. Hz. Aişe: "Bedir gazvesine katılan bir adam için ne kötü şey söyledin." dedi. Bunun üzerine Ümmü Mistah Hz. Aişe'ye kendisi hakkında söylenen sözleri haber verdi.³³⁰ Hz. Aişe'ye hakkındaki dedikoduları haber verenin Ensârdan bir kadın olduğu da rivayet edilir.³³¹

Bu duydukları Hz. Aişe'ye çok ağır gelmişti, öyle ki tuvalet ihtiyacı için çıkmasına rağmen oraya gidecek gücü kendinde bulamadı ve geri döndüler. Hz. Aişe'nin hastalığının üzerinden yirmi küsur gün geçmişti. Hastalığı azalmaya başlamıştı. Fakat bu haberden sonra Hz. Aişe'nin hastalığı iyice arttı. Gece gündüz sürekli ağlıyordu. Öyle ki ciğerlerinin parçalanacağını zannetmeye başlamıştı. Hz. Aişe bu olaydan sonra Hz. Peygamber'den izin alarak ailesinin yanına gitti.³³² Olayın ayrıntılarını onlardan öğrenmek istiyordu. Hz. Aişe

³²⁵ Vâkidî, II, 429; İbn Hişâm, III, 326-327; Taberî, *Târîh*, III, 613; Beyhakî, IV, 66-67; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 491; Kocaer, s. 736, Hadis no: 1834.

³²⁶ Taberî, *Târîh*, III, 613.

³²⁷ İbn Hişâm, III, 327.

³²⁸ Ümmü Mistah bt. Ebû Ruhm b. Muttalib b. 'Abdumenâf, Hz. Ebû Bekir'in teyzesinin kızıdır (İbn Hişâm, III, 327; Beyhakî, IV, 67; İbnü'l-Esîr, II, 196; Zehebî, *Târîh*, I, 223). Ümmü Mistah lakabı olup asıl ismi Selma'dır (Bkz. Hüseyin Algül, "Mistah b. Üsâse", *DİA*, XXX, 188).

³²⁹ Muhtemelen Milâdî 598 yılında doğdu. Asıl ismi 'Avf olup Mistah lakabıdır. Bedir ashâbından olup Rasûlullah'ın katıldığı bütün gazvelerde bulunmuş, cesur bir kişidir (Bkz. Algül, "Mistah b. Üsâse", *DİA*, XXX, 188). Annesi, bu iftira olayına karışanlardan biri olduğu için Mistah'a beddua etmişti.

³³⁰ Vâkidî, II, 429; İbn Hişâm, III, 327; Taberî, *Târîh*, III, 613; Beyhakî, IV, 67; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 491; Kocaer, s. 736, Hadis no: 1834.

³³¹ Rûdânî, VIII, 26-27, Hadis no: 7108.

³³² İbn Hişâm rivayetinde Hz. Aişe'nin bu olaydan önce Rasûlullah'tan fazla ilgi görmediği için müteessir olarak izin alıp annesinin evine gittiği kaydedilir. Yani ona göre bu gelişme Hz. Aişe, Hz. Ebû Bekir'in evindeyken yaşanmıştı (Bkz. İbn Hişâm, III, 327).

evine gelir gelmez, annesine veryansın ederek, niçin insanların söylediklerini kendisine haber vermediğini sordu. Bunun üzerine annesi, Hz. Aişe'ye bu duruma sabır göstermesini, yanında kumaları olan, kocası kendisini seven güzel ve genç bir kadın hakkında bu tür söylentilerin olmasının doğal olduğunu dile getirdi. Hz. Aişe bu duruma fazlasıyla üzülmüştü, bütün geceyi uyumadan ve ağlayarak geçirdi.³³³

Dedikoduların bir hayli çoğalması üzerine Hz. Peygamber kararsızlığa düşerek Hz. Ali ve Usâme b. Zeyd'i çağırarak onlarla istişare etti.³³⁴ Usâme b. Zeyd söylenenlerin yalan olduğunu ve Hz. Aişe'de iyilikten başka bir şeyi bilmediğini söyledi. Hz. Ali ise: "Ya Rasûlallah! Allah sana bu hususta bir sınırlama koymamıştır. Onu boşa ve başka bir kadınla nikâhlan. Fakat Aişe'nin cariyesine sor, o sana doğruyu söyler." dedi.³³⁵

Uzun bir süre vahyin inmemiş olması gerçekten büyük bir sıkıntıyı beraberinde getirmişti. Şimdi bir an için vahyin gelmediğini düşünelim. Hz. Aişe'nin suçsuz olduğu kesin bir şekilde ispatlanabilir miydi? Cevabımız: "Hayır." olacaktır. Çünkü iki kişi arasında cereyan eden bir olay ve bu iki kişi sanık mevkiinde o halde başka şahit de olmadığına göre vahiyle hakikat bildirilmese Hz. Aişe ve Safvân b. Mu'attal'ın suçsuzluğuna birçok insan inanmayacaktı. Bu durumda Hz. Peygamber sürekli bir sıkıntının, kuşkunun içinde kalacaktı. İşte bu sebeple Hz. Ali, Hz. Aişe'yi sevmediğinden değil Hz. Peygamber'in üzülmüne dayanamadığı için ona Hz. Aişe'yi boşamasını tavsiye etti. Aşağıda ayrıntılı bir şekilde göreceğimiz gibi Hz. Peygamber'e vahiy inmeye başladığı sırada Hz. Aişe'nin ifadesiyle anne ve babası söylenenleri doğrulayacak bir vahyin gelmesinden oldukça korkmuşlardı. Öyle ki neredeyse korkudan öleceklerdi. Söylenen bu sözler anne ve babasının psikolojisini dahi bu denli etkilemişken kocasının damadının bu söylenenlerden etkilenerek böyle bir tavsiyede bulunması düşmanca bir tavır olarak değerlendirilemez.

Fakat durum ne olursa olsun Hz. Ali'nin yaklaşımı doğru bir yaklaşım değildi. Çünkü Hz. Peygamber'in eşini boşamasıyla problem halledilmeyecekti. Daha sonra iffetli bir Müslüman kadının başına aynı şey geldiğinde kocası Hz. Peygamber'i örnek alarak eşini boşayacaktı. Bu kötü bir sünnet olmaz mıydı?³³⁶

Bazı yazarlar Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'e Hz. Aişe'yi boşamasını tavsiye etmesinin ileride meydana gelecek olan Cemel savaşının sebeplerinden biri olduğunu ileri sürerler.³³⁷

³³³ Vâkidî, II, 429-430; İbn Hişâm, III, 327-328; Taberî, *Târîh*, III, 613-614; Beyhakî, IV, 67-68; Hudarî, s. 147; Kocaer, s. 736, Hadis no: 1834.

³³⁴ Vâkidî, II, 430; İbn Hişâm, III, 329; Taberî, *Târîh*, III, 615; Makrîzî, I, 214; Kocaer, s. 736, Hadis no: 1834.

³³⁵ Vâkidî, II, 430; İbn Hişâm, III, 329; Taberî, *Târîh*, III, 615; Makrîzî, I, 214; Kocaer, s. 736, Hadis no: 1834; Ali Şeriati, *Muhammed Kimdir?*, çev. Ali Seyyidoğlu, Ankara 2005, s. 124.

³³⁶ Ali Aksu, "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme", *CÜİFD*, Sivas 2004, VIII/I, 10.

³³⁷ Caetani, IV, 157; Seligsohn, "Aişe", *İA*, I, 229; Abbott, s. 52.

Bazı yazarlar ise bunun doğru olmadığını savunurlar.³³⁸ Bize göre Hz. Ali ile Hz. Aişe'nin arasında böyle bir kırgınlık yoktu. Nitekim Hz. Ali'nin sözlerinin derlendiği *Nehcu'l-Belâga* adlı eserin mütercimi Adnan Demircan bu hususta şunları söyler: "Hz. Ali'nin imamet hakkına bağlı olarak ashâbın ileri gelenlerine yönelik bazı tenkitleri olduğu görülmektedir. Hilafet hakkından söz ederken Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer ile ilgili nezih bir dil kullandığı halde, kendisiyle savaşan Talha ve Zübeyr hakkında daha ağır ifadeler sarf etmekten çekinmez. Ona göre Hz. Aişe ise bu iki zat tarafından kandırılmıştır."³³⁹ Bu ifadelerden de anladığımız kadarıyla Cemel savaşında Hz. Aişe'nin Hz. Ali'ye karşı hareketinde İfk olayında takındığı tavrın doğrudan bir etkisi yoktur. Fakat bize göre dolaylı da olsa İfk olayındaki bu tavrın Hz. Aişe'nin girişiminde etkisi vardır.

Bu iki istişareden sonra Hz. Peygamber, Berîre'yi³⁴⁰ çağırarak Hz. Aişe hakkında ne düşündüğünü sordu. Berîre, Hz. Aişe'nin altından daha değerli olduğunu, onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini, eğer bu söylenenler gerçek ise Allah'ın bunu kendisine haber vereceğini söyledi. Ardından genç bir kız olan Hz. Aişe'nin tek kusurunun hamur yoğurduktan sonra yattığını ve evin keçisinin gelerek hamuru yediğini,³⁴¹ bu sebeple kendisini birçok kez kınadığını söyledi.³⁴²

Bazı rivayetlerde Berîre geldiği zaman Hz. Ali'nin kalkarak ona sert bir tokat vurduğunu³⁴³ ve Rasûlullah'a doğru söyle dediği rivayet edilir.³⁴⁴

Daha sonra Hz. Peygamber Zeyneb bt. Cahş'ı çağırarak onun da görüşünü dinledi. Hz. Zeyneb, Rasûlullah'ın hanımları içinde Hz. Aişe'ye denk sayılabilecek tek hanımı idi. Bu yüzden Hz. Aişe, Hz. Zeyneb'in rekabet sebebiyle kendisini kötölemesinden korkmuştu. Hz.

³³⁸ Ebû Zehra, III, 306.

³³⁹ Şerîf er-Radî, *Nehcu'l-Belâga*, çev. Adnan Demircan, İstanbul 2006, s. 16.

³⁴⁰ Zehebî, İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) ve Zerkeşî (ö. 794/1392) bu hadisede şahitliğine başvuru olan kişinin Hz. Aişe'nin azatlısı olan Berîre olmadığını iddia ederler. Onlar, Berîre'nin bu olaydan çok sonra Hz. Aişe tarafından satın alınıp azat edildiğini bildirirler. Onlara göre bu tarihte Berîre eski efendisinin hizmetindeydi (Bkz. Zehebî, *Târîh*, I, 222/226; İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 305; Zerkeşî, *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yöneltiltiği Eleştiriler*, çev. Bünyamin Erul, Ankara 2007, s. 171-172). Fakat Hz. Aişe'nin onu alıp azat etmesinden önce de Berîre'nin ara sıra Hz. Aişe'ye hizmet ettiği kaynaklarda geçmektedir (Bkz. Emin Aşıkutlu, "Berîre", *DİA*, V, 503-504). Bu sebeple bu kadar meşhur bir rivayeti reddetmek doğru değildir.

³⁴¹ Mustafa Fayda: "Berîre'nin bu sözleri Hz. Aişe'yi masum, fakat genç yaşta olması sebebiyle tedbirsiz bulunduğunu göstermesi bakımından ilginçtir." demektir (Bkz. Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi", *DİA*, XXI, 508). Fakat bize göre bu cevapta Hz. Aişe'nin tedbirsizliği değil masumluluğu kati bir surette vurgulanmaktadır.

³⁴² Vâkidî, II, 430; İbn Hişâm, III, 329; Taberî, *Târîh*, III, 615; Beyhakî, IV, 68; Zehebî, *Târîh*, I, 222/226; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 490; Kocaer, s. 736-737, Hadis no: 1834.

³⁴³ Süheylî, olayın vuku bulduğu sırada Berîre'nin cariye değil hür olduğunu kaydeder. Bu sebeple Hz. Ali'nin kendisine vuramayacağını ve Rasûlullah'ın da buna izin vermeyeceğini belirtir. Süheylî: "Bence Hz. Ali Berîre'ye doğru söylemesini biraz sertçe söylemiştir. Ayrıca yalan söyleyip Allah ve Rasûlüne itaatten çıktığı taktirde kendisini dövmekle tehdit etti." demektir (Bkz. Süheylî, VII, 33). Fakat Süheylî'nin verdiği bilgi yanlıştır. Çünkü Berîre 9/630 yılı civarında azat edilmişti (Bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 305; Aşıkutlu, "Berîre", *DİA*, V, 503). Bize göre Hz. Ali'nin ismi geçen cariyeyi dövmesi zor bir ihtimaldir. Hiçbir suçlu olmayan bir kimseye Hz. Peygamber'in yanında Hz. Ali'nin vurmuş olduğu doğru olmamalıdır.

³⁴⁴ İbn Hişâm, III, 329; Taberî, *Târîh*, III, 615; İbnü'l-Esîr, II, 197; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 276.

Zeyneb: “Görmediğimi gördüm demekten gözlerimi, duymadığımı duydum demekten kulaklarımı koruyorum. Onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum.” dedi.³⁴⁵

Sonra Hz. Peygamber, Ümmü Eymen ile istişare etti. Ümmü Eymen de Hz. Zeyneb’in söylediği gibi: “Görmediğimi gördüm demekten gözlerimi, duymadığımı duydum demekten kulaklarımı koruyorum. Onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum.” dedi.³⁴⁶

Bazı kaynaklarda: “Rasûlullah gerçeği haber verecek olan vahyin de gecikmesi ile oldukça sıkılmıştı. Zamanının çoğunu evinde geçiriyordu. Bu durumu ashâbına danıştı. Hz. Ömer yanına gelerek: ‘Ya Rasûlallah! Allah senin bedenine pis sinekleri kondurmazken, bedenini böyle pisliklerden koruyorken, nasıl olur da aileni böyle kötü bir işten korumaz.’ dedi. Hz. Osman ise: ‘Gölgeni insanlar basmasın veya pisliklerin üzerine düşmesin diye yere düşürmeyen Allah, nasıl olur da ailenin ırzını insanların kirletmesine izin verir.’ dedi. Sonra Hz. Ali gelerek: ‘Ya Rasûlallah! Hatırlıyor musun? Sen bize namaz kıldırırken Cebrail sana gelerek terliklerinin pis olduğunu onları çıkartman gerektiğini bildirmişti. Terliğindeki pislik sana bildirildiği, onları çıkartman gerektiği sana emredildiği halde nasıl olur da ailene bir pislik bulaşıp ta onu çıkartman sana emredilmesin.’ dedi. Daha sonra Hz. Ali oldukça üzgün olan Hz. Peygamber’e ailesini boşamasını önerdi.”³⁴⁷ şeklinde bir rivayet bulunmaktadır. Fakat ilk dönem kaynaklarında geçmeyen bu rivayetin uydurma olduğunu düşünüyoruz.

Hz. Peygamber bütün bu istişarelerden sonra minbere çıkarak: “Bana ve aileme eziyet eden bu kimselerden beni kim kurtarır? Vallahi! Öyle bir adama iftira ediyorlar ki, bu güne kadar onda hayırdan başka bir şey görmedim. Benimle birlikte olması müstesna hiç evime girmedi.” dedi.³⁴⁸ Bazı kaynaklarda Hz. Peygamber’in bu konuşmayı istişareleri yapmadan önce yaptığı kaydedilir.³⁴⁹

Bunun üzerine Useyd b. Hudayr³⁵⁰ ayağa kalkarak: “Ya Rasûlallah! Eğer bu kişi Evs kabilesinden ise biz ona kâfi geliriz. Eğer kardeşlerimiz Hazrec kabilesinden ise emret gereğini yerine getirelim. Vallahi! Bu insanların boyunlarının vurulması haktır.” dedi. Bunun üzerine Sa’d b. ‘Ubade kabile asabiyetinin verdiği öfkeyle ayağa kalkarak: “Vallahi! Yalan

³⁴⁵ Vâkidî, II, 430; Beyhakî, IV, 72; İbn Seyyidinnâs, II, 143; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5796; Makrîzî, I, 214; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, çev. Komisyon, İstanbul 1997, III, 503; Kocaer, s. 738, Hadis no: 1834.

³⁴⁶ Vâkidî, II, 430-431; Makrîzî, I, 214.

³⁴⁷ Diyârbekrî, I, 477; Salih Suruç, *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*, İstanbul 2004, II, 230; Mustafa Necati Bursalı, *İffet ve İsmet Timsali Hz. Aişe*, İstanbul 2003, s. 210-211.

³⁴⁸ Vâkidî, II, 431; Makrîzî, I, 214; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 491; Zuhaylî, IX, 418; Kocaer, s. 737, Hadis no: 1834.

³⁴⁹ İbn Hişâm, III, 328; Taberî, *Târîh*, III, 614; İbnü'l-Esîr, II, 197.

³⁵⁰ Bazı kaynaklarda ilk konuşma yapan kişinin Sa’d b. Mu‘az olduğu belirtilmektedir (Bkz. Vâkidî, II, 431-432; Beyhakî, IV, 69-70; İbn Seyyidinnâs, II, 142; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5794-5795; Makrîzî, I, 214-215; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 491-492; Miras, VIII, 85-87, Hadis no: 1151; Zuhaylî, IX, 418-419; Kocaer, s. 737, Hadis no: 1834). Görüldüğü gibi çok hatırı sayılır kaynaklarda geçmesine rağmen gazvenin tarihi bahsinde de gördüğümüz gibi bize göre bu rivayet hatalıdır. Ayrıca bazı ilk dönem kaynakları da bu rivayetin bir hata olduğunu kaydederler (Bkz. İbn ‘Abdilber, *Dürer*, s. 202-203; İbn Hazm, s. 163).

söylüyorsun, senin onu öldürmeye gücün yetmez. Eğer bu iftiracıların kendi kabilenden olduğunu bilsen bunu söylemezdin, ancak biliyorsun ki onlar Hazrec'tendir. Useyd b. Hudayr ayağa kalkarak: "Vallahi! Sen yalan söylüyorsun. Sen münafıksın ki onlar adına hareket ediyorsun." dedi. Bu konuşmalardan sonra iki kabile üyeleri arasında sesler yükselmeye başladı. Rasûlullah minberden aşağı inip onları sakinleştirdi.³⁵¹ Bu sırada Hâris b. Hazme kılıcını kuşanmış olarak atının üzerinde geldi ve: "O münafığın başını koparayım." dedi. Fakat Useyd b. Hudayr, kılıcını bırakmasını Rasûlullah'ın izni olmadan bunun yapılamayacağını, şayet Rasûlullah'ın böyle bir şeyi istediğini bilseler kendilerinin ondan önce bunu yapacağını ifade etti.³⁵²

III. Hz. Aişe'nin Masumiyetinin Ortaya Çıkması ve Sonuçları

Dedikoduların ortaya çıkmasının üzerinden bir ay³⁵³ geçmişti, fakat durumu aydınlatan bir vahiy hala inmemişti.³⁵⁴ Hz. Peygamber, Hz. Aişe'nin yanında anne, babası ve Ensârdan bir kadın da varken gelerek oturdu ve: "Ya Aişe, bana senin hakkında bazı şeyler ulaştı. Eğer bu söylenenlerden uzaksan, Allah senin masumiyetini ortaya koyacaktır. Fakat insanların söylediği böyle bir günaha bulaşmış isen Allah'a tövbe et, çünkü kul günahını itiraf eder ve tövbe ederse, Allah onun tövbesini kabul eder." dedi. Hz. Peygamber sözünü bitirdiğinde Hz. Aişe'nin hüznü o derece arttı ki, göz pınarları kurumuştur. Hz. Aişe babasına dönerek Rasûlullah'a karşılık vermesini istedi, fakat Hz. Ebû Bekir: "Rasûlullah'a ne cevap vereceğimi bilemiyorum." dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe, annesine dönerek Rasûlullah'a karşılık vermesini istedi. Annesi de, Hz. Ebû Bekir'in verdiği cevabı verdi. Bunun üzerine Hz. Aişe: "Muhakkak siz söylenen sözlerin etkisi altında kalmış durumdasınız, eğer ben bu söylenenlerle hiçbir alakam yok desem bana inanmazsınız, fakat Allah biliyor ben bu söylenenlerden uzak olduğum halde, söylenen şeyi yaptım desem, beni tasdik edersiniz. Vallahi! Size bu hususta verebileceğim tek örnek, Hz. Yusuf'un babasının söyledikleridir: *'Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır.'*³⁵⁵ dedi. Hz. Aişe, bu duruma çok fazla öfkelenmişti, yatağın üzerine biraz uzandı. Fakat Allah'ın, onun masumiyetini ortaya çıkaracağına olan inancı tamdı.³⁵⁶

³⁵¹ İbn Hişâm, III, 328-329; Taberî, *Târîh*, III, 614-615; İbnu'l-Esîr, II, 197; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 275-276.

³⁵² Vâkidî, II, 432.

³⁵³ Bazı kaynaklarda Hz. Aişe'nin masum olduğunu ortaya çıkaran ayetlerin Hz. Peygamber'in Medine'ye ulaşmasından 37 gün sonra nazil olduğu belirtilmektedir (Bkz. Süheyli, VII, 41; Makrîzî, I, 216).

³⁵⁴ Vâkidî, II, 432; Makrîzî, I, 215; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 492.

³⁵⁵ Yusuf 12/18.

³⁵⁶ Vâkidî, II, 432-433; İbn Hişâm, III, 329-330; Taberî, *Târîh*, III, 615-616; Beyhakî, IV, 70-71; Makrîzî, I, 215; İbn Hacer el-Askalânî, VII, 492; Kocaer, s. 737, Hadis no: 1834.

Bu olay Hz. Ebû Bekir'i de çok fazla üzmüştü: "Vallahi! Araplar içinde Ebû Bekir ailesi kadar sıkıntı çeken başka bir aile bilmiyorum. Böyle bir söylenti, bize Allah'a ibadet etmediğimiz câhiliye döneminde bile söylenmemişti." dedi. Hz. Ebû Bekir kızarak, Hz. Aişe'ye yöneldi. Hz. Aişe ise: "Vallahi! Söylediğiniz bu şey yüzünden Allah'a tövbe etmeyeceğim." dedi.³⁵⁷

Hz. Aişe Allah'ın kendisini bu sıkıntılardan kurtaracağını biliyordu, fakat Rasûlullah'ın bir rüya görmesini veya kendisine Allah'ın bir şekilde masumiyetini haber vereceğini umuyordu. Fakat namazlarda okunacak olan bir Kur'ân ayeti ile bu sıkıntıdan kurtarılacağını tahmin etmiyordu.³⁵⁸

Bu konuşmaların hemen sonrasında Hz. Peygamber'i vahiy hali kapladı. Hz. Peygamber elbisesiyle yüzünü kapattı. Hemen Rasûlullah'ın başının altına deriden bir yastık kondu. Hz. Aişe masumiyetini ortaya çıkaracak bir vahiy ineceğini düşünerek seviniyordu. Fakat anne ve babası insanların söylediği şeyleri doğrulayan bir vahyin gelmesinden oldukça korkuyorlardı. Hz. Aişe'nin ifadesiyle, neredeyse korkudan öleceklerdi. Hz. Peygamber vahiy halinden açılınca alındaki ter damlalarını sildi ve gülerek:³⁵⁹ "Müjde! Ey Aişe! Allah masumiyetini ortaya çıkardı." dedi. Hz. Ebû Bekir kalkarak kızının başını öptü.³⁶⁰ Annesi Hz. Aişe'ye, kalkıp Rasûlullah'a teşekkür etmesini söyledi. Fakat Hz. Aişe teşekkür etmeyeceğini, yalnızca Allah'a teşekkür³⁶¹ edeceğini söyledi.³⁶² Hz. Ebû Bekir Rasûlullah'a böyle söylediği için kızını kınamıştı.³⁶³

³⁵⁷ Vâkidî, II, 433; Makrîzî, I, 215.

³⁵⁸ Vâkidî, II, 433; İbn Hişâm, III, 329; Beyhakî, IV, 71; Kocaer, s. 737-738, Hadis no: 1834; Ebu'l-Hasan Ali en-Nedvî, *Rahmet Peygamberi*, çev. Abdülkerim Özaydın, İstanbul 2004, s. 234-235.

³⁵⁹ Hz. Peygamber'in gülmesi çok itidalli idi. Kahkaha şeklinde güldüğü kaynaklarda hiç zikredilmemiştir. Fakat bu olayda azı dişleri görünecek şekilde güldüğü rivayet edilmektedir (Bkz. Kasım Tahtavî, *Peygamberin Gülmesi ve Ağlaması*, çev. Ali Rıza Güneş, İstanbul 2005, s. 46).

³⁶⁰ Süheylî, VII, 41.

³⁶¹ Bazı kaynaklarda Hz. Aişe'nin bu hareketi şu şekilde değerlendirilmiştir: "Aişe'nin cevabında onun sarsılmaz tevhit inancını görmekteyiz. O, bu sözüyle Allah'ı birlemede ve hamd konusunda Peygamber'i kesinlikle Allah'a ortak koşmamıştır. Burada annesinin, kızından böyle bir şey istemesi, kuşaklar arasındaki ayrılığın en iyi örneklerindedir. Çünkü Aişe, küçüklüğünden bu yana İslâm ile haşır neşir olmuş, Kur'ân eğitimini almış birisi olduğu için, haklı olduğunu bildiği bu konuda cesurca bir cevap vermiştir. Annesinin yaklaşımında ise, her ne kadar Müslüman olmuşsa da ister istemez hayatının yarısını cahiliye döneminde geçirdiği için, o dönemdeki liderlere yapılan mutlak itaatin izlerinin hala görüldüğünü söyleyebiliriz" (Bkz. Aksu, "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme", *CÜİFD*, VIII/1, 7). Benzer yorumlar tefsir kaynaklarında da geçmektedir. Fakat nasıl böyle bir yorum yapılabildiğine şaşmamak mümkün değildir. Annesi Hz. Aişe'ye kalk Rasûlullah'a teşekkür et (hamd) demekle, Hz. Aişe ise bir ayı geçkin süredir destek göremediği kocasına, ayetlerle birlikte eline geçen büyük koca güvenerek naz yapmaktadır. Olay bundan ibarettir. Fakat bu olay kaynaklarda görüldüğü gibi, Fâtiha tefsiri şekline sokulmuştur.

³⁶² Vâkidî, II, 433-434; Taberî, *Târîh*, III, 616; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 277; Makrîzî, I, 215; Kocaer, s. 738, Hadis no: 1834.

³⁶³ Köksal, XII, 82.

Bu sırada Nûr sûresinin ilgili ayetleri nazil olmuştu.³⁶⁴ Hz. Peygamber derhal sevinçle insanların arasına çıktı. Minbere çıkıp Allah'a layık olduğu şekilde şükretti ve Hz. Aişe'nin masumluğunu müjdeleyen ayetleri okudu.³⁶⁵

Hz. Aişe ve Safvân b. Mu'attal'ın masumiyetini ortaya koyan ayetlerin nazil olmasından sonra bu iftirayı yayanlara kazf cezası uygulandı. Bazı kaynaklarda kazf cezasının³⁶⁶ Abdullah b. 'Ubey, Mistah b. Usâse ve Hassân b. Sâbit'e uygulandığı belirtilmektedir.³⁶⁷ Bazılarında Mistah b. Usâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bt. Cahş'ın isimleri verilir.³⁶⁸ Bazılarında ise Abdullah b. 'Ubey, Mistah b. Usâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bt. Cahş'a kazf cezasının uygulandığı kaydedilir.³⁶⁹ Hz. Aişe'ye atfedilen başka bir rivayette Abdullah b. Ubey'e iki kere kazf cezası vurulduğu bildirilmektedir.³⁷⁰ İbnu'l-Esîr, Hassân b. Sâbit'e kazf cezasının tatbik edilmediğini iddia etmektedir.³⁷¹ Bize göre kendilerine kazf cezası uygulananlar Mistah b. Usâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bt. Cahş'tır. Vâkidî Abdullah b. 'Ubey'e kazf cezasının vurulmadığını belirten bir rivayetten sonra: "Bizce doğru olan da budur." der.³⁷² Vâkidî'nin tespiti bize göre de doğru olmalıdır. Çünkü iki sebepten Abdullah b. Ubey'e kazf cezası vurulmaması gerekiyordu. İlki kazf, ancak itirafla veya bir delille sabit olur. O ise iftira ettiğini itiraf etmedi. Ayrıca hiç kimse onun iftirada bulunduğu dair şahitlik etmedi. Abdullah b. Ubey bunları açıkça konuşmayacak kadar zeki bir insandı. O kendi gibi münafıklar arasında bu tür konuşmaları yapmıştı.³⁷³ İkincisi kavmi içinde güçlü bir konuma sahip olan Abdullah b. Ubey'e kazf cezası vurulması durumunda bu karışıklıklara sebep olabilirdi.³⁷⁴

³⁶⁴ Nûr 24/11-20. Bu ayetler Hz. Aişe'ye atılan iftira üzerine indirilmiştir (Bkz. Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîl Âyi'l-Kur'ân*, çev. Kerim Aytekin-Hasan Karakaya, İstanbul 1996, VI, 116).

³⁶⁵ Vâkidî, II, 434; İbn Hişâm, III, 330; Taberî, *Târîh*, III, 616.

³⁶⁶ Sözlükte "herhangi bir şeyi atmak" anlamına gelen kazf fıkıhta haddi gerektiren belirli suçlardan birinin adı olup "muhsan olan bir kimseye zina ithamında bulunmak veya nesebini reddetmek" şeklinde tanımlanır (Bkz. Hamza Aktan, "Kazf", *DİA*, XXV, 148). *Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup sonra (bunu isbat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar. Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Allah, çok bağışlayıcı ve merhametlidir* (Nûr 24/4-5). Ayette açıkça belirtildiği gibi zina iftirası atan kimseler bunu ispatlayamadıkları takdirde kendilerine 80 değnek vurulacaktır. Bazı kaynaklarda bu ayetlerin Hz. Aişe'ye atılan iftira üzerine indirilmiş olduğu belirtilmektedir (Bkz. Taberî, *Tefsîr*, VI, 132).

³⁶⁷ Vâkidî, II, 434; Ya'kûbî, II, 35.

³⁶⁸ İbn Hişâm, III, 330; Belâzurî, *Ensâb*, I, 343; Taberî, *Târîh*, III, 616; Beyhakî, IV, 74; İbn Kayyım el-Cevziyye, III, 302; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 277-278.

³⁶⁹ Mehmed Vehbi, *Hulâsatu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, İstanbul 1979, IX-X, 3695.

³⁷⁰ Köksal, XII, 84.

³⁷¹ Hüseyin Elmalı, "Hassân b. Sâbit", *DİA*, XVI, 400.

³⁷² Vâkidî, II, 434.

³⁷³ İbn Kayyım el-Cevziyye, III, 302; Seyyid Kutub, *Fîzilâli'l-Kur'ân*, çev. M. Emin Saraç-Bekir Karlığa-İ. Hakkı Şengüler, İstanbul ts, X, 402; Süleyman Ateş, *Kur'ân-ı Kerim'in Öz Tefsiri*, İstanbul 1995, IV, 204-205; Butî, s. 303; Lings, s. 341; Ebû Zehra, III, 308.

³⁷⁴ İbn Kayyım el-Cevziyye, III, 302; Süleyman Ateş, IV, 204-205.

İbn İshâk'tan aktarılan bir rivayete göre Müslümanlardan biri Hassân ve arkadaşlarına uygulanan kazf cezasıyla ilgili bir şiir söylemiştir. Bu şiirde Hassân, Hamne ve Mistah'ın yaptıkları bu çirkin iftiradan ve Rasûlullah'a verdikleri sıkıntılardan ötürü Allah'ın gazabını üzerlerine çektikleri ve böyle bir cezayı hak ettikleri vurgulanmıştır.³⁷⁵

Ayetlerin inmesinden sonra Hz. Peygamber bir müddet beklemiş daha sonra Sa'd b. Mu'âz ve kabilesinden bir grubu yanına alarak, Sa'd b. 'Ubâde'nin yanına götürmüştü. Orada bir müddet misafir oldular ve Sa'd b. 'Ubâde'nin ikram ettiği yemeği yediler. Hz. Peygamber yine bir müddet bekledikten sonra Sa'd b. 'Ubâde ve kabilesinden bazı kimseleri alarak Sa'd b. Mu'az'ın evine götürdü. Orada da bir müddet misafir oldular ve Sa'd b. Mu'az'ın ikram ettiği yemeği yediler.³⁷⁶ Vâkidî Hz. Peygamber'in bunu aralarında meydana gelen husumete bir son vermek için yaptığını ifade eder.³⁷⁷ Geçen bölümlerde ayrıntılı bir şekilde izah ettiğimiz gibi Sa'd b. Mu'az Benî Mustalik gazvesinde bulunmamıştı. Çünkü kendisi 5/627 yılında yapılan Hendek gazvesinde aldığı bir ok yarasıyla şehit olmuştu.

IV. Kur'ân'da İfk Olayı

Hz. Aişe'nin masumiyetini ortaya çıkaran ayetler Nûr sûresinin 11-20. ayetleridir.³⁷⁸ Kur'ân'da İfk olayının özellikle psikolojik ve sosyolojik sebepleri üzerinde durulur. Tarihi rivayetlerde gözden kaçan birçok noktayı Kur'ân ortaya koymuştur.

İfk olayı denilince akla sadece dört isim gelmektedir. Bu kişiler Abdullah b. Ubey, Mistah b. Usâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bt. Cahş'tır. Fakat Kur'ân'da İfk olayını ortaya atan grup hakkında 'Usbe³⁷⁹ tabiri kullanılmakta olup bu tabirin on ile kırk kişi arasındaki bir topluluk hakkında kullanılması yaygındır.³⁸⁰ Bazı kaynaklarda bu olaya karışanların

³⁷⁵ İbn Hişâm, III, 336; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 278.

³⁷⁶ Vâkidî, II, 435; Makrîzî, I, 216.

³⁷⁷ Vâkidî, II, 435.

³⁷⁸ *(Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşılık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır. Bu iftirayı işittiğinizde, erkek ve kadın mü'minlerin, kendi vicdanları ile hüsni zanda bulunup da: "Bu apaçık bir iftiradır." demeleri gerekmez miydi? Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getiremediler; öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendisidirler. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi. Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç) tür. Onu duyduğunuzda: "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu çok büyük bir iftiradır." demeli değil miydiniz? Eğer inanmış insanlarsanız, Allah bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi şakındırıp uyarır. Allah ayetleri size açıklıyor. Allah, (işin iç yüzünü) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir. İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı! (haliniz nice olurdu?)*

³⁷⁹ Nûr 24/11.

³⁸⁰ Zuhaylî, IX, 413-414.

çoğunluğu Hazrec'den on sekizi aşkın kişi olduğu rivayet edilir.³⁸¹ Ayrıca ayetlerde bunun bir kötülük değil aksine bir hayır olduğu belirtilmektedir. Gerçekten çok büyük sıkıntılar çekmelerine rağmen gelen bu vahiyle birlikte bütün Müslümanlar ve özellikle Hz. Aişe çok rahatlamıştı. Hz. Aişe kendisi hakkında inen bu ayetlerle her zaman kıvanç duymuştur.³⁸² Selighsohn, İfk olayının Hz. Aişe'yi Hz. Peygamber'in gözünden düşürdüğünü söyler. Bu yazara göre Hz. Peygamber, Hz. Aişe'nin masumiyetini ortaya koyan ayetleri kendi uydurmuştu. Fakat Hz. Peygamber'in kafasında bazı şüpheler kaldığını bu sebeple daha sonraki seferlerde Hz. Aişe'yi yanına almadığını ifade etmiştir.³⁸³

Bu yazarın yorumunun isabetli olmadığını göstermek için şu rivayet yeterlidir. 8/629 yılında 'Amr b. 'Âs kumandasında gönderilen Zâtu's-Selâsil seriyyesinin dönüşünde 'Amr b. 'Âs ilk Müslümanlardan bir çoğunun başına komutan olarak getirilmiş olmanın gururuyla Hz. Peygamber'in nazarında çok kıymetli biri olduğunu düşünmüştü. Bu sebeple insanlar içinde en sevdiği kişinin kim olduğunu sormuş, Hz. Peygamber de Aişe diye cevap vermişti. Bunun üzerine erkeklerden en sevdiği kişinin kim olduğunu sormuş Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in de aralarında bulunduğu birçok isim saymıştı. 'Amr b. 'Âs sıranın kendisine gelmeyeceğinden korkarak sormaya devam etmekten vazgeçmişti.³⁸⁴ Bu rivayet Hz. Peygamber'in nazarında Hz. Aişe'nin ne kadar değerli olduğunu İfk olayının onun kıymetinden hiçbir şey eksiltmediğini göstermek için yeterlidir. Nitekim Caetani bu olaydan sonra Hz. Peygamber'in yanında Hz. Aişe'nin kıymetinin daha da arttığını söyler.³⁸⁵

İfk'le ilgili ayetlerde elebaşılık yapan kimseye büyük bir azabın dokunacağı bildirilmektedir. Kaynaklarda bu elebaşının kim olduğu hususunda ihtilaf vardır. Ayette geçen elebaşının Hassân b. Sâbit olduğunu söyleyenler olmuştur.³⁸⁶ Ayette belirtilen büyük azabın ise Hassân b. Sâbit'in kör olması olduğu bildirilmiştir.³⁸⁷ İbn Kesîr bu görüşün yanlış olduğunu çünkü Hassân'ın faziletleri ve menkıbeleri çok olan bir sahabe olduğunu bildirir.³⁸⁸ Bize göre de Hz. Peygamber'in, hakkında: "Hassân, mü'minler ve münafıklar arasında bir perdedir. O münafıkları sevmez, mü'minlere de buğzetmez."³⁸⁹ dediği bir kişinin böyle büyük bir azap tehdidinin muhatabı olması mümkün değildir. Ya'kûbî ise günahın büyüğünü

³⁸¹ Aksu, "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme", *CÜİFD*, VIII/1, 16.

³⁸² Asımgil, s. 274.

³⁸³ Selighsohn, "Aişe", *İA*, I, 229.

³⁸⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 461-462; Özdemir, s. 111.

³⁸⁵ Caetani, IV, 158.

³⁸⁶ İbn Hişâm, III, 331; Beyhakî, IV, 73; Zehebî, *Târîh*, I, 230; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5803.

³⁸⁷ Beyhakî, IV, 73; Zehebî, *Târîh*, I, 230; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5803; Kocaer, s. 669, Hadis no: 1682.

³⁸⁸ İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5803.

³⁸⁹ Vâkidî, II, 439.

üstlenenin Hamne bt. Cahş olduğunu bildirir.³⁹⁰ Taberî ise bu kişilerin Abdullah b. Ubey, Mistah ve Hamne bt. Cahş olduğunu kaydeder.³⁹¹ Fakat Abdullah b. Ubey haricindeki kişiler samimi birer Müslüman'dı. Bu kişilerin bu olayda yer almalarının sebebini ayrı bir başlık altında ileride inceleyeceğiz. Genel olarak kabul edilen görüşe göre bu kişi Abdullah b. Ubey'di. Geçen bölümlerde Abdullah b. Ubey'in su yüzünden çıkan kavgayı büyütmeye çalıştığını görmüştük. Kendisi hakkında inen ayetlerle Abdullah büyük bir itibar kaybı yaşamıştı. Bu sebeple dikkatlerin başka bir yöne çekilmesi onun için büyük bir rahatlama vesilesi olacaktı. Bu sebeple olayın elebaşılığını o üstlenmişti. Nitekim İbn Hişâm bu kişinin Abdullah b. Ubey olduğunu İbn İshâk'ın kesin bir şekilde zikrettiğini beyan eder.³⁹² Ayrıca Emevî halifelerinden Hişâm b. 'Abdumelik'in günahın büyüğünü üstlenen kişinin Hz. Ali olduğunu iddia ettiğini kaynaklar haber vermektedir. Fakat Zührî (ö. 124/742) bu kişinin Abdullah b. Ubey olduğunu kesin bir şekilde kendisine bildirmiştir.³⁹³

Nûr sûresinin on ikinci ayetinin ise Ebu Eyyûb Hâlid b. Zeyd hakkında nazil olduğu bildirilir. Buna göre, ayetlerin inmesinden evvel Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hanımı Ebû Eyyûb'e: "Aişe hakkında söylenen sözleri işitmiyor musun?" demiş. Bunun üzerine Ebû Eyyûb el-Ensârî: "Duyuyorum. Fakat bunlar yalandır. Ya Ümmü Eyyûb! Sen böyle bir şey yapar mısın?" diye sormuş. Ümmü Eyyûb'un: "Vallahi! Yapmam." demesi üzerine o: "Aişe senden daha hayırlıdır." şeklinde mukabelede bulunmuştur.³⁹⁴

Bu ayetin muhatabının Ubey b. Ka'b olduğunu söyleyenler de olmuştur.³⁹⁵ Konuyla ilgili rivayette, Ubey b. Ka'b'ın karısı Ümmü Tufeyl, Ubey b. Ka'b'a Hz. Aişe için söylenenler hakkında ne düşündüğünü sormuş, Ubey b. Ka'b Ümmü Tufeyl'e: "Sen olsan böyle bir şeyi yapar mısın?" diye sormuş, Ümmü Tufeyl: "Bundan Allah'a sığınırım." şeklinde cevap verince Ubey b. Ka'b: "Vallahi! Aişe senden daha hayırlıdır." şeklinde mukabelede bulunmuştur.³⁹⁶

Ayetlerde İslâm'ın çok güzel bir prensibine de atıfta bulunulmuştur. Kişi suçu ispatlanıncaya kadar suçsuz hükmündedir. Kur'ân her hususta olduğu gibi burada da güzel bir prensip ortaya koymuş, böyle bir iddiayı savunanların dört şahit getirmeleri gerektiğini bildirmiştir. Zaten meydana gelen olay, şüphe celp edecek bir olay değildir. Zira mü'minlerin

³⁹⁰ Ya'kûbî, II, 35.

³⁹¹ Taberî, *Târîh*, III, 614.

³⁹² İbn Hişâm, III, 331; Belâzurî, *Ensâb*, I, 343; Taberî, *Tefsîr*, VI, 122; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5792; Mehmed Vehbi, IX-X, 3695; Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'ân'ı Kerîm'in Meâl-i Âlîsi ve Tefsîri*, İstanbul 1985, V, 2330.

³⁹³ Beyhakî, IV, 72-73; Talat Koçyiğit, "Zührî", *İA*, XIII, 646; Josef Horovitz, *İslâmi Tarihçiliğin Doğuşu*, çev. Ramazan Altınay-Ramazan Özmen, Ankara 2002, s. 60-61.

³⁹⁴ Vâkidî, II, 434; İbn Hişâm, III, 330-331; Taberî, *Târîh*, III, 617; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5804-5805; Seyyid Kutub, X, 402; Meryem Canan Ceylan, *Entelektüel ve Siyasi Bir Kişilik Olarak Hz. Aişe*, İstanbul 2005, s. 75.

³⁹⁵ Vâkidî, II, 434; İbn Hişâm, III, 330-331.

³⁹⁶ Vâkidî, II, 434-435.

annesi Hz. Aişe, Safvân b. Mu‘attal’ın biniti üzerinde öğle vakti, bütün ordunun gözleri önünde, Hz. Peygamber aralarında iken gelmiştir. Şayet itham edildikleri kötülüğü yapmış olsalardı herkesin gözü önünde gelmezler gizlice gelirlirdi.³⁹⁷

Nûr sûresi on dördüncü ayette Allah’ın merhameti olmasaydı, bu iftiradan dolayı iftiracılar büyük bir azabın dokunacağı bildirilmektedir. Taberî: “Ayette işaret edilen ve tövbeleri kabul edilerek Allah’ın merhametine nail olanlar arasında Hassân b. Sâbit, Mistah b. Usâse, Hamne bt. Cahş gibi Müslümanlar ve Abdullah b. ‘Ubey gibi münafıklar girmemişlerdir.” demektedir.³⁹⁸ İbn Kesîr ise ayette kastedilen ve tövbeleri kabul edilenlerin Hassân b. Sâbit, Mistah b. Usâse ve Hamne bt. Cahş gibi Müslümanlar olduğunu belirtir. Abdullah b. Ubey ve onun gibilerin ise bu gruba dâhil olmadığını bildirir.³⁹⁹

Nûr sûresi on beşinci ayette ise iftiracıların bu olayı önemsiz görerek boş lafa daldıkları bildirilmektedir. Bize göre olaya Müslümanlar arasından ismi karışanların en büyük yanlıgılarını bu ayet ortaya koymaktadır. Bazı Müslümanlar Hz. Aişe hakkındaki dedikoduları önemsiz bir gıybet konusu gibi görerek, çeşitli meclislerde dile getiriyorlardı. Kaynaklarda bir atıf bulunmamakla beraber bize göre bu olayın yayılmasında Hz. Aişe’nin hastalığı da etkili olmuştu. Yukarıda geçtiği gibi Hz. Aişe Medine’ye iner inmez ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Bunun üzerine büyük ihtimalle iftiracıardan bazıları: “Gördünüz mü? Rasûlullah’a ihanet etti. Bu sebeple ağır bir hastalığa yakalandı.” gibi cümleler kullanmaktaydı. Münafıklar olayı bilinçli bir şekilde organize ediyordu. Bu olay sayesinde Hz. Peygamber’in ve Müslümanların ne kadar büyük bir sıkıntıya maruz kalacaklarını biliyorlardı. Saf mizaçlı bazı Müslümanlar ise bu olaydan Hz. Peygamber’in ve İslâm toplumunun ne derece büyük bir yara alacağını hesaba katmıyorlardı. Nitekim bu bir aylık süre Hz. Peygamber’in elini kolunu bağlamış ve hiçbir icraat yapılamamıştır.

Hz. Aişe’nin masumiyetini ortaya koyan ayetler indikten sonra Hz. Ebû Bekir, ihtiyaç sahibi olan akrabası Mistah’a, Hz. Aişe’ye iftira edenler arasında olduğu için yardım etmemek için yemin etti. Fakat bu hususla ilgili: “*İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler, bağışlasınlar; feragat göstereyin. Allah’ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız?*”

³⁹⁷ İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5805.

³⁹⁸ Taberî, *Tefsîr*, VI, 126.

³⁹⁹ İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5806.

Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.”⁴⁰⁰ ayeti inince bu yemininden vazgeçmiştir.⁴⁰¹ Bununla birlikte Hz. Ebû Bekir’in, Mistah’ı hicveden bir şiir söylediği rivayet edilmiştir.⁴⁰²

Abdullah b. Abbas’ın, Hz. Aişe ile ilgili ayetleri tefsir ederken şöyle söylediği rivayet edilir: “Allah Hz. Yusuf’u Züleyha’nın ehlinden bir şahitle, Hz. Musa’yı Yahudilerin sözlerinden bir taşla, Hz. Meryem’i oğlunun beşikte konuşmasıyla, Hz. Aişe’yi ise Kur’ân ile haklarında söylenenlerden beri etmiştir. Allah bunu muhakkak Rasûlullah’ın mertebesinin yüceliğini ortaya çıkarmak için yapmıştır.”⁴⁰³

Zemahşerî de (ö. 538/1144) Hz. Aişe hakkında inen ayetlerle ilgili şöyle demiştir: “Eğer Kur’ân’ı incelesen ve orada asilere vaat edilen cezaları araştırırsan, Yüce Allah’ın Hz. Aişe’ye yapılan iftiraya öfkelenmediği kadar hiçbir şeye öfkelenmediğini görürsün.”⁴⁰⁴

V. İfk Olayına İsmi Karışanlar

Yukarıda da belirttiğimiz gibi İfk olayına ismi karışanlar çoğunluğunu münafıkların oluşturduğu bir topluluktur. Fakat dört kişinin ismi bu olayda öne çıkmaktadır. Bunlar Abdullah b. ‘Ubey, Mistah b. Usâse, Hassân b. Sâbit ve Hamne bt. Cahş’tır.

Bu olayın elebaşılığını yürüten Abdullah b. Ubey’in niçin böyle bir faaliyete giriştiği bellidir. Geçen bölümlerde yer yer belirttiğimiz gibi Abdullah b. Ubey, Hz. Peygamber Medine’ye gelmeden önce Medine’nin kralı olmak üzereydi. Hz. Peygamber’in Medine’ye gelmesiyle birlikte onun bu hayalleri suya düşmüştü. Bunun tek sorumlusunun Hz. Peygamber olduğunu düşünen Abdullah b. Ubey, Müslüman olmuş görünmesine rağmen içten içe her zaman Hz. Peygamber’e kin besliyordu ve bu kinini her fırsatta ortaya döküyordu. İşte İfk olayı ona böyle bir fırsatı vermişti.

Hassân b. Sâbit’in ise niçin bu olayda Hz. Aişe’nin aleyhine konuştuğu kaynaklarda zikredilmemektedir. Çağdaş siyer yazarlarından bazıları Hassân ile Safvân’ın aralarının açık olduğunu Hassân’ın iftiracılarla birlikte hareket etmesinin sebebinin bu dargınlık olduğunu belirtirler.⁴⁰⁵ Fakat ilk dönem kaynaklarında böyle bir bilgi yer almadığı için kesin bir şey söylemek güçtür. Durum ne olursa olsun Hassân b. Sâbit daha sonra yaptıklarına pişman olmuş ve Hz. Aişe’yi öven şiirler söylemiştir. Ayrıca bu şiirlerinde kendisinin böyle bir şeyi

⁴⁰⁰ Nûr 24/22.

⁴⁰¹ İbn Hişâm, III, 331; Taberî, *Târîh*, III, 617-618; Beyhakî, IV, 71; Mehmed Vehbi, IX-X, 3705-3706; Zuhaylî, IX, 420; Kocaer, s. 738, Hadis no: 1834.

⁴⁰² Rûdânî, VIII, 28-30, Hadis no: 7110.

⁴⁰³ Mehmed Vehbi, IX-X, 3709; Köksal, XII, 85-86; Suruç, II, 235-236.

⁴⁰⁴ Zerkeşî, s. 170.

⁴⁰⁵ Algül, I, 426; *DGBİT*, I, 485.

söylemediğini sadece bazı kovucuların bunu kendisine atfettiklerini iddia eder.⁴⁰⁶ Hz. Aişe, Hassân b. Sâbit'ten hep iyilikle bahsedirdi. Bir gün 'Urve b. Zubeyr'in, Hassân'a küfrettiğini işitince: "Ey oğulcuğum! Ona küfretme. Çünkü o: 'Benim, babamın ve babamın babasının namusu, Muhammed ve ailesi için bir kalkandır.' diyordu."⁴⁰⁷

Bazı rivayetlerde ise Hz. Aişe'nin az da olsa Hassân'a kırgın olduğu belirtilir. Bir rivayette Müslüman bir kadının Hz. Aişe'nin yanında Hassân b. Sâbit'in kızını övdüğünü, Hz. Aişe'nin ise: "Fakat babası..." şeklinde üstü kapalı bir şekilde Hassân'a kızdığını belirtir.⁴⁰⁸ Benzer bir rivayette ise Hassân b. Sâbit'in Hz. Aişe'yi bir şiirle övdüğü, fakat Hz. Aişe'nin: "Sen böyle değilsin." dediği rivayet edilmektedir. Hadisi rivayet eden Mesrûk, Hz. Aişe'ye: "Niçin bu adamı evine sokuyorsun?" dediğinde Hz. Aişe: "O, Rasûlullah'ı savunurdu." şeklinde karşılık vermiştir.⁴⁰⁹

Mistah'ın bu iftira olayına karışmasının sebebi de ilk dönem kaynaklarında belirtilmemektedir. Çağdaş siyer yazarlarından bazıları Hz. Ebû Bekir'in yardımcılarıyla hayatını devam ettiren Mistah'ın bir kişilik zafiyeti olabileceğini, Hz. Ebû Bekir'e duyduğu haset sebebiyle böyle bir şey yapmış olabileceğini ifade ederler.⁴¹⁰

Mistah ilerleyen yaşlarında gözlerini kaybetmiştir. Bazıları bunu attığı iftiradan dolayı dünyadayken uğradığı bir musibet olarak değerlendirmişlerdir.⁴¹¹

Hamne bt. Cahş ise, Hz. Zeyneb'in kız kardeşidir. Rasûlullah'ın yanında kız kardeşi Hz. Zeyneb'in konumunu yüceltmek için bu dedikoduların yayılmasında aracı olmuştur.⁴¹² Fakat Hamne kendisi için uğraştığı kız kardeşinden destek görememiş, Hz. Zeyneb Hz. Aişe hakkında olumsuz hiçbir şey söylememiştir.⁴¹³

Hz. Peygamber'in bu iftira olayına karışanlar hakkında şöyle dediği rivayet edilir: "Kıyamet gününde Allah Aişe'ye iftira edenlere, tüm mahşer halkının gözü önünde seksener kamçı vurarak cezalandıracaktır. İçlerinden Muhâcirlerin bağışlanmasını Rabbimizden isteyeceğiz. Bunun için de ey Aişe senden izin isteyeceğiz." Bunu duyunca Aişe şöyle dedi: "Ya Rasûlallah! Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, senin sevincin, bana benim sevincimden daha sevimli ve değerlidir."⁴¹⁴

⁴⁰⁶ Vâkidî, II, 439; İbn Hişâm, III, 334-335; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 279-280; Yazır, V, 563-564; Abdurrahman Özdemir, "Peygamber Şairi Hassân b. Sâbit ve Divanı", *İSTEM*, Konya 2004, IV, 215-216.

⁴⁰⁷ Vâkidî, II, 438; Kocaer, s. 669, Hadis no: 1682.

⁴⁰⁸ İbn Hişâm, III, 335.

⁴⁰⁹ Kocaer, s. 669, Hadis no: 1683.

⁴¹⁰ Algül, I, 426; *DGBİT*, I, 486.

⁴¹¹ Algül, "Mistah b. Üsâse", *DİA*, XXX, 188.

⁴¹² Taberî, *Târîh*, III, 614; Beyhakî, IV, 72.

⁴¹³ Vâkidî, II, 430; Beyhakî, IV, 72; İbn Seyyidinnâs, II, 143; İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5796; Makrîzî, I, 214; Mevdûdî, III, 503; Kocaer, s. 738, Hadis no: 1834.

⁴¹⁴ Rûdânî, VIII, 31-32, Hadis no: 7112.

VI. Safvân b. Mu'attal'ın İfk Olayındaki Tavrı

İfk olayı tamamıyla Hz. Aişe'nin üstüne kurulduğu için Hz. Aişe'yi özel bir bölümle anlatmanın gereği yoktur. Fakat Safvân b. Mu'attal'ın bu olaydaki tavrı önemlidir.

Safvân b. Mu'attal kendisi hakkında böyle bir iftiranın olduğunu duyunca: "Sübhanallah! Vallahi ben, daha hiçbir dışının eteğini kaldırmış değilim." demiştir.⁴¹⁵

Kaynaklarda Safvân b. Mu'attal'ın bu olayda özel olarak Hassân b. Sâbit ile ilgilendiği belirtilir. Hassân hem iftirayı atanlar arasında yer alıyordu; hem de bir şiirinde Safvân b. Mu'attal'a ve kabilesine⁴¹⁶ hakaret etmişti.⁴¹⁷ Hassân b. Sâbit söylediği şiirlerle müşrik oldukları için Kureyş kabilesini, Safvân'ı ve Mudar kabilesini aşağılıyordu.⁴¹⁸

Safvân, beraber Medine'ye geldiği Cu'ayl b. Surâka'ya, Hassân'ı attığı iftiradan dolayı öldürmeyi teklif etti. Cu'ayl bunu reddederek: "Rasûlullah'ın yapmamızı emretmediği bir şeyi yapmam. Sakın sen de böyle bir şey yapma." dedi.⁴¹⁹ Fakat Hassân'a çok kızan, Safvân b. Mu'attal, kabilesinden bazı kimselerle birlikte otururken ona kılıcıyla saldırdı⁴²⁰ ve Hassân'ı başından yaraladı.⁴²¹

Safvân b. Mu'attal, Hassân'a vurduğu anda Ensârdan Sâbit b. Kays b. Şemmâs onu yakaladı ve elini arkasından bağladı. Safvân'ı ite kaka Benî Hârise b. Hazrec bölgesine götürürlerken yolda Abdullah b. Revâha⁴²² onlara rastladı. Yaptıkları bu işten Rasûlullah'ın haberdar olup olmadığını sorduğunda, olmadığını söylediler. Abdullah b. Revâha yapılmaması gereken bir işe cüret ettiklerini, Safvân'ı bırakmalarını söyledi. Akabinde Abdullah b. Revâha onları durumu izah etmeleri için Rasûlullah'a götürdü. Hz. Peygamber'in huzuruna vardıklarında olup bitenleri Rasûlullah'a haber verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Safvân b. Mu'attal'a kızarak bunu niye yaptığını sordu. Safvân, Hassân'ın kendisini sefihlikle hicvettiğini ve kendisine Müslüman olduğu için haset ettiğini söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah, Hassân'a dönerek: "İslâm üzere olan bir kavmi sefihlikle mi itham ediyorsun?" diyerek onu azarladı. Hz. Peygamber, Hassân'dan iyilikle karşılık vermesini istedi. Hassân da: "Ya Rasûlallah! Hakkım senin olsun." diyerek mukabelede bulundu. Hz. Peygamber buna karşılık Hassân'a, Sîrîn isimli bir Kıpti köle ve Ebî Talha tarafından

⁴¹⁵ Köksal, XII, 76; Rûdânî, VIII, 22, Hadis no: 7103; Emile Dermenghem, *Hz. Muhammed ve Risaleti*, çev. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1997, s. 323.

⁴¹⁶ Safvân b. Mu'attal, Mudar kabilesindendi (Bkz. İbn Hişâm, III, 332).

⁴¹⁷ Vâkidî, II, 436; İbn Hişâm, III, 332; Beyhakî, IV, 74.

⁴¹⁸ İbn Hişâm, III, 333; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 278.

⁴¹⁹ Vâkidî, II, 436; Makrîzî, I, 217.

⁴²⁰ Vâkidî, II, 436; İbn Hişâm, III, 333; Taberî, *Târîh*, III, 618; Beyhakî, IV, 75.

⁴²¹ Beyhakî, IV, 75.

⁴²² Bu kişinin 'Umâre b. Hazm olduğu da rivayet edilir (Bkz. Vâkidî, II, 436).

tasadduk edilen bir bahçeyi verdi. Hassân'ın Abdurrahman isimli oğlu, Sîrîn'den dünyaya gelmiştir.⁴²³ Ayrıca Sa'd b. 'Ubâde'nin de, Hassân'a hakkından vazgeçtiği için bir bahçe ve biraz da eşya verdiği rivayet edilmektedir.⁴²⁴

Bazı kaynaklarda Safvân'ın vurduğu darbe sebebiyle Hassân'ın gözlerinin kör olduğu kaydedilir.⁴²⁵ Hassân'ın bu darbe neticesinde bir gözünden ve iki elinden sakatlandığı da rivayet edilir.⁴²⁶ Fakat Hassân'ın kör olmasının veya ellerinin çolak kalmasının bu darbe sebebiyle olmadığını düşünüyoruz. Nitekim Hassân'ın bir elinin, işlevini önemli ölçüde yitirmesi bu olaydan önce meydana gelmişti. Hassân'ın Hz. Peygamber ile birlikte savaşlara katılmayışının sebebi de buydu.⁴²⁷ Gözlerinin kör olması ise Hz. Ömer zamanında olmuştur.⁴²⁸

Daha sonradan Safvân'ın, hasûr⁴²⁹ olduğu anlaşılmıştır. Safvân şehit olarak vefat etmiştir.⁴³⁰ Safvân'ın 19/640 yılında Ermenilerle yapılan savaşlarda⁴³¹ veya Mu'âviye devrinde 58/677 veya 59/678 yılında⁴³² şehit olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır.

VII. İfk Olayı Hakkında Yapılan Değerlendirmeler

Hz. Aişe Kur'ân ile temize çıkarıldığı için Müslümanların büyük bir kısmı İfk olayı hakkında konuşmaya lüzum görmemişlerdir. Fakat yukarıda da kısmen geçtiği gibi müsteşrikler imalı bir şekilde bu olayı İslâm aleyhine kullanmaya çalışmışlardır. İnsaf sahibi olan müsteşrikler ise Hz. Aişe'nin suçsuzluğunu kesin bir şekilde belirtmişlerdir. Örneğin, Sir

⁴²³ İbn Hişâm, III, 333-334; Taberî, *Târîh*, III, 618-619; Beyhakî, IV, 75; İbnu'l-Esîr, II, 199; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IV, 279.

⁴²⁴ Vâkidî, II, 438.

⁴²⁵ Yazır, V, 560.

⁴²⁶ Fayda, "İfk Hadisesi", *DİA*, XXI, 508.

⁴²⁷ Elmalî, "Hassân b. Sâbit", *DİA*, XVI, 400.

⁴²⁸ Elmalî, "Hassân b. Sâbit", *DİA*, XVI, 401.

⁴²⁹ *Zekerîyya mâbedde durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle nida ettiler: "Allah sana, kendisinden gelen bir Kelime'yi (İsa'yi) tasdik edici, efendi, iffetli (hasûr) ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yi müjdeler"* (Âl-i İmran 3/39). Hasûr kelimesi bu ayette Hz. Yahya'nın bir sıfatı olarak kullanılmıştır. el-Hasûr, nefsinin şehvânî şeylerden men eden kimse anlamına gelmektedir (Bkz. Mahmut Çanga, *Kur'ân-ı Kerim Lügati*, İstanbul 2005, s. 146). Fakat ilk dönem İslâm tarihi kaynaklarında kelimenin diğer bir anlamı olan iktidarsızlık söz konusu edilmektedir. Fakat bunun yanlış olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Safvân b. Mu'attal'ın künyesi Ebâ 'Amr'dı ('Amr'ın babası manasına gelir) (Bkz. İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, II, 725; Kuraybî, s. 247). Araplarda adet olduğu üzere kişi, doğan ilk erkek çocuğunun ismiyle künyelenirdi. Nitekim Hz. Peygamber'in künyesi Ebu'l-Kâsım idi. Ayrıca Ebû Dâvûd (ö. 275/889) ve İbn Mace'den (ö. 273/887) aktarılan bir rivayette Safvân'ın hanımının Hz. Peygamber'e gelerek Safvân'ı bazı hususlarda şikayet ettiği belirtilmektedir (Bkz. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Ankara 1993, IX, 284-285, Hadis no: 3300; Afzalur Rahman, *Sîret Ansiklopedisi*, çev. Komisyon, İstanbul 2003, II, 565). Bu durumda Safvân'ın iktidarsız olduğunu belirten rivayetin uydurma olduğunu düşünüyoruz. Ayetler Hz. Aişe'nin masumluğunu ispatlamaya yetmiyormuş gibi bir de bir sahabeye iktidarsızlık iftirasında bulunmaya ne gerek var. Fakat ilginçtir ki bu rivayet, yani Safvân'ın hasûr olduğunu belirten rivayet, hemen hemen her kaynaktan geçmesine rağmen kimse yukarıdaki hadis doğrultusunda bu rivayeti eleştirmemiştir.

⁴³⁰ İbn Hişâm, III, 334; Taberî, *Târîh*, III, 619; İbnu'l-Esîr, II, 199.

⁴³¹ İbn 'Abdilber, *el-İstî'âb*, II, 725; Zehebî, *Târîh*, I, 232.

⁴³² Zuhaylî, IX, 427.

William Muir, kitabında İfk olayını kaydettikten sonra: “Aişe’nin bu hadiseden önceki ve sonraki hayatı, onun masumiyetine katıyetle inanmak ve her şüpheyi bertaraf etmek için kâfidir.” demiştir.⁴³³

Bazı müsteşrikler ise İfk olayını İslâm’a saldırmak için bir fırsat olarak görmüşlerdir. Örneğin, Juynboll: “Aişe hakkında ileri sürülen iddialar ister tamamıyla bir iftira, isterse bir başka sebeple olsun ateş olmayan yerden dumanın tütmeyeceğini makul olarak göstermektedir. Ve hiç kimse bu olayın üzerine bütünüyle sünger çekmeyi başaramamış ve isnad kümelerinde görüleceği üzere, o olayı hafızalarından silememiştir.”⁴³⁴ demek suretiyle dolaylı yoldan Hz. Aişe’nin böyle bir şey yapmış olabileceğini iddia etmektedir. Müsteşriklerin genel tavrı şudur: Kesin yargılardan uzak durarak okuyucunun kafasında olumsuz soru işaretleri bırakmaya çalışmak. Nitekim Watt da nazil olan ayetlerin Hz. Peygamber tarafından uydurulduğunu ima etmektedir. Ona göre Hz. Peygamber, Hz. Aişe’nin aleyhinde somut bir delil olmadığı için ve hamile olmadığı belli olacak kadar beklediği için Hz. Aişe’nin lehinde karar vermiştir.⁴³⁵

İlhan Arsel ise Hz. Peygamber’in Hz. Aişe’ye zaafı olduğunu ondan ayrı durmaya daha fazla dayanmadığını bu sebeple ayetleri uydurup Hz. Aişe ile barıştığını söylemektedir.⁴³⁶

Fakat bu tür yorumlar insafa sığmamaktadır. Hz. Aişe gibi zekiliği dost-düşman herkes tarafından kabul edilen bir bayan, böyle bir günahı işlemiş olsa, gündüz vakti Safvân b. Mu‘attal ile birlikte ordunun içine girer miydi? Sorduğumuz bu soru bile onların suçsuz olduğunu göstermeye kâfidir.

İslâm alimleri, “*Namuslu, kötülüklerden habersiz mü’min kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir.*”⁴³⁷ ayetinden sonra Hz. Aişe’ye söven, ona iftira edenin kâfir olduğunda icmâ’ etmişlerdir. Zira o bu davranışıyla Kur’ân ile inatlaşmaktadır.⁴³⁸

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (ö. 150/767), *el-Vasiyye* isimli eserinde: “Hz. Hatice’den sonra gelmiş geçmiş kadınların en faziletlisi Hz. Aişe validemizdir. O, mü’minlerin annesidir. Zinadan ve Rafizîler’in isnad ettikleri iftiradan beridir. Hz. Aişe’ye zina iftirasında bulunan veled-i zinadır.”⁴³⁹ demiştir. Fakat onun bu sözleri olaya ismi karışan sahabeleri kapsamaz. O

⁴³³ Heykel, s. 351.

⁴³⁴ Gautier Herald A. Juynboll, *Oryantalistik Hadis Araştırmaları*, der. ve çev. Mustafa Ertürk, Ankara 2001, s. 105.

⁴³⁵ Watt, s. 173.

⁴³⁶ İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*, İstanbul 1991, s. 283.

⁴³⁷ Nûr 24/23.

⁴³⁸ İbn Kesîr, *Tefsîr*, XI, 5812.

⁴³⁹ Aliyyu’l-Kârî, *Fıkh-ı Ekber Şerhi*, çev. Yunus Vehbi Yavuz, İstanbul 1992, s. 209.

Hız. Aişe'nin masumiyetine dair ayetler indiği halde inat edip Hız. Aişe'nin suçsuzluğuna inanmayanlara bu sözleri sarf etmiştir. Burada kıymetli bir bilgiyi de bize vermektedir. Hız. Aişe'ye zina isnad edenlerin aşırı Şii bir grup olan Rafiziler olduğunu belirtmektedir.

Hız. Aişe'nin bizzat ilahi beyanla aklanması onun aleyhinde Müslümanların söz söylemesine olanak bırakmamıştır. Bu sebeple ılımlı Şiiler Hız. Aişe'nin masumiyetini sorgulamamışlardır. Fakat siyasi sebeplerle Hız. Aişe'yi eleştiren bazı Şii grupları rivayeti değiştirmek suretiyle Hız. Aişe'ye farklı bir yönden iftiraya devam etmişlerdir. Şii tefsirlerinde geçen bu rivayete göre Hız. Peygamber'in oğlu İbrahim öldüğü zaman Rasûlullah çok üzölmüştü. Hız. Aişe ise Hız. Peygamber'e: "Niçin üzölüyorsun? O Cüreyc'in oğludur." diyerek Hız. Mâriye'ye iftira etmiş, bunun akabinde Nûr sûresinin ilgili ayetleri indirilmiştir.⁴⁴⁰

İlimli Şiiler'in Hız. Aişe'ye gösterdikleri saygıyı göstermesi açısından şu iki rivayet ilginçtir. Safevî Devleti hükümdarlarından II. İsmail, halifesi olan, Bulgar halifeyi Hız. Aişe'ye lanet etmeyi caiz gördüğü gerekçesiyle azletmiş ve bu kişi koruculardan da dayak yiyerek üç ay yatakta yatmak zorunda kalmıştı.⁴⁴¹

Halebî'den aktarılan bir rivayette ise şöyle denmektedir: Hasan b. Yezid er-Râî, Taberistan'ın büyüklerinden biriydi. Her sene Bağdat'a sahabe çocuklarına dağıtmak üzere 10.000 dinar götürürdü. Bir gün yanına Şii taraftarlarından bir kişi geldi ve Hız. Aişe hakkında kötü sözler söyleyerek onu hoş olmayan şeylerle zikretti. Bunun üzerine Hasan b. Yezid, hizmetçisine adamı öldürmesini söyledi. Şiiler Hasan b. Yezid'e, adam kendi taraftarlarından olduğu için hücum etmeye kalkıştılar. O da: "Bu adam Hız. Peygamber'e tan etmiştir. Kur'ân'da: '*Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır.*' buyrulmaktadır."⁴⁴² Eğer Aişe kötü olup, Hız. Peygamber onu nikâhladıysa, o halde Hız. Peygamber'in de kötü olması gerekir. Oysa o, tertemizdir. Hız. Aişe de tertemizdir. Üstelik onun temizliği vahiyle tescil edilmiştir." diyerek onları dinlemedi. Hizmetçisine dönerek adamı öldürmesini emretti; o da bu emri yerine getirdi.⁴⁴³

⁴⁴⁰ Fayda, "İfk Hadisesi", *DİA*, XXI, 508-509.

⁴⁴¹ Kara, "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", *AÜİFD*, XV, 381-382

⁴⁴² Nûr 24/26.

⁴⁴³ Kara, "İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar", *AÜİFD*, XV, 380-381.

SONUÇ

İlk dönem İslâm tarihi kaynaklarına dayanarak yapmış olduğumuz çalışmamızda şu sonuçlara ulaştığımızı belirtebiliriz.

Akrabalık bağlarıyla Huzâa'ya, müttefiklik bağlarıyla da Ehâbîş'e bağlı olan Benî Mustalik kabilesi Mekke yolu üzerinde bulunması sebebiyle çok stratejik bir öneme sahipti. Bu kabile İslâm'ın ilk dönemlerinde Müslümanlar aleyhine toplanan gruplara iştirak ederek İslâm'ın yayılması önünde bir engel teşkil ediyordu.

Yaptığımız araştırmalar neticesinde tarihi ihtilafı olan bu gazvenin Şaban 6/Aralık 627 tarihinde gerçekleştirildiği sonucuna ulaştık. Ayrıca kaynaklarda bu gazvenin düzenlenme sebebi Benî Mustalik kabilesinin Medine'ye saldırmak amacıyla bir ordu hazırlaması olarak gösterilmektedir. Fakat biz bu kabileyeye karşı düzenlenen gazvenin asıl sebebinin, Uhud ve Hendek gazvelerinde Kureyşliler ile ittifak yapan bu kabilenin cezalandırılması amacıyla yapıldığı sonucuna ulaştık. Hz. Peygamber'in bu gazveyi tertip etmesindeki diğer bir amaç ise Mekke yolu üzerinde bulunan bu kabileyi bertaraf ederek Mekke'ye Müslümanların nüfuz edebilmesini sağlamaktı. Nitekim bu gazvenin hemen akabinde Müslümanların Mekke'ye umre niyetiyle hareket etmesi bu görüşümüzü desteklemektedir.

İslâm ordusu bu kabileyi kendi bölgelerinde gafil avlayarak hedefine ulaşmıştı. Bu gazve neticesinde yüklü miktarda ganimet ve esir alındı. Esirler arasında kabile reisinin kızı olan Hz. Cuveyriye de bulunuyordu. Hz. Peygamber, Hz. Cuveyriye ile kurtuluş fidyesini ödeyerek evlenmiş, bunun akabinde İslâm düşmanı bir kabile birden Hz. Peygamber'in akrabaları oluvermişti. Bu evlilik neticesinde Müslümanlardan bazıları Hz. Peygamber'in akrabaları olduğu için ellerindeki esirleri serbest bırakmışlardı. Bazı Müslümanlar ise fidye karşılığında ellerindeki esirleri serbest bıraktılar. Bu dostça muamelenin akabinde bu kabile arasında İslâm hızla yayılmaya başladı. Bu sayede Kureyş'in müttefiklerinden biri İslâm saflarına dâhil oldu.

Bu gazve esnasında münafıklar Müslümanlara büyük sıkıntılar vermişlerdir. İlk olarak su sebebiyle çıkan bir kavgayı büyütme çabışmışlardı. Fakat Hz. Peygamber'in yerinde müdahalesi olayın büyümesini engellemişti. İnen ayetlerle birlikte münafıkların reisi, büyük bir darbe almış ve tüm itibarını kaybetmişti. Münafıkların bu gazve esnasındaki ikinci önemli teşebbüsleri ise Hz. Aişe'ye atılan iftiraydı. Bu olay başta Hz. Peygamber ve Hz. Aişe olmak üzere bütün Müslümanların sıkıntılı bir dönem geçirmesine neden oldu. Bir ay boyunca İslâm'ı tebliğ faaliyetleri sekteye uğramış, İslâm toplumu kabile asabiyeti sebebiyle

neredeysi dağılma noktasına gelmişti. Fakat Hz. Aişe'nin masumluğunu ortaya koyan ayetlerle birlikte bu sıkıntı da ortadan kalkmıştı. "Beni öldürmeyen şey daha da güçlendirir." sözünü doğru çıkarırcasına bu olay Müslümanlar için büyük bir kazanç olmuştu. Münafıkların reisi Abdullah b. Ubey büyük bir prestij kaybına uğramıştı. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu olaydan sonra ciddi hiçbir eylemde bulunamamıştı.

Sonuç olarak bu gazve küçük bir askeri harekât olmasına rağmen içinde meydana gelen olaylar neticesinde çok önemli bir hale gelmiştir. Büyük sıkıntılar çekilmesine rağmen bu gazveden sonra düşman bir kabile İslâm'a ısıdırılmış, münafıkların reisi tüm itibarını kaybetmiş, İslâm ahkamı ile ilgili yeni hükümler devreye girmiş, alınan ganimet ve zafer neticesinde İslâm ve Müslümanlar daha da güçlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Abbasî, S. M. Madni, *Hz. Peygamber'in Aile Hayatı*, çev. Ali Zengin, İstanbul 2000.
- Abbott, Nabia, *Hz. Muhammed'in Sevgili Eşi Ayşe*, çev. Tuba Asrak Hasdemir, Ankara 1999.
- 'Advânî, 'Abdulvehhâb Muhammed Ali, "el-Gazavâtu'n-Nebeviyye Senevâtuhe'l-Hicriyye ve Suhûruhe'l-Kameriyye", *el-Mevrid*, IX/IV, Bağdat 1980.
- Afzalur Rahman, *Sîret Ansiklopedisi*, çev. Komisyon, II, İstanbul 2003.
- Ağırman, Mustafa, *Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992.
- Ahmed Cevdet Paşa (1312/1895), *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, I, İstanbul ts.
- Aksu, Ali, "İfk Olayı Üzerine Bir Değerlendirme", *CÜİFD*, VIII/I, Sivas 2004.
- Aktan, Hamza, "Kazf", *DİA*, XXV.
- Albayrak, Sadık, *Rahmet ve Savaş Peygamberi*, İstanbul 1983.
- Algül, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, I, İstanbul 1997.
- , "Gazve", *DİA*, XIII.
- , "Mistah b. Üsâse", *DİA*, XXX.
- Aliyyu'l-Kârî (1014/1605), *Fıkh-ı Ekber Şerhi*, çev. Yunus Vehbi Yavuz, İstanbul 1992.
- Apaydın, Mehmet, *Resûlullah'ın Günlüğü*, İstanbul 1995.
- Arsel, İlhan, *Şeriat ve Kadın*, İstanbul 1991.
- Asımgil, Sevim, *Resul'ün Hümeyrası Hz. Aişe*, İstanbul 1997.
- Aşikkutlu, Emin, "Berîre", *DİA*, V.
- Atar, Fahrettin, "Azil", *DİA*, IV.
- , "Mükatebe", *DİA*, XXXI.
- Ateş, Ali Osman, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber ile İlgili İddialarına Cevaplar*, İstanbul 1996.
- , "Kusay b. Kilâb", *DİA*, XXVI.
- Ateş, Süleyman, *Kur'ân-ı Kerîm'in Öz Tefsîri*, IV, İstanbul 1995.
- Avcı, Casim, "Kurayza", *DİA*, XXVI.
- Balcı, Ramazan, *En Sevgilinin Sevgilisi Hz. Aişe*, İstanbul 2005.
- Belâzurî (279/892), *Ensâbu'l-Eşrâf*, tah. Muhammed Hamîdullah, I, Kahire 1987.
- , *Futûhu'l-Buldân*, çev. Mustafa Fayda, Ankara 2002.
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin (458/1066), *Delâilu'n-Nübüvve ve Ma'rifeti Ahvâli Sâhibu's-Şerî'a*, tah. 'Abdulmutî Kal'acî, IV, Beyrut 1985.

- Bilmen, Ömer Nasuhi (1391/1971), *Kur'ân'ı Kerîm'in Meâl-i Âlîsi ve Tefsîri*, V, İstanbul 1985.
- Bostan, İdris, "Akîk", *DİA*, II.
- Brockelmann, Carl (1375/1956), *İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi*, çev. Neşet Çağatay, Ankara 2002.
- Bursalı, Mustafa Necati, *İffet ve İsmet Timsali Hz. Aişe*, İstanbul 2003.
- Butî, Said Ramazan, *Fıkhü's-Sîre*, çev. Ali Nar-Orhan Aktepe, İstanbul 1992.
- Caetani, Leone (1354/1935), *İslâm Târîhî*, trc. Hüseyin Cahit Yalçın, IV, İstanbul 1925.
- Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, IX, Ankara 1993.
- Ceylan, Meryem Canan, *Entelektüel ve Siyasi Bir Kişilik Olarak Hz. Aişe*, İstanbul 2005.
- Çanga, Mahmut, *Kur'ân-ı Kerim Lügati*, İstanbul 2005.
- Çelikkol, Yaşar, *İslâm Öncesi Mekke*, Ankara 2003.
- Çiftci, Ali, *İlke ve Amaçları Bakımından Kur'ân'da Savaş*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993.
- Demircan, Adnan, *Hiz. Peygamber Devrinde Münafıklar*, İstanbul 1996.
- , "Câhiliyye ve Hiz. Peygamber Döneminde Çok Kadınla Evlilik", *İSTEM*, II, Konya 2003.
- , "Son Peygamber'in Geldiği Coğrafya ve Toplum: Hicaz Bölgesi ve Câhiliye Arapları", *Câhiliye Toplumundan Günümüze Hiz. Muhammed Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri 13-15 Nisan 2007/Konya*, Ankara 2007.
- Dermenghem, Emile, *Hiz. Muhammed ve Risaleti*, çev. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1997.
- DGBİT*, Komisyon, I, İstanbul 1986.
- Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasen (990/1582), *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs*, I, Beyrut ts.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî (275/889), *Sünen*, çev. İbrahim Koçaşlı, III, İstanbul 1983.
- Ebû Yûsuf (182/798), *Kitâbu'l-Harâc*, çev. Muhammed Atâ'ullah Efendi, sad. İsmail Karakaya, Ankara 1982.
- Ebû Zehra, Muhammed (1394/1974), *Son Peygamber Hiz. Muhammed*, çev. Mehmet Keskin, III, İstanbul 1993.
- Elmalî, Hüseyin, "Hassân b. Sâbit", *DİA*, XVI.
- Ersöz, İsmet, "Kur'ân'da İfk Olayı", *Diyanet Dergisi*, XXIV/I, Ankara 1988.
- Fayda, Mustafa, *Allah'ın Kılıcı Hâlid b. Velîd*, İstanbul 1992.
- , "Âişe", *DİA*, II.

- , “İbn Hişâm”, *DİA*, XX.
- , “İbn İshak”, *DİA*, XX.
- , “İbn Sa‘d”, *DİA*, XX.
- , “İfk Hadisesi”, *DİA*, XXI.
- , “Gazve”, *İİGYA*, II.
- , “Seriyye”, *İİGYA*, IV.
- Gümüş, Sadreddin, “Rasûlullah’ın Aile Hayatı ile İlgili Ayetlerin Toplu Değerlendirmesi”,
Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, İstanbul 1988.
- Günaltay, Şemseddin (1381/1961), *İslâm Tarihinin Kaynakları*, İstanbul 1991.
- Halîfe b. Hayyât (240/855), *Târih*, tah. Mustafa Necîb Fevvâz-Hikmet Keşlî Fevvâz, Beyrut
1995.
- Hamîdullah, Muhammed (1423/2002), *Hz. Peygamber’in Savaşları*, çev. Nazire Erinç Yurter,
İstanbul ts.
- , *İslâm’da Devlet İdaresi*, çev. Hamdi Aktaş, İstanbul 1998.
- , *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, I-II, İstanbul 2001.
- , *Allah’ın Elçisi Hz. Muhammed*, çev. Ülkü Zeynep Babacan, İstanbul 2002.
- , “Hendek Gazvesi”, *DİA*, XVII.
- Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, çev. İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, I, İstanbul 1987.
- Hattâb, Mahmut Şit, *Peygamber Ordusunun Tarihi*, çev. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul 1983.
- , *Komutan Peygamber*, çev. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1988.
- Heykel, Muhammed Hüseyin (1376/1956), *Hz. Muhammed Mustafa*, çev. Ömer Rıza Doğrul,
İstanbul 1945.
- Hizmetli, Sabri, *İslâm Tarihçiliği Üzerine*, Ankara 1991.
- , *İslâm Tarihi İlk Dönem*, Ankara 2001.
- Horovitz, Josef, *İslâmi Tarihçiliğin Doğuşu*, çev. Ramazan Altınay-Ramazan Özmen, Ankara
2002.
- Hudarî, Muhammed b. Afîfî el-Bâcûrî (1345/1927), *Nûru’l-Yakîn fî Sîreti Seyyidi’l-Murselîn*,
Beyrut ts.
- İbn ‘Abdilber, Cemâluddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed (463/1071) *ed-Dürer fî
İhtisari’l-Megâzî ve’s-Siyer*, tah. Şevkî Dayf, Kahire 2002.
- , *el-İstî‘âb fî Ma’rifeti’l-Eshâb*, tah. Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut 1992.
- İbnu’l-Esîr (630/1233), *el-Kâmil fi’t-Târîh*, II, Beyrut 1979.
- İbn Habîb (245/859), *Kitâbu’l-Muhabber*, tah. İlse Lichtenstadter, Beyrut ts.

- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Şihâbuddin Ahmed b. Alî b. Muhammed (852/1449), *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, tah. 'Abdulazîz b. Abdullah b. Bâz-Muhammed Fuâd 'Abdulbâkî, VII, Kahire 1999.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Sâid b. Hazm el-Endelusî (469/1076), *Cevami'us-Sîreti'n-Nebeviyye*, Beyrut 1986.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Bustî (354/965), *Târîhu's-Sahâbe ellezîne Ruviye 'Anhumu'l-Ahbâr*, tah. Bûrân Dannâvî, Beyrut 1988.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik (218/833), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, tah. Mustafa es-Sakâ-İbrahim el-Ebyârî- 'Abdulhafîz Şiblî, III-IV, Beyrut ts.
- İbn İshâk, Muhammed (151/768), *Siretu İbn İshâk*, tah. Muhammed Hamîdullah, çev. Sezai Özel, İstanbul 1991.
- İbn Kayyım el-Cevziyye (751/1350), *Zâdu'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, çev. Şükrü Özen-H. Ahmet Özdemir-Mustafa Erkekli, III, İstanbul 1989.
- İbnu'l-Kelbî, Hişâm b. Muhammed (204-819), *Putlar Kitabı*, çev. Beyza Düşüngen, İstanbul 2003.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ (774/1373), *el-Bidâye ve'n Nihâye*, çev. Mehmet Keskin, IV, İstanbul 1994.
- , *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, çev. Bekir Karlığa-Bedreddin Çetiner, XI, İstanbul 1996.
- İbn Kuteybe, Ebî Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî (276/886), *Ma'ârif*, tah. Muhammed Alî Beydûn, Beyrut 2003.
- İbn Manzûr (711/1311), *Lisânu'l-'Arab*, VI, Beyrut 1999.
- İbn Sa'd, Muhammed (230/845), *et-Tâbakatu'l-Kübra*, tah. Muhammed 'Abdulkâdir 'Atâ, II/VIII, Beyrut 1997.
- İbn Seyyidinnâs (734/1334), *'Uyûnu'l-Eser fî Funûni'l-Megazi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, tah. Muhyiddîn Mustû-Muhammed el-'Îd el-Hadrâvî, II, Beyrut 1996.
- İsfahânî, Râgıb (502/1108), *Müfredât*, çev. Abdalbaki Güneş-Mehmet Yolcu, II, İstanbul 2007.
- Jones, J. Marsden B., "İlk Kaynaklara Göre Peygamber'in Savaşlarının Kronolojisi", çev. Kasım Şulul, *HÜİFD*, VIII/II, Şanlıurfa 2001.
- Juynboll, Gautier Herald A., *Oryantalistik Hadis Araştırmaları*, der. ve çev. Mustafa Ertürk, Ankara 2001.
- Kalkaşendî, Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Alî (821/1418), *Nihâyetu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ensâbi'l-'Arab*, Beyrut 1984.
- Kapar, M. Ali, *H. Muhammed'in Müşriklerle Münasebetleri*, İstanbul 1993.

- , “Ehâbîş”, *DİA*, X.
- Kara, Seyfullah, “İfk Olayının Etkileri ve Olayla İlgili Ortaya Konan Tavırlar”, *AÜİFD*, XV, Erzurum 2001.
- Karaman, Hayrettin ve diğerleri, *Kur’ân’ı Kerim Meali*, Ankara 2000.
- , *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, II, Ankara 2006.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed (923/1517), *el-Mevâhibu’l-Ledunniyye*, tah. Muhammed ‘Abdulazîz el-Hâlidî, III, Beyrut 1996. (Zürkânî şerhinin içinde)
- Kazıcı, Ziya, *Hz. Muhammed’in Eşleri ve Aile Hayatı*, İstanbul 1991.
- Keskin, Yusuf Ziya, *Nebevi Hoşgörü*, İstanbul 1997.
- Kettânî, Muhammed ‘Abdulhay (1382/1962), *et-Terâfîbu’l-İdâriyye*, çev. Ahmet Özel, İstanbul 2003.
- Kocaer, Abdullah Feyzi, *Müttefekun Aleyh Hadisler*, Konya 2005.
- Koçyiğit, Talat, “Zühri” *İA*, XIII.
- , “Abdullah b. Ubey b. Selul”, *DİA*, I.
- , “Abdullah b. Abdullah”, *DİA*, I.
- Köksal, M. Asım (1419/1998), *İslâm Tarihi*, XII/XIV, İstanbul 1987.
- Krenkow, Fritz (1371/1952), “Huzâ‘a”, *İA*, V/I.
- Kuraybî, İbrahim b. İbrahim, *Merviyyâtu Gazveti Benî’l-Mustalik*, Medine ts.
- Kutub, İbrahim Muhammed, *Allah Rasûlü’nün Mali Siyaseti*, çev. Mustafa Sızan-Enver Özkan, İstanbul ts.
- Kutub, Seyyid (1386/1966), *Fîzilâli’l-Kur’ân*, çev. M. Emin Saraç-Bekir Karlığa-İ. Hakkı Şengüler, X, İstanbul ts.
- Lings, Martin, *Hz. Muhammed’in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İstanbul 2004.
- Mahmudov, Elşad, *Sebeup ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber’in Savaşları*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.
- Makrîzî, Takıyyuddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed (845/1442), *İmtâ‘u’l-Esmâ‘*, tah. Muhammed ‘Abdulhamîd en-Numeysi, I, Beyrut 1999.
- Mâverdî, Ebu’l-Hasen Alî b. Muhammed (450/1058), *el-Ahkâmu’s-Sultaniyye*, çev. Ali Şafak, İstanbul 1994.
- Mehmed Vehbi (1369/1949), *Hulâsatu’l-Beyân fî Tefsîri’l-Kur’ân*, IX-X, İstanbul 1979.
- Mevdûdî, Ebu’l-A‘lâ (1399/1979), *Tefhîmu’l-Kur’ân*, çev. Komisyon, III, İstanbul 1997.
- Neccar, Enes Mustafa, “The Hostility With Banu al-Mustalıq” *Mecelletu’l-Ezher*, LVII/XI, Kahire 1985.

- Nedvî, Ebu'l-Hasan Ali (1420/1999), *Rahmet Peygamberi*, çev. Abdülkerim Özaydın, İstanbul 2004.
- Nedvî, Seyyid Süleyman, *Hazreti Aişe*, çev. Ahmet Karataş, İstanbul 2004.
- Nu'mânî, Mevlânâ Şiblî (1333/1914), *İslâm Tarihi-Asrı Saadet*, trc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1921.
- Önkal, Ahmet, "Gaza", *ŞİA*, III.
-----, "Huzâa", *DİA*, XVIII.
-----, "Büreyde b. Husayb", *DİA*, VI.
-----, "Mustalik", *DİA*, XXXI.
- Özaydın, Abdülkerim, "Amr b. Luhay", *DİA*, III.
- Özdemir, Abdurrahman, "Peygamber Şairi Hassân b. Sâbit ve Divanı", *İSTEM*, IV, Konya 2004.
- Özdemir, Serdar, *Hz. Peygamberin Seriyeleri*, İstanbul 2001.
- Özel, Ahmet, *İslâm Devletler Hukukunda Savaş Esirleri*, Ankara 1996.
- Radî, Şerîf (406/1015), *Nehcu'l-Belâga*, çev. Adnan Demircan, İstanbul 2006.
- Reşid, Abdullah, *İslâm'da Ordu ve Komutan*, çev. Enver Güneç-Seraceddin Emre, İstanbul 1996.
- Rodinson, Maxime, *Hazreti Muhammed*, çev. Atilla Tokatlı, İstanbul 1980.
- Rûdânî, Muhammed b. Süleyman, *Cem'u'l-Fevâid min Câmi'i'l-'Usul ve Mecma'i'z-Zevâid*, çev. Naim Erdoğan, VII-VIII, İstanbul 2005.
- Sahillioğlu, Halil, "Dirhem", *DİA*, IX.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2005.
- Savaş, Rıza, "Asr-ı Saadet'te Hz. Peygamber'in Aile Hayatı ve Evlilikleri", *BYASİ*, I.
-----, "Cüveyriye bint Hâris", *DİA*, VIII.
- Schaade, A., "Abdullah b. Ubey", *İA*, I.
- Seligsohn, "Aişe", *İA*, I.
- Semhudî, Nureddîn Alî b. Ahmed (911/1505), *Vefâu'l-Vefâ bi Hâberi Dâri'l-Mustafâ*, tah. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd, I, Beyrut ts.
- Sezikli, Ahmet, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, Ankara 1994.
- Suruç, Salih, *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*, II, İstanbul 2004.
- Süheylî, Ebû Kâsım Abdurrahman (581/1185), *Ravdu'l-Unuf fî Şerhi Sîreti'n-Nebeviyye*, VII, Beyrut 2000.
- Şâmî, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf es-Sâlihî (942/1536), *Subulul-Hudâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-'İbâd*, çev. Halil İbrahim Kaçar, IV/XII, İstanbul 2003.

- Şeriatî, Ali, *Muhammed Kimdir?*, çev. Ali Seyyidoğlu, Ankara 2005.
- Şeşen, Ramazan, “Vâkidî”, *İA*, XIII.
- Şulul, Kasım, *Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul 2003.
- Taberî (310/923), *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, tah. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, III, Kahire 1969.
- , *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîl Âyi'l-Kur'ân*, çev. Kerim Aytekin-Hasan Karakaya, VI, İstanbul 1996.
- Tahtavî, Kasım, *Peygamberin Gülmesi ve Ağlaması*, çev. Ali Rıza Güneş, İstanbul 2005.
- Tuğ, Salih, “Rasûlullah Muhammed'in Evliliklerinde Kronolojik Yapı”, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, İstanbul 1988.
- Tuksal, Hidayet Şefkatli, *Kadın Karşıtı Söylemin İslâm Geleneğindeki İz Düşümleri*, Ankara 2001.
- Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992.
- Ulusoy, M. Abdülkadir, *Büyük Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Gazveleri*, İstanbul 1948.
- Uraler, Aynur, “Mâriye”, *DİA*, XXVIII.
- Ya'kûbî, Ca'fer b. Vehb b. Vâdih (284/897), *Târîhu'l Ya'kûbî*, II, Beyrut 2002.
- Yaman, Ahmet, *İslâm Devletler Hukukunda Savaş*, İstanbul 1998.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (1361/1942), *Hak Dini Kur'ân Dili*, sad. İsmail Karaçam-Emin Işık-Nusrettin Boilelli-Abdullah Yücel, V, İstanbul 1992.
- Yıldırım, Suzan, “Hz. Aişe'nin Evlilik Yaşı Etrafındaki Tartışmalar”, *İSTEM*, IV, Konya 2004.
- Yıldız, Abdullah, *Hz. Peygamber ve Gizli Düşmanları Münafıklar*, İstanbul 2000.
- Vâkidî, Muhammed b. Ömer (207/822), *Kitâbu'l-Megâzî*, tah. Marsden Jones, I-III, Beyrut 1984.
- Watt, W. Montgomery, *Peygamber ve Devlet Adamı Hz. Muhammed*, çev. Nazife Şişman, İstanbul 2001.
- Zakzûk, Mahmûd Hamdî, *el-Mevsû'atu'l-İslâmiyye el-Âmme*, Kahire 2001.
- Miras, Kamil (1376/1957), *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, VII-VIII, Ankara 1972.
- Zehebî, Şemseddin (748/1347), *Târîhu'l-İslâm ve Tabakâtu'l-Meşâhîr ve'l-Alâm*, tah. Muhammed Hamdân, I, Mısır 1985.
- , *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, tah. Hüseyin el-'Affânî-Hayrî Sa'id, III, Kahire ts.
- Zerkeşî, Abdullah b. Bahâdır b. Abdullah (794/1392), *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, çev. Bünyamin Erul, Ankara 2007.

Zuhaylî, Vehbe, *Tefsîru'l-Münîr*, çev. Komisyon, IX, İstanbul 2005.

Zürkânî, Muhammed b. 'Abdübâkî (1122/1710), *Şerh 'ale'l-Mevâhibu'l-Ledunniyye*, tah.
'Abdulazîz el-Hâlidî, III, Beyrut 1996.

ÖZET

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ SAVAŞLARINDAN BENÎ MUSTALİK GAZVESİ VE İFK OLAYI

Çalışmamızda Hz. Muhammed'in savaşlarından Benî Mustalik gazvesi incelenmektedir. H. 6. yıl Şaban ayında meydana gelen bu savaşta Hz. Muhammed her fırsatta düşman ile işbirliği yaparak İslam'a saldıran Ehabîş kabileler topluluğunun bir üyesi olan Benî Mustalik kabilesine karşı savaşmıştır.

Aslında bu savaş küçük bir askeri harekât olmakla birlikte içerisinde meydana gelen olaylar sebebiyle büyük önem taşımaktadır.

Bu savaş sonrasında meydana gelen İfk olayında Hz. Muhammed'in kıymetli eşi Hz. Aişe'ye münafıklar tarafından iftira edilmiştir. Bazı Müslümanların da katıldıkları bu iftira sebebiyle neredeyse İslam toplumu çözülme noktasına gelmiştir. Fakat inen Kur'ân ayetleriyle birlikte Hz. Aişe'nin masumluluğu ortaya çıkmış ve suçlular cezalandırılmıştır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Benî Mustalik gazvesinin sebep ve sonuçları incelenmiştir.

İkinci bölümde ise İfk olayı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhammed, Benî Mustalik, İfk, Aişe, Münafık.

ABSTRACT

THE BANU AL-MUSTALIQ WAR AND THE IFK HAPPENING IN THE WARS OF HZ. PROPHET

In our study the battle of Banu al-Mustaliq that the prophet Hz. Muhammad had joined is examined. In the month of Shabaan in the sixth year after hijrah, Hz. Muhammad had fought against Banu al-Mustaliq tribe. This tribe was the member of Ehabish tribe community which had been making cooperation with Islam enemies to attack Islam.

Perhaps, for someone this battle was a small military operation. In fact, this operation was very important because of its own special happenings.

The first happening in this battle was the thing that Hz. Aisha was slandered by mischief-makers (Munafiq). Also some of the muslims had joined this thought, idea (the slander), so that Islam community had come into very difficult position. But with the Holy Qur'an the innocense of Hz. Aisha had been understood and had been appeared. After that guilties had been punished.

Our study is seperated into two parts:

In the first part; we examine the reason and the result of the battle of Banu al-Mustaliq.

In the second part; happining of slander is examined.

Key Words: Muhammad, Banu al-Mustaliq, Ifk (Slander), Aisha, Munafiq.